

ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αναμνήσεις
από τα χρόνια
της Μεγάλης Πίκρας

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΡΗ - ΜΑΚΡΟΝΗΣΙ
ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ 1950

ΒΟΥΝΙΜΑ 5

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 49.786
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 9-8-2005
ΑΡΙΘΜ. 889.3

κωδ. Εξ: 3300

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αναμνήσεις από τα χρόνια
της Μεγάλης Πίκρας

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΡΗ - ΜΑΚΡΟΝΗΣΙ
- ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ 1950 -

ΒΟΥΝΙΜΑ 5

2005

© Γιάννης Λυμπερόπουλος
Αγίου Δημητρίου 44
154 52 - Ψυχικό, Τηλ. 210 6711302
e-mail: glib@mie.uth.gr

Διάθεση: Βιβλιοπωλείο ΦΟΙΒΗ
Μαυροκορδάτου 9 - Αθήνα 10678
Τηλ. 210.3304012 - Feve@ acci. gr.

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ
Γαριβάλδη 10 Ιωάννινα
Τηλ. 2651077358

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΜΑΚΡΟΝΗΣΙ (1947-49)

Ι. Ο κόσμος από την ανάποδη

Στο Μακρονήσι, είμαστε σχεδόν απ' τους πρώτους στρατιώτες και δεν είχαμε ιδέα περί τίνος πρόκειται. Το θεωρούσαμε κάτι προσωρινό, ένα πέρασμα. Κι από κει θα φεύγαμε... Για πού; Κανένας μας δεν ήξερε.

Φτάσαμε, μόλις νύχτωνε, με μια μεγάλη βενζινάκατο. Ίσαμε εκατό-εκατόν είκοσι άντρες.

Μπροστά μας ένα μαύρο φόντο, με κάτι φώτα σαν κωλοφωτιές και μεις κουρέλια απ' το ολοήμερο ταξίδι, το κύμα της θάλασσας, τη βρώμα του καϊκιού και την ξινίλα των συναδέλφων.

Κι άρχισαν οι φωνές, το σιχτίρισμα, το βρόισιμο, το σπρώξιμο, το πέταμα των πραγμάτων μας, μόλις αράξαμε. Σ' ένα λεπτό θα'πρεπε να βγούμε απ' το σκάφος, που ταλαντεύονταν όχι μόνο από 'να τρομερό κύμα, που ξόσπαγε πάνω του, αλλά κι απ' όλους εμάς που κινούμαστε σα γενροθήπαστα προσπαθώντας να ισορροπήσουμε αδέξια κι ήταν αδύνατο να δεθεί σ' ένα υποτυπώδη κάβο. Κι απομακρύνονταν. Και κάποιοι ναύτες προσπαθούσαν να το ξαναφέρουν. Και να φωνάζουν όλοι μαζί. Και μεις να πέφτουμε στο κενό, άλλος στη θάλασσα, άλλος στα βράχια, άλλος πάνω στον προηγούμενο... Και να'ναι κάποιοι γίγαντες παντού, θεόρατοι μέσ' στη νύχτα, να ρίχνονται πάνω μας προτού ορθοποδήσουμε, προτού μαζέψουμε το ξεχυμένο πέρα-δώθε στρατιωτικό βιος μας, σαν αφιονισμένοι δερβίσηδες, με μανία, με λύσσα, δαιμόνια πραγματικά της κόλασης και να μας χτυπούν αλύπητα, με καλάμια, με γκλομπς, με πέτρες, με γροθιές, με κλωτσιές, να μας φτύνουν, να μας βρίζουν, να μας σπρώχνουν, να μας κυλούνε καταγής και μ' έναν απερίγραφο σαδισμό να μας διαλύουνε τα πράγματα κλωτσώντας τα μέσ' στη νύχτα. Και να γελάνε... να γελάνε σαν κτήνη...

αποκαλώντας μας Βούλγαρους, Κουκουδία. Πούστηδες... Να μην ξέρουμε τι μας γίνεται... Και πόσο ακόμα μας μέλλει να ζήσουμε, δευτερόλεπτα, ώρες, μέρες... κι αν ζήσουμε, μέσα σε τέτοια κόλαση... Ανάμεσα σ' αυτές τις ύαινες που μούγκριζαν, πεινασμένες. Ν' ακούμε κάποιες διαταγές και να μην καταλαβαίνουμε τι μας λένε, σε ποιόν τα λένε, γιατί τα λένε... κι έπειτα να μας σπρώχνουνε προς έναν κλοιό, να μας μαντρώνουν, σαν πατημένα μερμήγκια, όλοι εμείς, έτοιμοι να ξεράσουμε οι περισσότεροι, για ν' αντικρίσουμε τον "Επικεφαλής", χυδαίο, με μια αλυσίδα παίζοντας στο χέρι, χαμογελαστό για το "αστείο" που μας έπαιξε, την "πλάκα" που είχε το πράμα και διασκέδασαν τα "παιδιά", που ωστόσο γι' αυτόν τον ίδιο, καθώς δήλωσε, αυτή η "ανώμαλη προσγείωση" ήταν απλώς μια "πρόγευση μικρή" αυτού που μας περιμένει στο Στρατόπεδο "Αν μέναμε Βούλγαροι στην ψυχή κι αν δεν γινόμαστε Έλληνες... κι αν δεν υπογράψαμε αμέσως τώρα δήλωση μετάνοιας, που οπωσδήποτε σε λίγο καιρό θα υπογράψουμε, γιατί κανένας μέχρι σήμερα δεν έφυγε απ' αυτή την Κιβωτό, χωρίς να υπογράψει"...

Δεν ξέρω τι σκέφτονταν οι άλλοι... αλλά εγώ σιχάθηκα τον εαυτό μου, κείνη τη στιγμή, που 'μαι άνθρωπος. Όμοιος μ' αυτά τα κτήνη, μ' αυτόν τον απειροεπίδιο Διοικητή, το σκουλήκι αυτό που γέννησε ο τόπος μου. Αυτή την απειλή, που 'ρχεται καταπάνω μας. Αυτό το ζώο που θα μας πνίξει όλους. Εμάς εκεί πέρα... που μας είχανε σβερώσει και τσαλαπατήσει κάτω. Όλους εκείνους που 'ταν όρθιοι δίπλα μας και μας απειλούσαν να μας γδάρουν ζωντανούς, παριστάνοντας το δήμιο, από συνήθεια. Αυτούς απέναντι στη στεριά, που κυκλοφορούσανε αμέριμνοι κι ανύποπτοι με τ' αυτοκίνητά τους, στο δρόμο Σούνιο-Λαύριο και νόμιζαν ότι ο "Κέρβερός τους αυτός εδώ" είναι μόνο για μας...

Κι αποφάσισα: "Μ' αυτούς εδώ ποτέ... Ποτέ μου δε συμπαράτασσομαι με δήμιους, με κτήνη... Δεν ξέρω τι διαφορές μπορεί να'χω με το Κουκουέ κι αν συμφωνώ με την πολιτική του... Μ' αυτούς, όμως, εδώ... Ποτέ".

Ωστόσο δίπλα μου και μέσ' στο σκοτάδι, παρατηρούσα κάποιους ν' αναδεύουνε. Άλλους να ρωτούν τους όρθιους φρουρούς. Μια αγωνία, ένας εκνευρισμός σαν αλάφιασμα, που σε χρόνο μηδέν μετατράπηκε σ' ομαδική παράκρουση... και πανικό... Δίπλα στον Επικεφαλής σχηματίζονταν μια ουρά, που 'θελε σώνει και καλά απόψε να υπογράψει δήλωση... Σχεδόν εκλιπαρούσε. Κι ανάμεσα σ' όλους

αυτούς κι ο Στρατής, που φάνταζε με την πληθωρικότητά του και τις φωνάρες του...

Η καρδιά μου σφίγγονταν. Ένιωθα να πέφτω στο κενό. Να νιώθω μέσα μου κάτι ν' αδειάζει. Να μένω ξεκρέμαστος. Έρημος. Απροστάτευτος μέσα στους λύκους... Κι άρχισα να κρουώνω... Να ζαλίζομαι... Να μην μπορώ να διακρίνω δίπλα μου, ποιοι μείναμε στο ματρί... να μην πολυακούω τον Επικεφαλής, που αφήνοντας το κοπάδι της ουράς, προχώρησε προς εμάς τους άλλους... ρωτώντας ένα-ένα "Εσύ... είσαι Βούλγαρος ή Έλληνας; ...Θα υπογράψεις δήλωση; Ναι ή όχι". Και μόλις και μετά βίας ν' αφουγκράζομαι, μέσ' στη θολούρα μου, τα "όχι, όχι", που λέγανε οι περισσότεροι, που κι εγώ το επανάλαβα μηχανικά, όταν ήρθε η σειρά μου και τα οποία συνοδεύονταν κάθε φορά από την υπόδειξη και πρόσκληση του Επικεφαλής προς τους παραστεκόμενους δήμιους: "Παιδιά, να τον έχετε υπόψη σας...

Είναι Βούλγαρος αυτός".

Με την άγρια αυτή προτροπή, ήρθε στο μυαλό μου αυτό που μου ψιθύρισαν μέσα στο καίκι της μεταφοράς μας, από το δεύτερο τάγμα εδώ, κι άρχισα να τρέμω, και να ιδρώω.

Πριν ενάμισυ μήνα, στις δεκαεπτά του Ιούνη τους δέκα εφτά της Αίγινας, μέσα στους οποίους ήταν κι ο Αυγέρης, ο Μονέδας κι ο Μπουρδής, όλοι τους καταδικασμένοι από το 1945, παιδιά της Αντίστασης και του Δεκέμβρη, δεν τους εκτέλεσαν κανονικά, αλλά τους δολοφόνησαν αυθαίρετα, με το άστε ντούε, χωρίς δισταγμό, δόλια και πρόστυχα καταλατώντας κάθε Νόμο σύγχρονης Πολιτείας με μια τερατώδη αδιαφορία για τα προσχήματα.

Μαζί μ' άλλους έξι ισοβίτες τους πήρανε οι Εσατζήδες, από το "Ορφανοτροφείο του Καποδίστρια" που ήταν τώρα φυλακές, στην Αίγινα, για να τους μεταφέρουν στην Αθήνα. Κι έβαλαν το καίκι να φέρνει άσκοπες βόλτες γύρω από το νησί. Κάποια στιγμή κι όταν φτάσανε στον ερημικό και γιομάτο βράχια Τούρλο, βορειοανατολικά της Αίγινας, κατέβασαν αυθαίρετα, τους δέκα εφτά, αλυσσοδεμένους με το ζόρι. Χωρίς νάχουν εντολή από πουθενά. Κατά τρόπο που θύμιζε τη Ληστεία στο Δήλεση. Και παρά την έντονη άρνηση του αντισυνταγματάρχη της Χωροφυλακής Μλόρη, και κει ανάμεσα στα βράχια και στις ερημιές, έρριχναν οι αφηνιασμένοι Εσατζήδες με μυδραλιοβόλα και αυτόματα. Βγάζοντας όλους τους πρωτογονισμούς τους λες και σκότωναν αλυσσοδεμένα αγρίμια. Δεν έμεινε κανένας ζωντανός, ούτε καν τραυματισμένος.

Το κοπάδι της "ουράς" το πήραν πρώτο... και μας, που μείναμε

στη μάντρα, καμιά τριανταριά, μας σήκωσαν βρίζοντας και σπρώχνοντας, να τους ακολουθήσουμε... Λίγο πιο κει ήταν το Στρατόπεδο... Μέσ' στο σκοτάδι βλέπαμε σκηνές στημένες και κάποιους στρατιώτες όρθιους μπροστά, σκιές σχεδόν που δεν κουνιόνταν και δε μίλαγαν. Φτάνοντας στο κέντρο του πλατώματος, τράβηξαν την "ουρά" προς τ' αριστερά, υποχρεώνοντάς την ν' ανεβεί ένα λόφο και μας, μας πήγαν κατευθείαν μπροστά, στην άκρη του Στρατόπεδου, για να βολευτούμε πάνω σε κάτι αφάνες...

Κάποιος που μας συνόδεψε ίσαμε κει, μας είπε, πως είναι υποδεκανέας, αλλά στο λόχο μας θα κάνει τον επιλοχία.

- Αύριο, είτε, θα μας φέρουνε σκηνές και θα τις στήσετε. Δέκα σκαπανείς σ' ένα τσαντήρι... Τρεις από σας εδώ κι επτά απ' αυτούς που'ναι τώρα στο Γραφείο Εθνικής και Ηθικής Αγωγής, στο καθένα.

Πέσαμε σαν ξεροί, ο καθένας μας όπου βρήκε. Οι περισσότεροι βογγούσαν απ' τους πόνους του ξυλοδαμού. Κάποιος παραπονιότανε για σπάσιμο του χεριού του, και ζήτηγε Υπηρεσία Περιθάλψης.

Ο υποδεκανέας τον έκοψε...

- Μην το ψάχνεις φίλε μου... Δεν έχει τέτοια εδώ...

Οι άλλοι, της ουράς, καθώς μου 'πε ο Στρατής την άλλη μέρα, πήγανε στο γραφείο Εθνικής και ηθικής αγωγής που'τανε μια τεράστια σκηνή, πάνω στο λόφο των Αξιωματικών. Κάτσανε απ' όξω κι ένας-ένας εμπαιναν μέσα.

Από κει μέσα, δεν ακούγονταν μιλιά... πότε-πότε έπεφτε κανένα χαστούκι, αλλά κι αυτό πέρναγε στο ντούκο... Από δίπλα όμως, γίνονταν περίεργα πράματα.

Σε μια μικρότερη σκηνή, δέκα μέτρα πιο κει, που δεν επιτρεπόταν να ζυγώσεις, κάποιος ούρλιαζε... Ακούγονταν χτυπήματα. Πότε αργά. Πότε γρήγορα. Πότε σα να 'σπαγαν ξύλα. Πότε σα να σέρνονταν έπιπλα... Και πάλι ουρλιαχτά... Φωνές: "Δεν υπογράφω" και μπαμ-μπουμ... "Πούστη. Βούλγαρε!"

Και πιο πέρα, κάτω στα βράχια, κοντά στη θάλασσα, ξεκαθαρίζονταν πιο χοντροί λογαριασμοί. Ακούγονταν υπόκωφα χτυπήματα. Και πότε-πότε όπως το 'φερνε η βουή της θάλασσας, κάτι σπαραχτικά βογγητά που δάγκωναν σαν μυκηθμοί σφαγμένων ζώων...

Δυο τρεις άγνωστοι μέσ' στο σκοτάδι, ανακατεύονταν ανάμεσά τους και διάδιδαν πως αυτοί δήθεν, παρά την απαγόρευση πήγαν μέχρι τη μικρή σκηνή... και κει γίνονταν το σώσε... "Έβγαιναν νύχια. Αυτιά που έτρεχαν αίμα. Κάποιος ανάποδα κρεμασμένος με ποδά-

ρια τούμπανο, να του σπρίβουνε τ' αχαμνά”.

Όπως μάθαμε αργότερα, η μικρότερη σκηνή, εκεί δίπλα, ήταν φιάσκο. Κι αυτός που ούρλιαζε, μέσα, ήταν ένας πατριώτης του Στρατή. Χτύπαγε κάτι ξύλα και κάτι μαξιλάρια. Ένας παλιάνθρωπος, που στην αρχή της κατοχής χαρτόπαιζε με τους Ιταλούς. Αργότερα έγινε εαμίτης, αλλάζοντας χωριό. Μετά Υπολοχαγός της Πολιτοφυλακής με μια στολή του παλιού καιρού γιομάτη σιρίτια και φρουφρού. Στο τέλος αποδείχτηκε μεταβαρκιζιανός δολοφόνος. Ένας τύπος, που κατόρθωνε κάθε φορά να ξεφεύγει και να βγαίνει σαν η τρίχα απ' το ζυμάρι... Αλώβητος. Έπαιζε τώρα, αυτή τη μάπα, για να σκορπάει πανικό στους έξω...

Στο άλλο, πιο πέρα, κάτω στους βράχους, ήταν το αυθεντικό εργαστήρι... η καταχθόνια μηχανή του διαστραμμένου Επικεφαλής. Σε δυο σκηνές, απομονωμένες, που προορίζονταν για τους “αμετανόητους” και τους “μεγάλους”. Έπεφτε ουράνιο ξύλο. Οι πρωτόγονοι δράκοι έσπαζαν πόδια, χέρια, κεφάλια. Αφήναν ανάπηρους. Ισοπέδωναν συνειδήσεις... Κατασκεύαζαν τρολούς...

Πάνω στις αφάνες εμείς προσπαθούσαμε να καλμάrouμε. Ακούγαμε τα ουρλιαχτά και τους βόγγους, αλλά δεν καταλαβαίναμε τι γίνεται... Όσο ξαστέρωνε το μυαλό μας, τόσο πιο πολύ συνειδητοποιούσαμε την τρομερή εμπλοκή μας. Γιατί σε μας; Τι είμαστε μεις; Σε τι φταιξαμε; Ποιανού τις αμαρτίες πληρώνουμε; Εμείς τους Ιταλούς και τους Γερμανούς εχθρούς μας πολεμήσαμε... Γιατί πέφτει πάνω μας όλη η αθλιότητα του ανθρώπου. Το βάθος της κακίας του, της πώρωσής του και της εγκληματικότητας. Νιώθουμε βουτηγμένοι και συνθλιμμένοι σ' ένα κενό τόπου και χρόνου, φιλότιμου κι αξιοπρέπειας... Πέρ' από μας απλώνονταν ο γκρεμός. Σκύβαμε μέσα στο γκρεμό, ν' αφουγκραστούμε την άγρια νύχτα του παραλογισμού... Η νύχτα μπορεί να'ναι παντού αλλά δεν ακούγεται. Προκαλεί δέος με την παρουσία της. Κάθεται κι ακούει μέσα στα φαράγγια της, στους λάκκους της, στους γκρεμούς της.

Η νύχτα έχει ένα δικό της τρόπο ν' αφουγκράζεται αυτούς που βασανίζονται, να ρουφάει τους γογγυσμούς και τα ουρλιαχτά τους... Γίνεται ένα στουπόχαρτο που τα κρατάει όλα στους λάκκους της, τα φαράγγια της και στους γκρεμούς της...

Δεν πίστευα τότε, πως κάθε τόπος έχει τη δική του Νύχτα ... κι οι Νύχτες είναι αναρίθμητες... Κι η κάθε μια ακούει μ' ένα δικό της τρόπο... Η νύχτα είναι φυλακή, ακούς να ψιθυρίζουνε κοντά σου, να σου στέλνουνε μηνύματα, αλλά δε βλέπεις... Δε βλέπεις

την κλωστή που γίνεται σπάγγος κι ο σπάγγος τριχιά που χοντραίνει και γίνεται παλαμάρι... Ένα παλαμάρι που κόβεται σε πολλά-πολλά κομμάτια και το καθένα απ' αυτά στυλώνει, γίνεται μαγκούρα αλύγιστη, έτοιμη να πέσει πάνω σου μέσα στη νύχτα, προτού ακόμα αντιληφτείς την ύπαρξή της...

Τα τελώνια και οι δαίμονες έχουν κατεβεί ίσαμε τις κορφές των λόφων. Κατηφορίζουνε τις πλαγιές. Μπαίνουν στα φαράγγια. Φτάνουν στους βράχους προς τη θάλασσα, κρατώντας μια μαγκούρα και δέρνουν, δέρνουν...

Πάνω στις αφάνες μας, σκύβαμε ο ένας πάνω στον άλλο και προσπαθούσαμε ν' ακούσουμε αν αναπνέει... Ψιθυρίζαμε με σιγανή φωνή, που κατά βάθος δε θέλαμε να την ακούσει...

Αυτούς που υπόγραψαν, έναν-έναν τους μετάθεταν στο Λόχο Διοικήσεως. Άλλαζαν οι δρόμοι μας... Σε λίγο τους βλέπαμε βολεμένους... Ο Στρατής, χάθηκε... Ύστερα από καιρό τον είδα ορντινάντσα του Υποδιοικητή του Τάγματος. Τσογκανι δηλαδή. Έπλενε στη θάλασσα τις φανέλες και τα βρακιά του λοχαγού, με σαπούνη θαλάσσης. Κι απόφευγε να μου μιλήσει. Έτρωγε τ' αποφάγια του και στρογγύλευε. Έφτιαχνε προγούλια, βιζιά, πισινούς... άπλωνε η μύτη του. Κι όπως ήταν ένας μπόγος τεράστιος κι ήταν αδύνατο να καθήσει σταυροπόδι καταγής, στις μεγάλες συγκεντρώσεις του Τάγματος, που γίνονταν κάθε απόγεμα, έπιανε τον τοίχο, άπλωνε και πάνω κι αγασθώνονταν κάθε φορά που 'ταν να χειροκροτήσει. Και χειροκροτούσε επιδεικτικά, κάνοντας μπούγιο, κάθε φορά που τελειωναν οι ομιλητές. "Μ' αυτήν εδώ την ομιλία μου, βάζω και γω το λιθαράκι μου στο Εθνικό οικοδόμημα. Κάτω ο ξενοκίνητος Κομμουνισμός. Κάτω οι προδότες... Κάτω οι Βούλγαροι..."

Χειροκροτούσε ακόμα κι αυτούς που διάβαζαν γράμματα στους χωριανούς τους "Απ' το Τρίτο Ελληνικό Πανεπιστήμιο που τους άνοιξε τώρα τα μάτια, είδαν την προδοσία, κι είναι έτοιμοι να πάρουν όπλα, να εκδικηθούν αυτούς που τους παράσυραν στην προδοσία της πατρίδας, κατά τα μαύρα χρόνια της Κατοχής!..."

Χειροκροτούσε και τους άλλους, τους αυτοσχέδιους "ποιητές"... που μέσ' στην εθnikοφρονική τους έξαρση, εμπνέονταν στίχους "Ω! Σέρραι μου τα κάλλη σου, δεν έχει άλλη χώρα... Που διώξατε τον Κομμουνισμό απ' τη Μακεδονία... Βαράτε παιδιά..."

Κι έτρεχε απ' τους πρώτους, όταν ήταν να σηκώσουνε στα χέρια, κάποιον απ' αυτές τις Φρειδερίκες και τους άλλους Σαλιμπά-

γκους, που ῥχονταν στο Μακρονήσι, για να μείνουν έκθαμποι, από “το Θαύμα” που συντελείται κει. Και να δηλώνουν, πως πρόκειται για “Νέο Παρθενώνα”. Για “Τρίτο Ελληνικό Πανεπιστήμιο”, ευχόμενοι “Να γίνει μια Μακρόνησος ολόκληρη η Ελλάδα”... Όλοι αυτοί οι ανάξιοι κι οι απατεώνες, που όταν το παλούκι έμπαινε στους ξένους πισινούς, φώναζαν: Αυτό είναι Δημοκρατία... Ενώ, όταν μπήκε στο δικό τους, τότε, δήθεν κατάλαβαν, τι εστί βερύκοκο κι έγιναν αντιστασιακοί... Πάλεψαν για τη Δημοκρατία στα χρόνια των συνταγματαρχών.

Αλλά για ποια Δημοκρατία συζητάμε τώρα, για τη Δημοκρατία, που τ' ανθρώπινα δικαιώματα είναι τοποθετημένα στο δικό τους πισινό; Όχι δα!

Τραγούδαγε ο Στρατής. Η βροντερή του φωνή ξεχώριζε από μακριά, πότε στου “Δαβάκη τ' άξια παλικάρια” και πότε “Σε πικράναμε πατρίδα, πίστεψέ το άθελά μας”.

Κι όλα εκεί πέρα ήταν τραλαλά για το Στρατή. Και δεν έβλεπε. Και δεν άκουγε. Και δεν υποψιαζόταν.

Αλλά μ' αυτόν τον στρουθοκαμηλισμό του και το παχύδερμο ο Στρατής, κάπου σταμάτησε... Δεν έφτασε στο τελευταίο σκαλοπάτι... Οι άλλοι πήγανε ακόμα παρακάτω...

Γιατί εκεί πέρα, από μια άθλια κατάσταση... υπήρχε κι άλλη χειρότερη... Μια και “τελειωμός στου κακού τη σκάλα δεν υπάρχει”.

Έτσι ήταν εκεί: Έδινες ένα εθελοντικά, σου ζητούσαν αμέσως τρία. Έδινες τρία, σου ζητούσαν δέκα. Έδινες δέκα, σε καλούσαν μέσα και σου παράδοναν ένα καλάμι... στο βάζανε κάτω απ' τη γλαύη και σ' έπαιρναν μαζί τη νύχτα, για ξυλοδαρμό, κάνοντας ντου μέσ' στις σκηνές...

Ή για “Εφημερία” κάτω στις δύο σκηνές της παραλίας, στο Νταχάου.

Ο Στρατής, τα ξέφυγε όλ' αυτά... Αλλά ποιος μπορεί να ξέρει... Τι θα'κανε και που θα'φτανε αν...

Ξέφυγε ακόμα ο Στρατής και τις αγγαρείες. Λούφαζε μέσα στη σκηνή του λοχαγού, στον ίσκιο του και μας παρακολουθούσε όλους εμάς ν' ανεβοκατεβαίνουμε, κατακαλόκαιρο στο λιοπύρι... στη βροχή και στο καταχείμωνο... Ποιος ξέρει τι θα 'λεγε, όταν μ' έβλεπε, κι αν με γνώριζε ν' ανεβαίνω στο μονοπάτι που πάει στο νταμάρι της κορφής του Λόφου, εφ' ενός ζυγού, σαράντα πέντε βαθμοί Κελσίου, μήνας Αύγουστος... Μποφόρ. Μηδέν.

Είμαι βέβαιος πως ο Στρατής δεν ακολούθησε το λοχαγό του,

στις 29 Φεβρουαρίου 1948, και δεν ήτανε στο Πρώτο Τάγμα, τότε που ο λοχαγός τους με τους Αλφαμίτες, έριξε πρώτος την πιστολιά πάνω στο ψαχνό κι άρχισε η σφαγή. Κι έπαιρναν έπειτα σβάρνα τις σκηνές και πυροβόλαγαν μέσα... Κι έπειτα έριχναν, έριχναν παντού, στα βράχια κοντά στη θάλασσα, στο φαράγγι μέσα. Χτύπαγαν με τα κοντάκια. Έσπαζαν χέρια, πόδια... Πολτοποιούσαν κεφάλια... Ψάχνοντας να βρούνε αυτούς που΄τανε παλιότερα στο δικό μας Τάγμα κι έφυγαν από κει, χωρίς να υπογράψουν δήλωση...

Δεν πήγε ο Στρατής στο Πρώτο Τάγμα γιατί ήξερε τι πρόκειται να γίνει, κι ήθελε να τ' αποφύγει; Ή ο Στρατής βαρέθηκε την πορεία κι έτσι απόφυγε να 'ναι κι αυτός ανάμεσα στους Δήμιους; Ποιος ξέρει; Κάτω από τέτοιες συγκυρίες πόσοι άνθρωποι έκρυψαν την παλιανθρωπιά τους, αλλά και πόσοι έγιναν ήρωες!!!

... Όταν μαλάκωσαν κάποια στιγμή τα πράγματα με άλλον Επικεφαλής, κατέβαινε πότε-πότε ο Στρατής από το Λόφο, και μας έριχνε μια κουβέντα, για να μας γραδάσει, πως τον έχουμε, τι σκεφτόμαστε γι' αυτόν...

Λίγο πιο ύστερα του προτείναμε να βοηθήσει στην Οργάνωση Άμυνας που΄χαμε στήσει, κλέβοντας γράμματα σκαπανέων, προτού τα στείλουν έξω... δηλώσεις, που πήγαιναν για δημοσίευση στις εφημερίδες, σημειώματα κι άλλα καρφώματα από φακέλλους, για να βλέπουμε ποιοι είναι χαφιέδες, ενισχύοντας έτσι ψυχικά κάποιους που κατάφεραν... Και του ζητήσαμε, καθώς δεν τον υποψιάζονταν κανένας, να ξαναβάλει στη θέση του το γράμμα του Πρωτοπαλαιστή της Ελλάδας που΄χαμε μεις βουτήξει την προηγούμενη και δεν ξέρω για ποιο λόγο το ξαναζήτηγε ο Διοικητής κι έτρωγαν τα σίδερα οι σφογγοκωλάριοί του να το βρουν.

Ο Στρατής όμως πάνιασε κι άρχισε να τρέμει σαν το φύλλο... Και ξαναχάθηκε για καιρό πάνω στο Λόφο, αλλά δεν κατάδωσε... Ίσως γιατί ήξερε ότι θα το μαθαίναμε...

“- Δε βαριέσαι! Δικός μας κι ο Στρατής”... άνοιξε την ταβέρνα στην Αθήνα, με χίλια βάσανα όταν απολυθήκαμε από το στρατό, έβαλε μέσα κάποιους που τραγουδάγανε τραγούδια της Αντίστασης. Παρασυρθήκαμε και μεις... Πήγαμε, ξαναπήγαμε... Μας έγινε συνήθεια... ο ίδιος, η ταβέρνα του, οι γνωστές παρέες... Τόσοι Στρατήδες κυκλοφορούν στην πιάτσα... ο Στρατής μας μάρανε;...

II. Η Χλαίνη

Μας είπανε πως ήταν εκεί, το Στρατολογικό Γραφείο του Τάγματος, και μας πήγανε συντεταγμένους για να δώσουμε “στοιχεία”. Ωστόσο μας ρωτάγανε περίεργα πράγματα.

Τα στοιχεία μας τα είχανε σε μεγάλους φακέλλους. Φωνάζανε ονόματα. Μπαίναμε μέσα. Ένας φαντάρος που ήταν μπροστά μπροστά, βεβαίωνε την ταυτότητά μας και μας παρόδνε στους παραπέρα. Εκείνοι φαίνεται πως ήτανε το στένωμα του μπουκαλιού. Σ’ αυτούς σκάλωνε η σειρά, και δεν προχωρούσαμε...

Από μένα δε ζήτησαν και πολλά πράγματα. Δυό-τρεις ερωτήσεις.

Υπογράμμισαν τόνομά μου με το μοκυβι, στο μακρύ κατάλογο πούχαν μπροστά τους. Ψιθύρισαν και “αινιγματικά”. Ο τελευταίος μάλιστα με κοίταξε από την κορφή ως τα νύχια, σαν να μούπαιρνε μέτρο για φόρμα. Και με διώξανε, σαν νάμουνα σκουπίδι.

Μέσα όσο ήμουν δεν είχα τόση ένταση. Έξω σαν βγήκα κι άρχισαν οι διάφοροι να με ρωτάνε, τι είπε ο πρώτος από τους εξεταστές, τί είπε ο δεύτερος και τι ο τρίτος (ενώ εγώ άκουγα από μια σκηνή που ήταν πιο κάτω, κοντά στη θάλασσα, στριγγλές φωνές, φωνές απελπισίας, σπαραχτικές, ουρλιάγματα βραχνιασμένα...) άρχισε το μυαλό μου να κουλουριάζεται, να βουρλίζεται και να βο-λοδέρνει.

Θυμόμουν τον πρώτο που με κοίταζε αιμοβόρικα, και δεν άκουγε αυτά που ασθμαίνοντας έλεγα. Προσπαθούσα να φέρω στο μυαλό μου τον δεύτερο, αλλά ήταν σχεδόν αδύνατο να τον σκιτσάρω μέσα μου. Πέρασε από κει σαν σκιά και δεν άφησε κανένα ίχνος. Κι όμως, καθώς μου είπαν, αυτός ήταν το “μεγάλο γαλόκι” κι απ’ αυτόν εξαρτιόταν η περαιτέρω κατάστασή μου στο τάγμα. Τον τρίτο, τον θυμάμαι βέβαια πολύ καλά, γιατί ήταν αυτός που υπογράμμισε τόνομά μου στις καταστάσεις του, με φανερή κακία και πείσμα.

Έδειχναν από τη στάση τους ότι και οι τρεις με περνούσαν από το ίδιο κατάστιχο. Και με κατάτασαν στους αμετανόητους. Στα αγύριστα μυαλά. Κι αυτό ήταν δεδομένο. Στο κάτω-κάτω δε μου κό-

στιζε και πολύ αυτό. Εγώ ήξερα ποιος είμαι και τι θέλω.

Όμως σε λίγες μέρες έδειξε ότι απ' αυτούς τους αμετανόητους γίνονταν το καθημερινό κοσκίνισμα. Κάποιοι από μας εξαφανίζονταν για καιρό. Κάποιοι εμφανίζονταν σε κακό χάλι, με μαυρισμένα μάτια, και στραβό στόμα. Κάποιοι έφταναν στις συγκεντρώσεις του Τάγματος κουτσαίνοντας. Απόφευγαν να μας κοιτάζουν και παρακολουθούσαν σκυμμένοι κι ανιγματικοί.

Δεν είχα λόγους να φοβάμαι. Πίστευα πως μαυτά που με ειλικρίνεια κατάθεσα στην Επιτροπή είχα πείσει. Ωστόσο, "η υπογράμμιση" στόνομά μου, που έρχονταν και ξανάρχονταν υποσυνειδησιακά κάθε τόσο, κι απρόκλητα, στη μνήμη μου, μέβαζε σε σκέψεις.

Μάφιναν τελευταίο, υπολόγιζα, για το οριστικό ξεκαθάρισμα. Η ίσως ν' αποφασίσουν σε ιδιαίτερη σύσκεψη, να με διώξουν χωρίς άλλο, απ' αυτή την κόλαση.

Η υπογράμμιση πάντως, ήταν μια διάκριση. Μια διάκριση όμως μυστηριώδης.

Οι κάπως παλιότεροι στο νησί συνάδελφοι, όταν έκανα λόγο για υπογράμμιση, άλλοι τη θεωρούσαν χωρίς καμιά σημασία, κι άλλοι έκαναν γκριμάτσα ανησυχίας.

"Καλού - κακού", να φυλάγεσαι, ψιθύριζαν. Κι αυτο μου άναβαν τα λαμπάκια.

Μόνον ο παλιός σκαπανέας Τζιοβάνη, που γνωριζόμαστε απέξω, όταν συναντηθήκαμε και του τόπα.

- Με συγχωρείς, μου λέει, που θα σου το πω, αλλά μια και με ρωτάς είμαι υποχρεωμένος να πω αυτό που σκέπτομαι. Η υπογράμμιση μουίζει καταδίκη. Την καταδίκη σου.

Νόμιζα κείνη τη στιγμή πως διάβαζα Κάφκα. Αυτό όμως με γονάτιζε. Δεν ήθελα να το πιστέψω. Καλλιεργούσα μέσα μου ακόμα ελπίδες.

Όσοι τάβλεπαν μαύρα, φάνταζαν μέσα μου καταστροφολόγοι και μεκνεύριζαν. Απόγευγα να τους δίνω ευκαιρίες να χύσουν το φαρμάκι τους. Προσποιούμουν με πείσμα τον υπερβολικά αισιόδοξο και με κάθε ευκαιρία τόνιζα, πως δεν θάναι και τόσο δύσκολο να περιμένουμε για να περάσει ο καιρός.

Άρχισαν πολλοί να με αποφεύγουν. Κι άλλοι να μου μπαίνουνε για τα καλά.

Όταν δεν σε χωνεύουνε οι διπλανοί, όλο και βρίσκουν τρόπους να σε στενοχωρούν. Πολλοί με γλωσσοτρώγανε για την καινούρια

χλαίνη μου, και διαρκώς κακομαντεύανε πως δε θα μου βγει σε καλό μια τέτοια χλαίνη. Έτσι άρχισα να σκέφτομαι πως κι οι αλφαμίτες που μ' αγριοκοίταζαν ήταν γιατί φλέρταραν μαυτή. Ωστόσο όσο δεν μου την παίρνανε, εγώ έλπιζα.

Περισσότερο φοβόμουνα κάτι συνάδελφους-σκαπανείς από τη σκηνή μου, που έφευγαν μετά τη βραδυνή συγκέντρωση του λόχου, και ξαναγύριζαν χαράματα, άλλοτε ψόφιοι από κούραση κι άλλοτε ενθουσιασμένοι από τα κατορθώματά τους, πράγμα που μας κρατούσε όλους μεσ' τη σκηνή σαυπνία, κάμποση ώρα μετά. Γιατί ξύπναγαν και μας τους άλλους που θέλαμε δε θέλαμε ακούγαμε υποχρεωτικά τις “φοβερές” συζητήσεις τους, για “ξυλοδαρμούς”, θαλασσώματα, εκσπερματώσεις την ώρα του βασανισμού των συνάδελφων τους... κι ένα σωρό άλλες αθλιότητες, που μαλαφρφα συνείδηση, και ηδονή, αφηγούντανε σαν κατορθώματα της βραδυλής εξόδου ο ένας στον άλλον.

Αυτούς φοβόμουνα εγώ για την ακριβή μου χλαίνη. Μήπως κάποιιο βράδυ την αρπάξουν “λάθος” και δειχτα τους κακοφαινεται να μου την επιστρέψουν. Έχοντάς τους δίπλα μου, στην ίδια σκηνή δεν έβρισκα ώρα και στιγμή να ξελεηρώ. Μούχε γίνει έμμονη ιδέα.

Αυτή η αναμονή κάπως άλλαξε όταν ένας απ'αυτούς, τους δαβάκηδες (έτσι λέγαμε όλους αυτούς που βγαίνανε την νύχτα κι “ερευνούσαν τα πυκνά σκοτάδια”) μια μέρα μου ζήτησε τη χλαίνη δανεική γιατί θα πήγαινε στο χωριό του.

Του την έδωσα, χωρίς δισταγμό. Ίσως μάλιστα και με μια κρυφή χαρά. Έτσι για λίγες μέρες θάμουνα ξέγνοιαστος. Τη φόρεσε.

Πήθε στη σκηνή και μας έκανε επίδειξη. Τότε ένας δίπλα μας έσωσε να ειπεί.

- Σου πάει γάντι. Και το περίεργο είναι ότι σεις οι δυο μοιάζετε
- Ναι λέει αυτός. Είμαστε ξαδέρφια.

Και το καθιέρωσε από κείνη τη στιγμή, να με λέει “Ξάδερφο”. Γιαυτόν πια δεν είχα όνομα. “Ξάδερφο” με σήκωνε, “Ξάδερφο” μ' απόθενε. Τη χλαίνη όμως μου την γύρισε ολοκάθαρη και σιδερωμένη, όπως την είχε πάρει. Και μάλιστα, μούφερε κι ένα μικρό δώρο, απ' την πατρίδα του.

Αργότερα μου ξομολογήθηκε ότι αυτός δεν έχει καμιά σχέση με την Αντίσταση. Τον έφεραν στο νησί, σα Σλαβομακεδόνα.

Καθώς πέραγε ο καιρός μου έδειχνε πραγματική συμπάθεια ο

ξάδερφος και δυο τρεις φορές μου είπε πως αν τον χρειαστώ, να μη διστάσω. Είναι πρόθυμος να με βοηθήσει σ' όλα. Έχει τον τρόπο του.

Κείνο που παρατηρούσα ήταν πως ο άνθρωπος αυτός είχε βουλιμία και μόνιμα πεινούσε. Δε χόρταινε με τίποτα. Καταβρόχθιζε το παν. Έτσι αναγκαζόμουν και γώ να του δίνω στα κρυφά βέβαια σχεδόν όλα τα φαγητά μου κείνα τα απαίσια κρέατα της Αργεντινής που έλεγαν ότι τάχουν οι Εγγλέζοι στα ψυγεία τους από τον περασμένο πόλεμο. Με τις τρομερές κοκάλεις και τα ατέλειωτα λίπη τους. Που δε μπορούσα να τα αγγίζω ή να τα βάλω στο στόμα μου. Τις σάπιες ρέγκες, τις φακές που μύριζαν πετρέλαιο...

Κάθε μέρα που περνούσε το όνειρο να φύγω απ' αυτήν την κόλαση έσβυνε και στη θέση του φούντωνε η υποψία ότι όλα ακούω ή διαισθάνομαι εκεί γύρω, δε θαργήσουν να ξεσπάσουν πάνω μου.

- Ποιος μ' έστειλε εδώ αναρωτιόμουν. Η Πατρίδα, ή οι συμπατριώτες μου;

Και κατέληγα στους δεύτερους.

Αλλά γιατί; τι τους έκανα ... Και όλη κακό για να με εκδικούνται.

Πολύ μπερδεμένη η ατμόσφαιρα στην απογευματινή συγκέντρωση του τάγματος, τέλη Σεπτεμβρη. Μίλαγε ο αγράμματος κι αφελής "Επιτελής" του τάγματος κι έλεγε άρες-μάρες κουκουνάρες. Κανένας μας δεν παρακολούθουσε.

Σε κάποια στιγμή εθνοφρονικής έξαρσής του, ο Επιτελής ζήτησε από μας τους "παραπλανημένους κι άθεους, που όλα τάχουμε βρωμίσει (με μια φωνή διαπεραστική, έντονη και τρεμουλιαστή σχεδόν γυναικεία) να σκεφτούμε "την πατρίδα μας και την οικογενειά μας τον πατέρα μας και τη μάνα μας, που γίνονται για μας θυσία". Και μας κάλεσε νακούσουμε τον τρυφερό, γιομάτο αγάπη και ανθρωπισμό στίχο του "εθνικού μας ποιητή Κώστα Βαρνάλη" "Που να σε κρύψω γιόκα μου να μη σε βρούνε οι κακοί..."

Φυσικά δεν πρόλαβε να τελειώσει ο άμοιρος και βούησε ο τόπος από χειροκροτήματα, φωνές, χάχανα και Ζήτω.

Ήταν η στιγμή που ο Διοικητής αιφνιδιάστηκε, κουβεντιάζοντας με τους διπλανούς του αξιωματικούς. Και ρώταγε ανήσυχος γύρω του τι συμβαίνει. Όταν κάποιες "γάτες" από κάτω του φώναξαν τι είχε προφέρει ο επιτελής του, (κι αυτός ήξερε πως ο Κώστας Βαρνάλης κατά πάσα πιθανότητα θάταν τότε το ίδιο με μας εξόριστος σε κάποιο από τα διπλανά νησιά, καταλήφτηκε από μια ιερή αγα-

νάκτηση.

Κατάργησε με το πρώτο τον ομιλητή του λέγοντάς του να καθήσκει κάτω. Και να ξέρει άλλη φορά τι λέει. Έπειτα τάβαλε με τους ψευτοδιανοούμενους, κοιτάζοντας επίμονα διάφορες παρέες κάτω από μας που ακόμα χειροκροτούσανε και χαχάνιζαν και που “δεν εννοούσαμε να βάλουμε μυαλό”.

- Για προσέξτε, φώναζε. Προσέξτε εσείς η διανόηση. “Προσέξτε, γιατί εδώ δεν παίζουμε. Υπάρχει και Στρατοδικείο”. Ξαφνικά οι οπλίτες της Αστυνομίας Μονάδος, πετάχτηκαν όρθιοι και σκόρπισαν ανάμεσά μας, κλωτσώντας και ρίχνοντας καρπαζιές και σφαλιάρες, δώθε κείθε. Ταυτόχρονα άρχισαν να φωνάζουν, άγρια κι επίμονα, πιέζοντας και μας να κάνουμε το ίδιο.

- Ζήτω ο Διοικητής, θάνατος στη διανόηση, θάνατος στο Βάσαναλη. Κάτω η διανόηση. Κάτω-κάτω η διανόηση και οι ψευτοδημοκράτες.

Το λυντσάρισμά μας καθώς μυριζόμουνα, απ' τις κινήσεις των αλφαμιτών, ήταν προ των πυλών. Ο ένας κύκλος κολάσεως ήταν το λυντσάρισμα στο νησί. Και γίνονταν από τότε ταχτικά με τους λεγόμενους “αγαναχτισμένους” πρωταγωνιστές. Τους χτυπάδες. Και θάταν ένα λυντσάρισμα που θα κατάληγε σε σκοτωμούς αν ένας νέος ανθυπολοχαγός δεν έπεφτε στη μέση απασχολώντας τον Διοικητή, που βιαστικός κι εκνευρισμένος σηκώθηκε να φύγει, κι έδωσε διαταγή να διαλυθούμε γρήγορα, ν' αρχίσει αμέσως διανομή συσσιτίου και “θα τα ξαναπούμε”.

Τότε σκέφτηκα πως κάπου εδώ, αρχίζουν τα βάσανα...

Εκεί στην συγκέντρωση, πρόσεξα πως κι ο “ξάδερφος” είχε φορεθεί στο αριστερό του μπράτσο περιβρασχιόνιο με το Α.Μ. (Αστυνομία Μονάδος) και είχε πάρει ενεργό μέρος στην Κινητοποίησή των Αλφαμητών.

Είχε σκοταδιάσει για καλά, όταν ακούστηκαν τα σφυρίγματα του Επιλοχία. Και εμείς επιρρεασμένοι από την απογευματινή οπερέτα, συνταχτήκαμε χαζοχαρούμενοι μπροστά στις σκηνές του πέμπτου λόχου, για να πάρουν παρουσίες και να κάνουμε προσευχή.

Ήμουν από τους τελευταίους στη γραμμή, λόγω αναστήματος. Λέγαμε το “πάρων, παρών” και ξαφνικά στις πρώτες σειρές της παράταξης χωρίς να πάρουμε είδηση για ποιο λόγο, ίσως από κάποιο σκόπιμο σπρώξιμο, ξέσπασαν στο μισοσκοτάδο, φωνές διαμαρτυρίας.

Μια ομάδα από το λόχο μας, είχε βάλει στη μέση έναν που πριν από λίγες μέρες είχα μάθε ότι ήταν τελειόφοιτος της ιατρικής και τον κλώτσαγαν χωρίς έλεος κι όπου έβρισκαν. (Αυτός ήταν ο τύπος λυντσαρίσματος στο λόχο). Κείνος ο δύστυχος που με το πρώτο σκαμπίλι φαίνεται, είχε χάσει τα γυαλιά του και το δίκωχό του, έψαχνε καταγής για να τα βρει, έτρωγε κλωτσές στον πισινό του, και βάνουσα χτυπήματα, σ' όλο του το κορμί, και το κεφάλι του, φωνάζοντας ενώ ο λοχαγός κι ο επιλοχίας κάθονταν στην άκρη και γέλαγαν, σαν να μη συνέβαινε τίποτα. Κι όχι μόνον αυτό, όταν κάποια στιγμή αυτός ο απροσδιόριστος σωρός και το τουλούμασμα ξέφευγε απ' τη συντεταγμένη γραμμή του λόχου και σένα αλαλούμ κύλαγε μες το σκοτάδι προς τα βράχια της θάλασσας, ο λοχαγός πλησίασε σεμάς τους άλλους κι άρχισε να λέει ότι από δω και μπρος "αρχίζει το πανηγύρι". Όλοι οι διανοούμενοι θα έχουμε την ίδια τύχη "όπως ο γιατρός" αν δεν βάλουμε μυαλό.

Σε δυο λεφτά ο Γιατρός ξαναγύριζε στη σειρά του. Μαύρο κι άραχλο χάλι. Τσακισμένος, κουρέλας απ' την κορφή ως τα νύχια, χωρίς γυαλιά, κουτσαίνοντας, καταματωμένος στο πρόσωπο, και μένα δίκωχο λασπωμένο που κοιτάζε "στα πέρα λόγγα".

Μπήκε στη σειρά του και έμεινε σκυφτός κι άφωνος.

Με το ζυγούς λύσατε, έκανα μια απόπειρα να πλησιάσω τους μπροστινούς, να μάθω τι συνέβη. Ο καθένας έλεγε τα δικά του και δεν έβγαζα συμπέρασμα. Όπως έπεφταν πάνω μας οι προβολείς από το λόχο αξιωματικών έβλεπα μάτια πανικόβλητα, που απόφευγαν να με κοιτάξουν ή να μου απαντήσουν.

Τραβήξα μόνος μου για τη σκηνή. Έλπιζα ότι ο "ξάδερφος" θάτανέ κει, και κάτι θα μάθαινα. Από το φως που σκόρπαγαν οι προβολείς απόξω, κατάφερα να διακρίνω, πως τρία στρώματα από τα δώδεκα πούτανε εκεί μέσα, είχαν σηκωθεί. Μέτρησα και βρήκα πως ανάμεσα σαυτούς ήταν και το στρώμα του ξάδερφου. Μέκοψε κρύος ιδρώτας. Ο ξάδερφος, όσο κι αν δεν ήθελα να το παραδεχτώ, ήταν για μένα στήριγμα, ένα αποκούμπι. Και το υπολόγιζα.

Τα άλλα δύο στρώματα ήταν δίπλα στο στρώμα του ξάδερφου και ανήκανε σ' άλλους δύο τύπους ολόμαυρους αγέλαστους, από άλλον κόσμο. Λέγαν ότι είσανε Λαζοί, που στην κατοχή ήταν στον Μιχάλαγα.

Σε μια γωνιά, στην άκρη της σκηνής κοιτάξα να ιδώ αν είχε έρθει ο Γιατρός και είδα μια μάζα τυλιγμένη μέχρι τα μπούνια, να

μην βγάζει άχνα, σε σημείο που νόμισα προς στιγμήν ότι μας είχε αφήσει μέρες. Πηγαίνω δίπλα και ρωτώ πως είναι. Ούτε μιλιά, ούτε λαλιά ο Γιατρός... Κάποιος συνάδελφος απ' τη μέση της σκηνης ακούω να ψιθυρίζει.

- Άστον το Γιατρό να ησυχάσει. Δε μιλάει σε κανένα. Προσπαθεί να βρει τον εαυτό του.

- Κοιτάζω να δω μη θέλει τίποτα, να τον βοηθήσουμε.

- Τίποτα-τίποτα, ακούω μέσα απ' τις κουβέρτες. Αφίστε με ήσυχο.

Αποτραβιέμαι, ξεντύνομαι και πέφτω στο στρώμα μου να ηρεμήσω.

Αδύνατο να κλείσω μάτι. Είμαι πνιγμένος στον ήλιγο του φόβου. Ανακαλύπτω πως δεν είμαι καθόλου ασφαλής, όπως φανταζόμουν.

Μένω όλη τη νύχτα άγρυπνος, άφωνος, άκαμπτος στο στρώμα μου. Μετρώ τις αναλαμπές πάνω στη σκηνή μας κάθε φορά που περνάνε οι φωτεινές λεπίδες των προβολέων. Ακούω μακρινά βήματα στρατιωτών που ψάχνουν μες το σκοτάδι. Και περιμένω να πλησιάσουν τη δική μας σκηνή. Είμαι βέβαιος ότι δεν θα αργήσουν να ρθουν για μένα. Για κάποιον άλλον. Για όλους μες τη σκηνή.

Σκέφτομαι πως ίσως το κάνουν επίτηδες που δεν έρχονται και μακραίνουν κατά αυτόν τον τρόπο την αγωνία μας. Πάντως όταν βγάζω το κεφάλι μου απ' την κουβέρτα ακούω στο βάθος ουρλιάγματα, σπαραχτικά ξεφωνητά, κραυγές τρόμου και περίεργα στριγγλίσματα. Κάπου μια τρόμπα μαρίνα, κι αργότερα, το ρόγχο του Γιατρού, που φαίνεται ότι τον πήρε ο ύπνος.

Φέρνω στο μυαλό μου την ώρα και τη στιγμή που διάβασα για πρώτη φορά στην εφημερίδα την ύπαρξη τέτοιων στρατόπεδων στρατιωτών και δεν έδωσα καμιά σημασία. Έλεγαν και κει για βασανιστήρια, αλλά άλλο να τ' ακούς ή να τα διαβάζεις, κι άλλο να τα νοιώθεις πάνω στο κεφάλι σου. Να σαγγίζουν, στο πετσί σου, να σε περιμένουν στη γωνιά.

Δεν είχα δείξει τότε καμια αγανάχτηση. Κανέναν πανικό καμιά αντίσταση. Ούτε έβαλα στο μυαλό μου τη σκέψη πως θάπρεπε ή να φύγω στο εξωτερικό, ή να πάω μαζί με κείνους που πάλευαν να καταγγείλουν κάτι τέτοια στρατόπεδα. Αυτή τη βία. Την αγριότητα που ξεπροβάλλει έτσι μουλωχτά, κι ανύποπτα, στα πέρατα του κόσμου. Θυμάμαι τους Εβραίους στη Γερμανία, στην Αυστρία, την Τσεχοσλαβία, τότε που ήρθε ο Χίτλερ. Οι περισσότεροι πίστευαν ότι μόπορα είναι και θα περάσει γρήγορα.

Ποτέ μου δεν είχα φανταστεί ότι θάρθει και σε μας η μέρα που θα ζητούν κι από μας να γίνουμε αυτό που θέλουν οι άλλοι και όχι να είμαστε αυτό που είμαστε πραγματικά. Ο εαυτός μας.

Πριν την Αυγή, πριν ζωντανέψει το φως της μέρας ονειρεύομαι πως είμαι κρεμασμένος με ένα σκηνί στο λαιμό. Κι ακουμπάω τα πόδια μου πάνω σε κάποιο σκαμνί. Αυτό το σκαμνί είναι τώρα ο σωτήρας μου. Τρέμω μη βρεθεί κάποιος απ' όλους αυτούς τους βαζιβουζούκους που μας τριγυρίζουνε να το κλωτσήσει.

Νοιώθω αγαλίαση, που ζω ακόμα. Περίεργο συναίσθημα... Ξεκουράζομαι. Και μισοκοιμάμαι.

Χωρίς γιαλιά. Με μάτια μαύρα πρησμένα, πρόσωπο γιομάτο αμυχές, βλέμμα αφηρημένο ο Γιατρός, ήταν άλλο πράμα, στο πρωινό προσκλητήριο του λόχου. Και έδειχνε δυό φορές χειρότερος, καθώς ο επιλοχίας τον έβαλε επίτηδες να πει την προσευχή.

Όταν τέλειωσε, ο Λοχαγός που ήρθε βιαστικός και κακοξαγρυνισμένος, του είπε.

- Μόλις πάρεις πρωινό ρόφημα, Γιατρέ, θα πας στο γραφείο Εθνικής Αγωγής. Κι όταν εκεί "ταξτοποιηθείς", να πας στο Αναρρωτήριο, παίρνοντας και τα πράγματά σου. Φεύγεις από το Λόχο μας. Μετατίθεσαι εκεί.

Έτσι ο Γιατρός μετά τον άγριο ξυλοδαρμό και κάποια "συνάντηση" πούχε με τον λοχαγό έφυγε από κοντά μας κι έγινε στέλεχος του αναρρωτηρίου.

Εκεί τον βλέπαμε τότε-τότε με την άσπρη μπλούζα. Δεν μπορώ να πω πως μας απόφευγε, αλλά και ενθουσιασμένος δεν ήταν όταν συναντιόμαστε. Σε κάθε δύσκολη περίπτωση, βέβαια, μας παραστέκονταν και βοηθούσε, για ό,τι πέρναγε από το χέρι του όπως κι οι άλλοι "Γιατροί".

Από την άλλη μέρα πολλά πράγματα έδειχνε ν' αλλάζουνε στο Τάγμα. Η κινητικότητα στο λόχο της Φρουράς γίνονταν έντονη. Ο επιτελής χάθηκε από την πιάτσα, τους χώρους του Στρατόπεδου, και δεν έρχονταν ούτε και στις συγκεντρώσεις.

Οι επισκέψεις συγγενών, αυτές οι λίγες και επιλεγμένες που γίνονταν μέχρι τότε, κόπηκαν. Μας το δήλωσε ο Διοικητής στην απογευματινή συγκέντρωση του Τάγματος. Τα γράμματά μας προς τα έξω περιωρίστηκαν σε ένα κάθε βδομάδα. Και όχι παραπάνω από μια σελίδα επιστολόχαρτου. Κάθε πράξη μας η κουβέντα μας εθνι-

κά απαράδεκτη ή απειθαρχία σ' ανωτέρους, θα πάει Στρατοδικείο. Το Κ.Ψ.Ο. γιόμισε πράγματα.

Τέλος Αυγούστου, βγάλανε καμμιά εκατοστή από μας, τους βάφτισαν "αμετανόητους" και τους έστειλαν στο Πρώτο Τάγμα. Ένοιωσα πως το Κάστρο που ήταν γύρω μου από τους σκαπανείς αυτούς, παλιούς φίλους κατέρρεε. Μου ήταν ανεξήγητο που δεν ήμουν κι εγώ μέσα σ' αυτούς. Ψιθυρίζονταν ότι όσους κράταγαν στο Τρίτο από τους αμετανόητους, "θα εξαντλούσανε" τα μέσα που διέθεταν για να τους φέρουνε στον ίσιο δρόμο.

Ύστερα από κάμποσες μέρες, διαδόθηκε ότι θάρχονταν κάποιος Υπουργός της Κυβέρνησης Σοφούλη, πούχε αντικαταστήσει την κυβέρνηση Μάξιμου.

Παρότι γίνονταν κουβέντα για πνεύμα κατευνασμού, τα πράγματα εκεί μέσα αγρίευαν. Το ίδιο και έξω. Μάθαμε πως έκλεισαν τις εφημερίδες της αριστεράς.

Πολλοί συνάδελφοι ελπίζανε ότι κάτι θα γίνει. Εγώ, όταν είδα πως τα μέτρα κατευνασμού απότυχαν τάβαψα μαύρα. Και περίμενα αγρίεμα και σκοτωμούς που σε μας εκεί πέρα άρχισε με την επανεμφάνιση σε καθημερινή βάση του λυντσαρίσματος στην απογευματινή συγκέντρωση του Τάγματος, φώναζε ο Διοικητής το όνομά σου και σε καλούσε να σηκωθείς όρθιος συμπληρώνοντας. "Τον Βλέπετε... Αυτός είναι βούλγαρος". Αυτόματα τότε, μια ομάδα δέκα με δεκαπέντε "Χτυπάδες" σε πλησίαζαν απ' όλες τις πλευρές της συγκέντρωσης και έπεφταν πάνω σου εξαγριωμένοι, με κλωτσιές, μπουνιές, σκαμπίλια, σφαλιάρες... Χτύπαγαν όλοι μαζί. Και όπου να είναι. Κι αν είχαν και γκλόπ τα χρησιμοποιούσαν κι αυτά. Έλεφτες χάμω. Κι αυτοί χόρευαν πάνω σου. Αν βάσταγες αποκομα, άκουγες τη μάζα να φωνάζει "Στα μαγειρεία, στα μαγειρεία". Τότε σε παίρνανε "σηκωτό" για τα μαγειρεία. Εκεί συνεργείο μαγειρών αναλάμβανε με χέρια, κουτάλες, τενεκέδες κλπ. να σε κάνουν από την κορφή ως τα νύχια μαύρο-πίσσα. Αυτό σήμαινε ότι επί κάμποσες βδομάδες θα κυκλοφορούσες στο Τάγμα σημαδεμένος, πρόκληση διαρκείας στους λεγόμενους αγαναχτισμένους που διατηρούσαν το δικαίωμα να πέφτουν πάνω σου όπου κι αν σέβρισκαν, και να σε κάνουν τούμπανο στο ξύλο.

Ωστόσο ταυτόχρονα ξαναεπέτρεψαν το επισκεφτήριο. Κι ήρθε να με ιδεί ο μικρότερος αδελφός μου. Μούδωσε χρήματα για το Κ.Ψ.Ο και μου ανήγγειλε πως βρήκε στην Αθήνα το Χάρη πούταν

γραμματέας της Φιλελεύθερης Νεολαίας. Ο πατέρας του με τον τελευταίο Υπουργικό Ανασχηματισμό έγινε Υπουργός. Του μίλησε για την περίπτωση μου. Και κείνος ανάλαβε να πει στον πατέρα του για να βοηθήσει.

Δεν ξέρω πως και γιατί, την ώρα που οι επισκέφτες μας απχωρούσαν, ένας μάγειρας πλησίασε τον αδερφό μου κοντά στο λιμάνι, να του πει κάτι και με την γανωμένη παλάμη του, μουντζούρωσε την άσπρη καμπαρντίνα του. Καθώς αντέδρασε ο αδερφός μου οι κατάμαυρες παλάμες του μάγειρα, τον έκαναν κλόουν. Και παλιάτσο.

Κι έφυγε έτσι, ο αδερφός μου, ενώ η Αστυνομία Μονάδος που επόπτευε την αναχώρηση του καϊκιού κι ο ανθυπασπιστής που ήταν επικεφαλής τους, σκάγανε στα γέλια και συγχαίρονταν τον μάγειρα για το κατόρθωμά του.

Εγώ τόμαθα απ' τα παιδιά του πρώτου λόχου, που δούλευαν εκεί δίπλα στον εφοδιασμό το ίδιο βράδυ. Αλλά και σε λίγες μέρες από κάποιον που ήρθε απ' την Αθήνα, γιατί το δημοσίευαν οι εφημερίδες, ονομαστικά.

Τέλη Σεπτεμβρίου αρχές Οκτώβρη με πήρανε χαράματα-πέντε η ώρα - από το Λόχο, και μοδηγήσαν δίπλα στα μαγειρεία. Εκεί για ένα τέταρτο έμεινα μόνος, με την караβάνα στο χέρι... Περίγελο των μαγείρων που ετοίμαζαν το πρωινό ρόφημα. Γύρω-γύρω οπλισμένοι πέντε έξη της Αστυνομίας Μονάδος. Αγουροξυπνημένοι κι αυτοί και βαρυνεστημένοι.

Στο μυαλό μου στριφογύριζαν χίλιες μαύρες σκέψεις για την τύχη μου.

Επειτα σιγά-σιγά, άρχισαν να βγαίνουν από κάθε λόχο κάποιοι συνάδελφοι συνοδευόμενοι από τον επιλοχία τους, οπλισμένο και με στολή εκστρατείας. Κι έρχονταν δίπλα μου. Αρκετοί απ' αυτούς γνωστοί μου.

Μαζευτήκαμε γύρω στους τριάντα, κι αναρωτιόμαστε, όλοι, τι μας θέλουν και γιατί το ξύπνημα χαράματα. Κι όλο αυτό το σκηνικό.

Λίγο απ' το πρωινό αγιάζι, λίγο από το φόβο ο Πανταζής από τον Τύρναβο, έτρεμε ολόκληρος. Κι ενώ η παρουσία όλων των άλλων, εμένα μούδινε κουράγιο, βλέποντας τον Πανταζή κατάρρεα.

- Πάμε για εκτέλεση, έλεγε και ξανάλεγε τρέμοντας. Δε βλέπετε; Τότε και στο δικό μου το μυαλό άρχισε να ξεκαθαρίζει μια τέτοια

πιθανότητα. Κι όχι μόνον αυτό. Άρχισα να θυμάμαι τους 17 που σκότωσαν στην Αίγινα και να “πιθανολογώ” τους λόγους μιας τέτοιας ομαδικής εκτέλεσης από το σωρό των κρατούμενων. Μάλλον κάτι θάγινε έξω. Κάποια νύλα του Εθνικού Στρατού, που χρειάζονταν δραστική αντίδραση. Μέτρα αντιπερισπασμού κι εκδίκευσης. Κι έπεφτε ο κλήρος σε μας. Άλλωστε δεν είμαστε και πολύ μακριά από τα χρόνια του Σκοπευτήριου της Καισαριανής, των Καλαβρύτων, του Δίστομου. Η αρχή είχε γίνει τότε, και οι συνεργάτες των Γερμανών κείνης της εποχής, είναι και τώρα στα πράματα.

Η αγωνία μου μετρούσε το κάθε δευτερόλεπτο που πέραγε. Κάποια στιγμή φάνηκε ένας αξιωματικός και έδωσε εντολή να πάρουμε πρωινό γρήγορα-γρήγορα και να φύγουμε. Όλα εξελίσσονταν βιαστικά, σχεδόν τρέχοντας. Περπατούσαμε και πίνουμε το πρωινό μας.

Τελικά μας ανέβασαν στο λόφο απ’ τη χαράδρα που ήταν πίσω από τις σκηνές του πέμπτου λόχου. Ξέραμε όλοι ότι και πίσω ήταν ερημιά κι αντάρα. Απόκρημνοι βράχοι έπεφταν στη θάλασσα. Και κάπου μακριά, σε μιάν άκρη του νησιού ήταν κάποιος τζομπάνος με λίγα πρόβατα, μια καλύβα. Κι έβγαίνε κάπου λιγοστό νερό.

Τραβήξαμε προς τα κει. Είδαμε δεξιά μας κάποιο φυλάκιο στην κορυφογραμμή, κι ένα άλλο αριστερά στο βάθος. Από κάποιο λαϊμό είδαμε και το Δεύτερο Τάγμα Σκαπανέων.

Στο τέλος φτάσαμε στο καλύβι του τσοπάνου, αλλά δεν είδαμε ούτε πρόβατα, ούτε τσομπάνο.

Εκεί μείναμε όλοι τη μέρα, τσουρουφλιζόμενοι από το φθινοπωριάτικο ήλιο. Αλλά δεν κάναμε τίποτε.

Στην αρχή ο επικεφαλής της αποστολής, μας έβαλε και καθαρίσαμε τις πέτρες από τον περίγυρο του Καλυβιού. Έπειτα είπε να ξεκουραστούμε.

Πιάσαμε με το Σταμάτη ένα βράχο, δίπλα στην ακτή και αγναντεύαμε το πέλαγος. Εγώ κολύμπι καλό δεν ήξερα, και θεωρούσα τη θάλασσα γύρω μας σαν ένα κάστρο που μας έπνιγε. Κείνος όμως καθώς ήτανε νησιώτης, μεγαλωμένος μέσ τη θάλασσα έβλεπε μπροστά του αυτό το ατελείωτο άνοιγμα και δε σταματούσε από το να το σκέφτεται σα δρόμο διαφυγής και εξόδου.

Από τη στιγμή που γνωριστήκαμε με το Σταμάτη, κατάλαβα πως τούχε γίνει έμμονη ιδέα. Και το χειρότερο δεν την έκρυβε. Υπολόγιζε ότι μέχρι το Λαύριο, από το Τρίτο Τάγμα, θα τούπαιρνε δυό με

τρεις ώρες κολύμπι με καλή θάλασσα.

Τάκουγα και γελούσα, λέγοντας του πως αυτό που σκέφτονταν ο ίδιος προτού φτιάξουν το Μακρονήσι σαν τόπο εξορίας, θάχε ασχολήσει επιτελεία και ειδικούς. Και ασφαλώς θάχουνε πάρει τα μέτρα τους και θάχουνε στήσει δόκανα.

Ο Σταμάτης όμως δεν ήθελε να το πιστέψει. Τελικά αυτή η έμμονη ιδέα τον έφαγε. Έκανε την απόπειρα με δυο άλλους ύστερα από τρεις βδομάδες, και τους έπιασαν ειδικά καΐκια, που τους βγήκανε μπροστά εκεί που δεν περίμενε. Οι δυο σύντροφοί του αποδείχτηκαν βαλτοί-χαφιέδες κι όλο το ξύλο τόφαγε ο Σταμάτης. Τούσπασαν τα κόκαλα του χεριού κι έμεινε ανάπηρος. Κι αν δεν υπόγραφε θα τον στέλνανε Στρατοδικείο. Υπόγραψε τελικά και βγήκε να μας πει στην Συγκέντρωση του Τάγματος, ότι δεν μνησικακεί εναντίον κανενός.

Την ώρα συσσιτίου, η Αστυνομία Μονάδος που μας φύλαγε, έδειχνε εκνευρισμένη. Δεν είμαστε μόνο μεις που μας είχανε εγκαταλείψει εκεί νηστικούς, πίσω από το Θεό, ήταν κι αυτοί. Αυτοί όμως είχανε πιστέψει πως αφότου έγιναν Αστυνομία Μονάδος έγιναν και εξουσία. Δεν θεωρούσανε ότι θάπρεπε να λογαριαζόμαστε με τα ίδια μέτρα και τα ίδια σταθμά. να μην έχουμε εμείς συσσίτιο να μην έχουν κι αυτοί. Και γίνονταν κουβέντα να πάει κάποιος απ' αυτούς στο πλησιέστερο φυλάκιο.

Κι ο επιλοχίας που μας κουμάνταρε όλους εκεί, σκασμένος κυριολεκτικά, διάταξε πάλι να κάνουμε ασκήσεις, με τον ήλιο ντάλα. Η αδημονία του γίνονταν αγριάδα σε βάρος μας. Μας έτρεχε πέρα δώθε. Μας χώριζε σε δυο ομάδες αντίπαλες που παλεύαμε. Και στο τέλος μας παράταξε όλους, κατά μήκος της ακτής, πάνω στους βράχους, τον ένα δίπλα στον άλλο. Και μας είπε να πιαστούμε, σαν να πρόκειται να χορέψουμε το χορό του Ζαλόγκου ή να βγάλουμε φωτογραφία. Έπειτα, μας διάταξε να κάνουμε μεταβολή επί τόπου, εκατόν ογδόντα μοίρες και να κοιτάζουμε τη θάλασσα.

Ταυτόχρονα αυτός και οι άντρες της αστυνομίας Μονάδος, που στέκονταν ακριβώς πίσω μας σε απόσταση είκοσι με τριάντα μέτρα, χτυπούσανε τα όπλα τους καταγής με ρυθμό ποντιακού χορού.

Τι ήθελε μ' αυτό να δείξει, δεν μπόρεσα να καταλάβω. Ο καημένος ο Πανταζής από τον Τύρναβο που ήταν δίπλα μου, ψέλλιζε διαρκώς τρέμοντας “Τώρα να δεις, τώρα να δεις. Θα μας ρίξουν για να πέσουμε στη θάλασσα”.

Μείναμε έτσι τρία-τέσσερα λεπτά και στο τέλος ο επιλοχίας διάταξε να καθήσουμε οκλαδόν κοιτάζοντας τη θάλασσα. Κι αυτός μάζεψε τους άντρες του, για να κουβεντιάσουνε, πίσω από το καλύβι του τσομπάνου.

Κατά τις τέσσερις και μισή η ώρα, δυο φωτοβολίδες κόκκινες, απ' την πλευρά του δικου μας Τάγματος μας έκοψε τα ήπατα. Ιδίως όταν ακούσαμε τα σφυρίγματα του επιλοχία, που συγκέντρωσε τους δικούς του για να κάνουν σε συνέχεια αυτοί μια κυκλωτική κίνηση γύρω μας, να μας συμμαζέψουν. Κι έπειτα να οπλίσουν τα τουφέκια τους.

Μας έβαλαν σε σειρά και δήλωσαν πως γυρίζουμε στο Τάγμα.

Το μυστήριο της πίσω απ' το βουνό χαζομετακίνησής μας, παρέμεινε μυστήριο, σ' όλη τη διαδρομή της επιστροφής. Μια ώρα και κάτι. Και δεν ξεδιαλύθηκε, παρά όταν φτάσαμε στο Τάγμα.

Πέσαμε στην ώρα της διανομής του βραδυνού ρουσιτίου.

Πήγαμε ο καθένας στο λόχο του, κι ο διπλανός συνάδελφος, με κοίταξε περίεργα.

- Καλά και σε τι υπηρεσία ήσουν, όταν σε φώναξαν δυο φορές τη μεσημεριάτικη συγκέντρωση και συ απουσίαζες.

- Ποιός με φώναξε, και τι συγκέντρωση ήταν μεσημεριάτικα;

- Μα δεν ξέρεις; Ήρθε ο Υπουργός και κάτι Στρατηγοί. Πλάκα τα γαλόνια. Και δω έγινε μεγάλο νταραβέρι. Υποδοχή και συγκέντρωση. Λόγοι και ζήτω.

- Ποιος υπουργός ήρθε;

- Ο Υπουργός Στρατιωτικών. Και φαίνεται κάτι ήθελαν να σου πουν γιατί σε φώναξαν την ώρα που ήταν κι αυτός παρών. Αλλά ο Λοχαγός μας και τις δυο φορές απάντησε ότι βρίσκεσαι σε Υπηρεσία, και σε ειδοποίησαν να ρθείς. Αλλά....

Φαίνεται πως όλα αυτά πήγανε στο βρόντο. Πέρασε η ώρα. Ξεχάστηκα και γω μέσα στην αναμπομπούλα. Βιάζονταν ο Υπουργός, μπήκε στο αντιτορπιλικό. Και πάει στο σπίτι του. Τις δηλώσεις του, μας τις διάβασαν στη συγκέντρωση του Τάγματος, ύστερα από τρεις μέρες.

“Έμεινε κατενθουσιασμένος από το “Εθνικό έργο που συντελείται” ο Υπουργός. Μακάρι η Ελλάδα να είχε ακόμα καμμιά δεκαριά τέτοια εθνοσωτήρια Κέντρα.” Εδώ καταπολεμείται επιστημονικά ο Κομμουνισμός.

Πως να μην τα πει αυτά ο Υπουργός. Δεν είναι αυτός που διάτα-

ξε ύστερα από εννιά μήνες την άμεση ομαδική εκτέλεση των 154 θανατοποινιτών της κατοχικής Αντίστασης για τη δολοφονία του Χρήστου Λάδα;

Όλοι αυτοί είχαν καταδικαστεί το 1945, και δεν είχαν καμιά σχέση με το Νέο Αντάρτικο.

Αυτό λοιπόν ήταν το μυστικό!

Τι να πεις, και σε ποιον να το πεις; Ποιός έχει όρεξη να σ' ακούει; Πολύ αργότερα έμαθα ότι ο γιος του Υπουργού μούχε στείλει και γράμμα αναγγέλλοντάς μου, πως ο πατέρας του θαρθεί στο Μακρονήσι και θα φροντίσει να με ιδεί ιδιαίτερα.

Ευτυχώς που δεν με είδε!

Η λογοκρισία του Τάγματος, κράτησε το γράμμα του πατέρα και δεν μου τόδωσε ποτέ.

Ξαφνικά στις οχτώ του Δεκέμβρη ο Διοικητής μας αναγγέλλει στην απογευματινή συγκέντρωση του Τάγματος, ότι “αποφασίστηκε το Τρίτο Τάγμα Σκαπανέων να μείνει ένα “Τάγμα Εθνικό” που θα γυμναστεί και θα πάει στο μέτωπο να πολεμήσει. Επειδή όμως υπάρχουν “ανάμεσά μας” κομμουνιστικά κάποινα λίγα κομμούνια και βούλγαροι, φίδια που δεν θέλουν να συμμετάσχουν στο ξεκαθάρισμα της Κομμουνιστικής χολέρας από τον τόπο, και γίνονται εμπόδιο στο Εθνικό μας έργο, ένα έργο στο οποίο έχουμε συμπαρασάτη και βοηθό τους Αμερικάνους και τους άλλους Δημοκρατικούς συμμάχους μας πήρε εντολή από το Επιτελείο να προτείνει σ' αυτούς να βγούνε ευθαρσώς αύριο το πρωί στους λόχους τους, ο καθένας, και να δηλώσει ότι δεν θέλει να καθήσει εδώ με μας, να γίνει κανονικός στρατιώτης που θα πάει να πολεμήσει και θέλει να πάει στο πρώτο ή δεύτερο Τάγμα να ανταμώσει με τους δικούς του, για να συνεχίσει την αντεθνική κι εγκληματική του δράση. Το προσκύνημα και φίλημα των παπουτσιών του Στάλιν και του Ζαχαριάδη. Την παράδοση της Μακεδονίας μας στη Βουλγαρία.

Κι επειδή συνηθίζουνε τα μαμούνια, να συκοφαντούνε και θα πούνε ότι αυτό είναι παγίδα, σας διαβεβαιώνω στο λόγο της Στρατιωτικής μου τιμής ότι η μετακίνηση αυτή είναι σίγουρη και θα γίνει μέσα σε μια βδομάδα”.

Όταν διαλύθηκε η συγκέντρωση, άρχισε έντονα το κουβεντολόι μεταξύ μας.

Οι περισσότεροι πίστευαν πως είναι κόλπο και παγίδα, και πρό-

τειναν φοβισμένοι και πανικόβλητοι να μην βγει κανένας. Μια όμως άλλη ομάδα, έσφιγγε τα δόντια και διακήρυσσε “Κόλπο, ξεκόλπο πρέπει να βγούμε πολλοί, άλλωστε γιατί να κρυβόμαστε; Αυτοί μας ξέρουν. Πρέπει όμως και να καταλάβουν ότι ανεξάρτητα από τα φρονήματά μας τις σχέσεις μας με το ΚΚΕ θεωρούμε για όλους τους Έλληνες δεξιούς και αριστερούς έγκλημα τον αδερφοκτόνο πόλεμο. Και καταστροφή για τον τόπο. Αν βγούμε πολλοί ίσως η ενέργειά μας αυτή να τους δώσει κάποιο μήνυμα κι αλλάξουν ταχτική”.

Μείναμε συζητώντας ίσαμε αργά το βράδυ.

Ένα μήνυμα που μας ήρθε από κάποιον καλόβουλο έφεδρο αξιωματικό, στον οποίο είχαμε εμπιστοσύνη, μας διαβεβαίωνε ότι πραγματικά υπάρχει διαταγή κατεπείγουσα, εξισορρόπησης της δύναμης των Ταγμάτων και τρέχουσας μετακίνησης δηλαδή σκαπανέων από το ένα Τάγμα στο άλλο.

Οι οπαδοί της πρώτης άποψης ερμήνευαν το μήνυμα αυτό απαισιόδοξα. Εμείς οι άλλοι που δεν είχαμε δεσμεύσεις και δουλείες με κόμματα και παρατάξεις ενθουσιάστηκαμε. Και την άλλη μέρα το πρωί εννιά του Δεκέμβρη, ημέρα της Αγίας Άννας διαπιστώσαμε πως πάρα πολλές παλληκαριές και μεγάλα λόγια που ακούγαμε από διάφορους χτες βράδυ, αλλά και παλιότερα, αν δεν ήταν προβοκάτσες, ήταν στο βάθος φούσκες.

Είμαι σχεδόν βέβαιος πως όσοι είχαμε αποφασίσει να βγούμε, μείναμε όλη τη νύχτα άυπνοι και συνεχίσαμε να συζητάμε με τον εαυτό μας.

Τελικά το πρωί στο λόχο μου βγήκαμε καμμιά δεκαπενταριά. Παρατηρούσαμε ότι και στους άλλους λόχους πιο κάτω, σχηματίζονταν κάποιες σειρές με είκοσι ή και περισσότερους σκαπανείς. Μας κατέγραψαν ο λοχαγός με τον επιλοχία, αγριεμένοι και εχθρικοί. Αλλά δεν έλεγαν τίποτα.

Γίνονταν κάποιες σπασμωδικές κινήσεις ανάμεσα στους λόχους και τη Διοίκηση που φανέρωνε ταραχή και σύγχυση. Ίσως να μη περίμεναν ότι θα είμαστε τόσοι “οι αντάρτες”.

Και σε λίγο που ήταν η ώρα του πρωϊνού ροφήματος, μας διέταξαν να πάμε, εμείς οι “αντάρτες” έτσι συντεταγμένοι στο κέντρο της αλάνας του Τάγματος, για να πάρουμε ρόφημα από τα μαγειρεία.

Τόφερε ο διάβολος κι ήμουν πρώτος-πρώτος στη σειρά, σε από-

σταση δέκα-δώδεκα μέτρων από τα καζάνια, που έβραζε το πρωινό τσάι. Ένας μάγειρας ακριβώς απέναντί μου, με κοίταζε περίεργα. Οι άλλοι γέλαγαν. Κι από το ύφος τους καταλάβαινα πως μας θεωρούσαν προγεγραμμένους κι υποψήφιους για ξυλοδαρμό.

Κάποια στιγμή, προτού δοθεί εντολή για διανομή του ροφήματος, ο μάγειρας που με κοίταζε περίεργα προηγούμενα, ξεκινάει μόνος, κραδαίνοντας στα χέρια την κουτάλα του και φτάνει απέναντί μου. Στέκεται αμήχανος και χαμογελαστός σε σημείο που εγώ νόμισα πως πίσω απ' τη μαυρίλα του ήταν κάποιος παλιός γνωστός μου. Αιφνίδια αλλάζει ύφος, και μου δίνει εντολή να βγάλω τη χλαίνη μου. Κυριευμένος από φόβο, πειθαρχώ. Ταυτόχρονα ο ίδιος υπό τους καγχασμούς και τα χτυπήματα των κουταλών πάνω στα καζάνια όλων των μαγείρων, βγάζει τη δική του χλαίνη, ένα κουρέλι κατάμαυρο και άθλιο το πετάει στα πόδια μου κι αστραπιαία, αρπάζει από τα χέρια μου, τη δική μου χλαίνη απειλώντας με με την κουτάλα. Δεν πρόλαβα ούτε καν να πω ένα κιχ.

Οι δικοί μου δίπλα τάχανε χάσει. Ο επιλοχίας του λόχου μου που ήταν λίγο παραπέρα, όταν του ζήτησα βοήθεια σήκωσε τους ώμους του και μου υπόδειξε να πάρω τη χλαίνη του μάγειρα, για να μη κρυώνω.

Μέλιασε απελπισία. Αυτό ήταν η διαταγή του Επιτελείου κι ο λόγος τιμής του Διοικητή; Αρχίζει η εβδομάδα των παθών; Σκέφθηκα. Θέλουν να μας κάνουν Καραγκιόζηδες;

Ανασηκώνοντας από καταγής τη ξένη χλαίνη, μέπνιξε η μπόχα μιας μυρουδιάς αποχωρητηρίου. Ιδρωτίλα, φαγητίλα και πετρελαιίλα. Χειρότερη δεν υπήρχε. Τα χέρια μου κολλάγανε από τη λίγδα. Κουμπιά δεν είχε η χλαίνη. Οι επωμίδες ήταν λέφτερες κι έπεφταν από δω κι από κει. Το ίδιο και οι τσέπες. Ζαλιζόμουνα.

Όταν πλησίασα τα καζάνια για να πάρω ρόφημα, οι μάγειροι με κουγιονάρανε επίτηδες και φωνάζανε εν χορώ, “πως μου πάει γάντι το καινούργιο έπιπλο. Πρέπει όμως να φροντίσω μη πέσει πάνω του καμιά σταγόνα λάδι”.

Δε βρήκα από κανέναν συμπαράσταση. Έμεινα μόνος και πήγα στην άκρη να πω το τσάι, σε κακό χάλι.

Σε λίγο η διαταγή ήταν να ξανασυνταχτούμε εμείς οι “αντάρτες” και να ακολουθήσουμε την Αστυνομία Μονάδος πάνω στο βουνό. Είχε βγει ο ήλιος και φαίνονταν πως το φθινοπωριάτικο λιοπύρι θάκανε θραύση. Η Αστυνομία μονάδος που μας συνόδευε, μας

διάταξε να αφήσουμε στις σκηνές μας τις “βαρειές μας χλαίνες” γιατί δεν θα τις αντέξουμε. Σε πέντε λεφτά θάπρεπε να είμαστε πίσω στο λιμάνι (τι ειρωνία για μένα).

Κι από κει μας πήρανε και μας ανέβασαν πάνω στο Λόφο που ήταν το νταμάρι. Τεράστιες πέτρες σχεδόν βράχοι μας περίμεναν να τις κατεβάσουμε για να συμπληρώσουν το λιμενοβραχίονα, που τον είχαν ξεκινήσει από καιρό.

Εκατό οκάδες βράχος, στην πλάτη μου κάρφωνε τα πόδια μου στο έδαφος. Κι εγώ, ήμουν δεν ήμουν τότε, σαράντα οκάδες. Αδύνατο να κάνω το πρώτο βήμα στον κατήφορο που με περίμενε απειλητικός. Και λογάριαζα αν θάταν στο πρώτο, στο δεύτερο ή στο τρίτο βήμα που θα με πλάκωνε κείνη η θεόρατη πλάκα και θα τέλειωνα εδώ πάνω άδοξα.

Κι αν με το πρώτο τέλειωνα, θάμουν τυχερός. Τι θα γινότανε όμως αν τα πόδια μου ή τα χέρια μου γίνονταν λούμα; Ποιος θα μούρριχνε έστω και μια ματιά παρηγόριας ή συμπαραστάσης απ’ όλο κείνο το λεφούσι που ανέβαινε από κάτω με πετρωμένα μάτια, σκληρό βλέμμα, πιχτό σάλιο, πισσαρισμένη φάτσα, πνιγμένη στην απόγνωση και στον ιδρώτα;

Και σάμπως ήταν μόνο αυτό;

Κι έπρεπε να κατεβώ, κι έπρεπε, να ξαναανεβώ, να ξανακατεβώ κι αν θα αντέξω να ξαναανεβώ. Κι έπρεπε, κι έπρεπε να σκεφτώ πως είμαι άνθρωπος, πως έχω δικούς μου κάπου, που με περιμένουν και δεν υποψιάζονται καν το ένα χιλιοστό από την αποσύνθεσή μου.

Κι έπρεπε ακόμα να ξανασκεφτώ αυτό που χρόνια μελέτης με βασάνιζε, γιατί εγώ να ξαναχτίζω τέτοιου είδους πυραμίδες ύστερα από χιλιάδες χρόνια ανθρώπινης προόδου και κουλτούρας;

Σέρνοντας τον κατήφορο τα πόδια μου, μ’ έναν τεράστιο βράχο στην πλάτη δεν άντεξα. Η εξάντληση, ο ήλιος, το ασήκωτο βάρος, η χτεσινοβραδυνή αϋπνία, οι γλίστρες που έπαιρνα κάθε τόσο, έκαναν τα πάνω γύρω μου να στριφογυρνούν σα σβούρες. Κι έπεσα. Κατάρρευσα.

Ο βράχος είχε πλακώσει το αριστερό μου μπράτσο.

Ήμουν ολόκληρος μια μάζα, ανθρώπινη που όλο πήγαινε πέρα-δώθε, τρίκλιζε και ήταν έτοιμη να σωριαστεί, αλλά την τελευταία στιγμή γλύτωνε. Άκουγα πλάϊ μου κάποιους να ανεβαίνουν, να αγκωμαχούν, να βήχουν, αλλά δεν μπορούσα να σηκώσω το κεφάλι μου μόλο κείνο το βάρος, για να ιδώ. Δυο τρεις από το λόχο μου, που με ήξεραν φώναζαν. “Κουράγιο συνάδερφε. Λίγο ακόμα και

τον έφαγες το γάϊδαρο”.

Ο ιδρώτας έτρεχε ασταμάτητα στο πρόσωπό μου και τόνοιωθα. Έβλεπα έπειτα σταλαγματιές κατάμαυρες να πέφτουν πάνω στις ξασπρισμένες από τον ήλιο πέτρες, της διαδρομής μου και διαισθανόμουν σε τι μαύρο χάλι ήμουν.

Φύσαγε ένας τρομερός ζεστός υγρός αέρας και κουβάλαγε πάνω μας μια λεπτή σκόνη χώματος, που ήταν συσσωρευμένη αιώνες κάτω απ’ τις αφάνες και μεσ’ ρίζες τους. Το χωμάτινο αυτό αλεύρι, όπως πέρναγε πάνω από τα μαγειρεία του Τάγματος ανακατεύονταν με την κάπνα πετρελαίου και γίνονταν λιγδερό και μαύρο, με μια συγκολλητικότητα μοναδική. Ο ιδρώτας τόκανε πίσσα, που άπλωνε πάνω μας και μας έκανε τέρατα, ζώα της σπηλιάς, σαπάλακες κι αποφώλιους.

Με το χέρι πλακωμένο κάτω από βράχο εκατό οκάδων, ήταν αδύνατο να σπαράξω.

Οι αλφαμίτες που πρώτοι έφτασαν πάνω μου, άρχισαν να με κλωτσούν για να ξανασηκωθώ. Ίσως να μην είχαν προσέξει το καταπλακωμένο μπράτσο μου. Παρατήρησαν όμως το μάγκωμά μου και τότε αντελήφτηκαν το χάλι μου, οπότε τρεις μαζί έπεσαν πάνω στο βράχο και τον μετακίνησαν βρίζοντας και βλασφημώντας “που είχα διαλέξει για να μεταφέρω έναν τέτοιο βράχο”.

Βλέποντας το μπράτσο μου, λιανισμένο, γιομάτο αίματα κατάλαβαν ότι η ζημιά που είχα πάθει ήταν μεγάλη. Ωστόσο τόκουβαν από τους σκαπανείς πούχαν συγκεντρωθεί εκεί γύρω.

Με σηκώσαν όπως-όπως από καταγής. Κι ενώ οι σκαπανείς φώναζαν να με πάνε στο Αναρρωτήριο, εκείνοι επέμειναν στην αρχή να μου ξαναφορτώσουνε το βράχο.

Κι όταν είδαν ότι αυτό ήταν μάλλον ακατόρθωτο, με ξαπόστειλαν μέναν δικό τους, στην κορυφή του λόφου. Πάλι για δουλειά.

Εγώ όμως πόναγα και σ’ όλο το δρόμο παρακαλούσα να μ’ αφήσουνε να πάω στη σκηνή μου, να ξεκουραστώ.

Μ’ ενα τόνο συγκαταβατικό αυτή τη φορά, κι όπως οι άλλοι Σκαπανείς είχαν απομακρυνθεί από γύρω μας, ο Αλφαμίτης που με συνόδευε, κάμποσο φοβισμένος και μια υποψία ανθρωπιάς, μου ψιθύριζε να μείνω λίγο πάνω στην κορυφή του Λόφου, να ξεκουραστώ, μήπως και το χέρι μου ξεμουδιάσει κι αποκατασταθεί.

Ωστόσο μόλις φτάσαμε στην κορυφή ο ίδιος με τράβηξε για να μου ειπεί να καθήσω στην κορυφογραμμή, λίγο παραπέρα, εκεί που βγάζανε τις πέτρες, σπάζανε βράχους (αφού τους ξεθάβανε

περιμετρικά, για να τους αποκαλύψουν) κι όταν σφυριξουν για συσσίτιο, τότε να κατηφορήσω.

Αυτοί που δούλευαν σαυτό το Συνεργείο, ήταν μπρατσωμένοι και θεριά ανήμερα. Θα ζύγιζε ο καθένας πάνω από ογδόντα οκάδες. Η άφιξή μου στο βιλαέτι τους, ένα απολειφάδι σαν εμένα, των σαράντα οκάδων, (τόσο είχα καταστήσει) τους έβαλε σ' ανησυχία. Αν κι ο Αλφαμίτης που μάφισε κει, προτού φύγει τους είπε περί τί-νος πρόκειται, αυτοί εξακολουθούσανε ν' ανησυχούνε.

Με περιεργάζονταν και κάθε τόσο με ρωτούσανε πως πάει.

Εγώ με τον ήλιο κατακέφαλα, το μπράτσο μου σε κακό χάλι, κι έναν πόνο τρομερό που έσχιζε τα μηλίγγια μου, καθώς κούωνε η πληγή, δυσκολευόμουνα να επικοινωνήσω μαζί τους. Η ζωτικότητα του οργανισμού μου σιγά-σιγά κατάρρεε, κι ένοιωθα πως από στιγμή σε στιγμή θα σταματήσω να βλέπω γύρω μου, να αναπνέω, να κινούμαι.

Κάποια στιγμή, αυτός που δούλευε δίπλα μου κι έρριχνε συχνά ματιές να δει πως είμαι, σταμάτησε να χτυπάει τον κασμά, και πλησιάζοντας με ρωτάει.

- Από που είσαι πατριώτη;

- Από την Κόνιτσα, του λέει.

- Από την Κόνιτσα! Ωρέ τι λες. Στην Κόνιτσα έκανα καιρό. Αξιωματικός, κι έχω εκεί ένα καλό φίλο.

- Και πως λένε το φίλο σου;

- Πέτρο Πασχάλη, μου λέει. Πέτρο Πασχάλη τον ξέρεις;

Νόμιζα ότι με κοροΐδευε. Τον κοίταξα περίεργα. Στην Κόνιτσα με το ψευδώνυμο Πέτρο Πασχάλης από τα χρόνια της Αντίστασης ήμουν μόνον εγώ. Και τώρα που τάκουγα, το μυαλό μου πήγαινε να τιναχτεί στον αέρα. Έβαλα όμως όλες μου τις δυνάμεις να ανακαλύψω πίσω από κείνο το πισσαρισμένο πρόσωπο και τον ταλαιπωρημένο σκαπανέα, που με κοίταζε σαν ξένος και σχεδόν αδιάφορα να δω ποιος κρύβεται.

Και μέσα στη θολούρα αυτή, μέσα σε μια κατάσταση διάλυσης, αρχίσαμε, κι εγώ κι αυτός να ψαχνόμαστε, ξεκαθαρίζοντας το ποι-οί είμαστε.

Είχαμε και οι δυό χάσει μέσα σ' αυτή την κόλαση, το βασανιστή-ριο και τη ζούγκλα των δαιμονισμένων, τ' ανθρώπινά μας χαρακτη-ριστικά. Τα γνωρίσματά μας, τον εαυτό μας.

Ήταν ο Θανάσης Παντούλας, στενός φίλος και συνάδελφος. Ήρθε κοντά μου και μ' αγκάλιασε. Μείναμε και οι δυο άφωνοι

για κάμποση ώρα.

Είχα την εντύπωση πως με είχαν ξεχάσει εκεί πάνω. Το μπράτσο μου ήταν προσημένο γιομάτο αίματα και το είχε μαυρίσει.

Ο Παντούλας με πίεζε να πάω στο Αναρρωτήριο, πρόθυμος να με βοηθήσει ο ίδιος με κάποιον άλλο από το Συνεργείο τους.

Είχε χτυπήσει η σάλπιγγα συσσιτιο, και η αγγαρεία είχε σκολάσει. Κανονικά θάπρεπε να βρίσκομαι στη σειρά του λόχου μου με την καραβάνα στο χέρι.

Το Συνεργείο του Παντούλα, μάζευε τα εργαλεία του, να φύγει γιατί κείνη τη στιγμή από χαμηλά στο λόφο, κάποιος της Αστυνομίας Μονάδος σφύριζε με μια σφυρίχτρα.

Ένα θηρίο, γνωστός του Παντούλα, που τον έβλεπε σε αδιέξοδο προθυμοποιήθηκε να με κατεβάσει κουβαλώντας με στην πλάτη του.

Πήγα να σηκωθώ αλλά ζαλιζόμενωνα. Τα σφυρίγματα από κάτω συνέχιζαν εκνευριστικά. Το δικό μου μπλέξιμο τους δημιουργούσε προβλήματα. Ζητούσα απ' όλους συνέχεια συγγνώμη.

Κάποιες διαπραγματεύσεις στην άκρη της ομάδας, έφεραν κι ένα δεύτερο “Σίμωνα Κυρηναίο” να βοηθήσει. Οι δυο μαζί κατάφεραν να με σηκώσουν από το βράχο που καθόμουν χωρίς να αγγίξουν το πονεμένο μπράτσο μου.

Τελικά, ο πρώτος με βόλεψε στην πλάτη του κι ο δεύτερος μας πρόσεχε γιατί ο κατηφορος, ήταν απότομος και η γλίστρα πιθανή.

Με μύρια κόλπα, λοξοδρομώντας, διαγράφοντας μαϊάνδρους στην πορεία για να περιορίσει την κατηφόρα, κι ένα σωρό άλλο κόλπα, ο χριστός αυτός άνθρωπος μέφτασε στο λιμάνι και με παράδωσε στον “Ξάδερφο”, που σαν Αστυνομία Μονάδος, μόλις έμαθε το κάζο μου, από κάποιους του Λόχου, έτρεξε να με παραλάβει.

Κάνοντας τον αυστηρό επίτηδες, ο “Ξάδερφος” και ρίχνοντας όλο το φταιξιμο σε δική μου πρωτοβουλία. “Ποιός σούπε να πάρεις τόσο μεγάλο βράχο στην πλάτη σου, αφού συ δε μπορείς ούτε το γυλιό σου να σηκώσεις;” (αυτό φαίνεται ήταν η γραμμή θολώματος της ευθύνης για τον τραυματισμο μου απ' την Αστυνομία Μονάδος), προκάλεσε τη διαμαρτυρία του Παντούλα και των φίλων του, που επέμεναν να με συνοδέψουν μέχρι το Αναρρωτήριο.

Όταν όμως εγώ παρεμβαίνοντας, φρόντισα να ψιθυρίσω στον Παντούλα, ότι όλα αυτά του “Ξάδερφου” είναι λόγια που λέγονται επίτηδες, στάχτη στα μάτια για τους τρίτους, οι φίλοι του Συνεργείου αποτραβήχτηκαν με τρόπο.

Ο ξάδερφος με πήγε κατευθείαν στο Αναρρωτήριο, αλλά στο δρόμο μούψαλλε τον αναβαλλόμενο, για την αποκοτιά μου “να βγω εθελοντής για το πρώτο τάγμα. Και τι περίμενα απ’ αυτό;”.

Έπειτα, παρακάλεσε ένα πατριώτη του Σλανομακεδόνα γιατρό, που κοίταξε το μπράτσο μου και με πασάλειψε αλοιφές, λέγοντας πως είναι μόνο μυϊκό, να με κρατήσουν δυο-τρεις μέρες στο αναρρωτήριο, όπου με πήγε ο ίδιος, ισχυριζόμενος πως είναι διαταγή να με συνοδέψει ίσαμε κει.

Τελικά φεύγοντας, μου επέστησε την προσοχή να μη ξεμυτίσω από κει, ούτε απόψε, ούτε αύριο, ούτε και μεθαύριο, αν δεν έρθει αυτός να με βγάλει, γιατί αυτές τις νύχτες. “Θα κλάψει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα”.

Στο Αναρρωτήριο έμεινα κάμποσο. Οι φίλοι βοηθοί γιατροί είχαν σοφιστεί ένα πρόσθετο κόλπο, μian άλλη πρόσθετη αρρώστια για να με κρατούνε εκεί, ξεπερνώντας τις αντιρρήσεις του Υπιάτρου, πούθελε από την τρίτη μέρα να με ξαποστείλει στη σκηνή μου. Ισχυριζονταν ότι στο γόνατό μου διαπιστώθηκε ύδραθρος και κινδυνεύω να πάθω αγγύλωση.

Μ’ αυτόν λοιπόν τον ψευδοϋδραθρο στην κατά γόνυ άρθρωση, ένα σανίδι δεμένο στο πίσω μέρος του ποδιού μου, για να μην το λυγίζω, και την αναγγελία του Διοικητή ότι καμμιά δεκαριά απ’ τους “αντάρτες, της ενάτης Δεκεμβρίου” ανάμεσα στους οποίους ήμουν και γω, δεν θα ακολουθούσαμε τους άλλους συναδέλφους στο πρώτο τάγμα, αλλά θα μέναμε εκεί για να δοκιμάζονται πάνω μας οι ανανίπτοντες, την έβγαλα καθαρή κατά την ορολογία του νησιού και βρήκα κάμποσες μέρες στο αναρρωτήριο την ησυχία μου και τον εαυτό μου.

Εκεί όμως έμαθα πως δεν ήταν και όλοι οι γιατροί εν τάξει. Είχαν ανάμεσά τους και καρφιά αλλά γίνονταν και μαχαιρώματα όταν επρόκειτο για μεταφορές αρρώστων στην Αθήνα. Σημειώνω εδώ, πως άλλο το μαχαίρωμα κι άλλο το κάρφωμα. Στο νησί οι δύο αυτοί όροι είχαν όχι μόνο συχνότητα, αλλά και ειδικό βάρος με πολλές διαβαθμίσεις. Για παράδειγμα το κάρφωμα άρχιζε από το τελάκι, πήγαινε στη ξυλόπροκα, τη γυφτόπροκα, το πριτσίνι, για να καταλήξει στην ταβανόπροκα και το μπουλόφι. Το μαχαίρωμα περιοριζονταν στις εσωτερικές σχέσεις του αναρρωτηρίου. Εμάς απέξω δεν μας έπιανε...

III. Ο Γιώργος πήρε άδεια

Επί έξι μήνες, απ' τον Ιούλιο μέχρι και το Δεκέμβρη του σαράντα εφτά, στρατιώτης σε Τάγμα Σκαπανέων, μαρτύρησα της μάνας μου το γάλα.

Και με είχανε φτάσει στο τελευταίο σκαλοπάτι εκεί που δε μπορείς να ξεχωρίσεις αν είσαι άνθρωπος ή κτήνος.

Ωστόσο από λόγους αξιοπρέπειας αρνιόμουν να ενδώσω στη βάνουση επιταγή τους να υπογράψω δήλωση με την οποία θα παρνιόμουν τον εαυτό μου, τη μάνα μου και τον πατέρα μου. Την ταυτότητα μου. Μου φαινότανε, ότι έτσι, θα συμπεριφερόμουν με μια βρώμικη κι εγκληματική συμμορία, που αναδύθηκε σατανικά μέσα από χαβούζα, τυχαία και μοιραία για τον τοπο και προ παντός για τη γενιά μου, την ανθρωπιά της και το υπέροχο όραμα της.

Έτσι τραβιόμουν στο Μακρονήσι, κι ανεβοκατέβαινα νύχτα μέρα, άυπνος σχεδόν απ' τις νυχτερινές λαχτάρες, στους γύρω Λόφους, φορτωμένος τεραστίους βράχους, που τα πόδια μου δεν αντέχανε στο βάρος τους, αρνιόντουσαν να με κρατήσουν όρθιο και πολύ συχνά μ' έριχναν στο χώμα, από όπου δυσκολευόμουν να ορθοποδήσω, παρ' όλες τις κλοτσιές, τα χτυπήματα με γκλόμπς, και τα μουγκρητά των αλφαμιτών που στέκονταν πάνω μας, σαν μπόνιας και μας απειλούσαν ότι η συμπεριφορά μας αυτή είναι σαμποτάζ και πάει στρατοδικείο, πάει στην απομόνωση, πάει στον ανελέητο ξυλοδαρμό, στην πείνα και στη λειψυδρία.

Όσπου κάποια μέρα ήρθαν δυο αλφαμίτες στο λόχο μου, κατ' εντολήν του Υποδιοικητή του Τάγματος και με τράβηξαν για τη σκηνή του, που ήταν και γραφείο του.

Φυσιογνωμικά ο Υποδιοικητής μου φαίνονταν γνωστός. Αλλά δεν μπορούσα να τον εντοπίσω. Το πιθανότερο ήταν να γνωρίζομαστε από τα Γιάννενα, τότε που εγώ τελείωνα το Γυμνάσιο κι αυτός νεαρός ανθυπολοχαγός φλέρταρε με τα κορίτσια του Γυμνασίου Θηλέων, όπου υποτίθεται ότι εμείς είχαμε το τεριτόριο δράσης μας.

Τώρα εδώ στο Τάγμα, μεγάλο γαλόκι και ταυτόχρονα Υποδιοι-

κητής-απλησίαστος, μόνιμα συναχωμένος, μισοκόκκινος, με προησμένες αμυγδαλές, έκανε κουμάντο σόλα. Και ίσως γι' αυτό εγώ τόσο καιρό σερνόμουνα μες το Τάγμα, αλλά δεν "είχε έρθει η ώρα μου ακόμα". Η μεγάλη ώρα της κρίσεως. Η "ώρα που κάθε κατεργάρης πάει στη θέση του" κατά την πάγια ρήση του ιδιανού, ο οποίος όλα τάλλα τα προηγούμενα, αγγαρείες, περιστασιακό ξυλοδαρμό, απομόνωση, δίψα, πείνα, εξευτελισμό, κλωτσοπατηνάδα, τα θεωρούσε μια απλή εισαγωγή και προετοιμασία για την ώρα της Κρίσεως, που την έλεγε και "Ανώμαλη Προσγείωση".

Έτσι βρεθήκαμε με το Υποδιοικητή, στη σκηνή του, πρόσωπο με πρόσωπο. Φυσικά αυτό είναι σχήμα λόγου, γιατί εκείνος κοιτάζε τα χαρτιά που είχε πάνω στο γραφείο του. Κι εγώ έψαχνα να διαγνώσω στο κρυμμένο βλέμμα του τις μύχιες προθέσεις του. Και μ' αυτή την περίεργη στάση άρχισε ο ίδιος διάλογος, που τον είχα κάνει ίσαμε εκατό φορές με διάφορους γαλονάδες-ηρακλείδες της νομιμότητας, από τότε που κατάργησαν τις αναστολές λόγω σπουδών και κάλεσαν την κλάση μου να υπηρετήσει στο στρατό. ...Από τότε που κείνος ο γραφικός Ταγματάρχης μας χώρισε σ' αυτούς που ήταν της Εθνικής Αντίστασης και στους άλλους της Εθνικής Αντιστάσεως.

Είπε φιλικά και ήρεμα τότε ο Υποδιοικητής, ότι στην αρχή με κράτησαν, μαζί με άλλους, όταν έγινε η αποστολή των ασυμμόρφωτων σ' άλλα τμήματα, από "εύνοια". Σε συνέχεια είπε ότι μοιραία ακολούθησα την τύχη κάποιων άλλων, που τους κράτησαν για να έχουν "ει ανανήψαντες" κάποιους να ξεσπάνε. Έλπιζε ότι στο διάστημα αυτό "θα 'χα βάλει μυαλό". Πολλοί από τους άλλους έγιναν άνθρωποι γιατί κατάλαβαν την πλάνη τους, εγώ όμως και δυο άλλοι επιμένουμε ακόμα.. Τώρα όμως., τέλειωσαν τα ψέματα.. Έρθε η ώρα της αλήθειας και της κρίσεως και όπως γίνονταν στην αρχαία Ρώμη εμείς θα πληρώσουμε τη νύφη. Ετοιμάζονται να μας ρίξουνε βορά των άγριων λιονταριών, δηλαδή θα μας αφήσουν στο έλεος του καθένα αγανακτισμένου στρατιώτη, να ξεσπάει πάνω μας. Και με προειδοποιεί.

Πριν καλά-καλά, κλείσει την κουβέντα του, ακούω πίσω μου ένα σούρσιμο της σκηνής κι αισθάνομαι τη σκιά ενός γίγαντα να περνάει μέσα. Κανονικός ζωάνθρωπος του Νεάντερταλ, με κάτι χερούκλες σα φτυάρια και χωρίς να με δει καλά-καλά στο πρόσω-

πο, αλλά ούτε και να πούμε μια κουβέντα, έστω για δείγμα, πέφτει πάνω μου από πίσω, και αρχίζει να με δέρνει κοπανώντας με κάτι σφαλιάρες, καρπαζώματα και χαστούκια που νόμιζα κάθε φορά ό-τι το κεφάλι μου έφευγε από τους ώμους μου.

Έχασα το μυαλό μου, που στριφογύριζε. Έχασα τη λαλιά μου. Δεν έβλεπα μπροστά μου τίποτα. Ζαλίστηκα και έγειρα να πέσω κάτω. Μια καρέκλα βρέθηκε και ακούμπησα τα χέρια μου. Τα γυαλιά μου είχανε πεταχτεί στην άκρη της σκηνής. Κι ένα κύμα ω-κεάνιου θυμού που ανέβαινε στο ανακατεμένο μου μυαλό, μ' έκα-νε να μη λογαριάζω τίποτα. Αρχισα να ξεφωνίζω, ίσως για κάποια δευτερόλεπτα να μην έχω συνείδηση του τι λέω. Κείνη τη στιγμή ο λυσσασμένος γίγαντας ξανάπεσε πάνω μου και προσπαθεί να με κλωτσήσει., αδιαφορώντας για το που θα μ' έβρισκαν οι αρβύλες του. Ο χώρος όμως δεν τον έπαιρνε. Γι' αυτό βάζει μια τρικλοπο-διά με το δεξί του πόδι και με ρίχνει κάτω. Έτσι οριζοντιωμένο, μι-σοχωμένο κι ανήμπορο κάτω απτό Τραπέζι του Υποδιοικητή με το μισό κορμί μου απέξω, πηδάει πάνω στα νεφρά μου με τις τερά-στιες αρβύλες του , με ποδοπατάει με μανία κι αρχίζει να χορεύει πάνω μου σαν αφιονισμένος χορούλας. Νοιώθω να χάνουμαι απ' τον πόνο. Κάνω μια ύστατη προσπάθεια και γλιστράω στο βάθος. Σέρ-νομαι και βγαίνω όρθιος δίπλα στον τρομαγμένο Υποδιοικητή. Σ αδιέξοδο ο γίγαντας. Μένα σατανικό χαμόγελο ικανοποίησης ο Υ-ποδιοικητής, του κάνει νόημα να φύγει.

Και τότε ξέσπασα.

Του μιλάγα στον ενικό με την πεποίθηση ότι είμαστε παλιοί γνωστοί.. Του είπα μόλη τη δύναμη της τσακισμένης μου φωνής, ότι δε φανταζόμουνα ότι θα φτάσει σ αυτό το χάλι να μη ντρέπεται που αφισε να με δέρνουνε μπροστά του. Ότι αυτός από όλα αυτά πού είπε στην αρχή φαίνεται πώς καταλάβαινε και γιατί δεν υπογράψω δήλωση. Ξέρει την αξιοπρέπεια μου.

-Τι να σου κάνω, έλεγε Το παιδί είναι απτήν Ξάνθη πέρα .Ο-λους τους δικούς του τους έφαγαν οι συμμορίτες. Άκουγε αυτό πούλεγα και νόμισε πώς ήρθε η ώρα να το εφαρμόσει. Λυπάμαι που έγιναν όλα αυτά εδώ. Πήγαινε τώρα στο Αναρρωτήριο να σε επιδέσουν και σκέψου καλά αυτό που σου είπα.

Έβλεπα τα κόλπα του, τους μηχανισμούς που είχε, τις σατανι-κές επινοήσεις και σκευωρίες που έκανε, και τα τεχνάσματα. Κα-ταλάβαινα πώς έχω να κάνω μ' ένα αλλοτριωμένο υπάνθρωπο που

έχει μυαλό αλεπούς και λύκου..

Είδα πώς είναι μάταιο να περιμένω απαντών αξιοπρέπεια κι αυτοσεβασμό. Σήκωσα τα γυαλιά μου από καταγής που ήταν σπασμένα. Και τράβηξα αρκετά θολωμένος προς την έξοδο της σκηνης, όπου δυο άλλοι αξιωματικοί, όρθιοι στέκονταν και κοίταζαν μέσα, αυτά που γίνονταν ανήσυχοι και με περιέργεια.

Μούκανε εντύπωση μάλιστα που και οι δυο αναμέρισαν να περράσω, με τρόπο πούδειχνε αν όχι σεβασμό τουλάχιστο συμπάθεια. Κι όταν βρέθηκα πέντε με έξη μέτρα μακριά τους, ένας από τους αξιωματικούς αυτούς, υπολοχαγός, βιάστηκε να με φωνάξει με το επίθετο μου ,να σταθώ και να τον περιμένω. Και τον περίμενα.

Με πλησίασε και με οδήγησε σένα άλλο γραφείο, είκοσι μέτρα παρακάτω, που απόσα ήξερα ήταν το λεγόμενο γραφείο ηθικής και εθνικής αγωγής.

Βλέποντας το γραφείο, σκέφτηκα πως και ο υπολοχαγός κι η παρέμβαση του ήταν μέσα στο ίδιο κόλπο. Μου είπε να καθήσω στην καρέκλα απέναντι από το γραφείο του, μιλώντας μου στον πληθυντικό. Πράγμα που μέκανε να πονηρευτώ ακόμα πιο πολύ για τη συνέχιση της σκευωρίας. Κι έπειτα με ρώτησε

-Τί έγινε, τί έγινε;

-Σάμπως κύριε Υπολοχαγέ δεν ξέρετε τί έγινε. Και ρωτάτεμένα;

- Οχι, ειλικρινά μου λέει, Με φώναξε ο άλλος συνάδερφος ναρθούμε. Και φαίνεται φτάσαμε αργά. Ο σαματάς είχε τελειώσει, και σας προλάβανε να φωνάζετε. Σας δείρανε προηγούμενα, βλέπω αίματα στο πρόσωπο σας; Θα χρειαστούμε λίγο οξυζενέ και καμιά γάζα, . . .

Αφήστε τα, θα τα φροντίσω εγώ. Εσείς πέστε μου τί έγινε. Είδα πως ήτανε από προηγούμενα γνωστός σας. . . .

- Νομίζω ναι και όχι.. Κατά πάσα πιθανότητα από προπολεμικά. Δεν είμαι όμως βέβαιος, του λέω. Πάντως μου φέρθηκε αισχρά, αφήνοντας κείνον τον Κουταλιανό,μπροστά του να με δέρνει σα νάμουνα παλιόσκυλο.

- Καλά-καλά, μου λέει, περιμένετε λίγο. Και φώναξε κάποιον στρατιώτη απαντούς που περιδιάβαζαν απ' έξω, να πάει στο αναρρωτήριο και να φέρει ένα νοσοκόμο με ταπαραίτητα για τις πληγές του προσώπου μου.

Κι όταν ο στρατιώτης έκλεισε την πόρτα της σκηνης του, μου

λέει.

- Ξέρετε ποιος είμαι γώ;

Το πήρα σαν επίδειξη ελληναρά "ξέρεις ποιος είμαι γώ" και γέλασα., πικρά.

- Όχι, σοβαρά μιλώ, μου λέει, ξέρετε ποιος είμαι.;

- Απότι βλέπω. Ο αξιωματικός του γραφείου Ηθικής και Εθνικής Αγωγής.

- Όχι μου λέει, αυτό. Πώς με λένε και από που είμαι, αν ξέρετε.

- Θα είσθε νέος εδώ στο νησί, γιατί πρώτη φορά σας βλέπω.

Βλέπετε εμείς οι σκαπανείς δεν έχουμε το ελεύθερο να αναβαίνουμε εδώ στα γραφεία των αξιωματικών και των υπηρεσιών του Τάγματος.

Γέλαγε.

- Εχω δέκα μέρες που ήρθα από την Αθήνα, και πριν έρθω φάγαμε ένα βράδυ με τον Κώστα Κωλέτση, τον ξάδερφο μου Τάκη Νάτση και τον Παναγιώτη Φλώρο Και μιλούσαμε για σας.

Ακούγοντας τα ονόματα, άρχισα να μη πιστεύω σταυτιά μου. Ήταν όλοι τους συμπατριώτες μου και φίλοι. Συγκινήθηκα μάλιστα και τα μάτια μου άρχισαν να δακρύνουν Δεν μπορούσα καν να φανταστώ πως κείνη τη πιο σκληρή κι αδυσώπητη ώρα που πέρανα στη Μακρόνησο, θ' άνοιγα από έναν άγνωστο που μόλις προ ολίγου έβλεπα σα μπόνια, τα ονόματα τριών ανθρώπων δικών μου. Ένα είδος από μηχανής Θεού. .

- Σηκωνήθηκατε, μου λειεί. Μη στενοχωριέστε.. Θα βρούμε έναν τρόπο για να τα ξεπεράσαμε όλα.. Θα τα βολέψουμε. Είμαι και γώ συμπατριώτης σας, με λένε Πορφυρίου, κι έχω ακούσει τόσα καλά λόγια για σας.

Και τότε ξέσπασα.

- Ξέρετε του λέω, . . . αλλά δίσταζα να προχωρήσω.

- Πέστε, πέστε μου, λέει. Σας εξορκίζω, Θέλω και γώ να μάθω, Είμαι καινούριος εδώ, έχω ακούσει τόσα που λέγονται έξω. Είμαι τρομοκρατημένος, που δεν κοιμάμαι. Δεν είναι υπερβολή.

Όσο πήγαινε μου γίνονταν πιο συμπαθής κι άνθρωπος εμπιστοσύνης ο πατριώτης μου..

Στο Τάγμα εξ άλλου κυκλοφορούσε η φήμη, ότι οι αξιωματικοί του είχαν χωριστεί σε δυο κόμματα. Τόνα πήγε με τον καινούριο Διοικητή, κι ήταν όλοι καινούριοι κι έδειχναν καλοί, Και τάλλο παράμενε με την παλιά Διοίκηση, που είχανε μαζί της όλες τις αμαρ-

τίες.

Προσπάθησα στην αρχή να του περιγράψω γιατί με φώναξε ο Υποδιοικητής. Τι με ρώτησε, τί του απάντησα. Έπειτα του είπα για τον Κουταλιανό που πρόβαλε από το παρασηνιο-Κι άρχισε να με δέρνει και γώ φώναζα στον Υποδιοικητή Τί του φώναζα; Ούτε και θυμάμαι.

Πάλεψα να συγκεντρωθώ και κείνη τη στιγμή ήρθε στο μυαλό μου, πώς πάνω στην παραζάλη μου και τις φωνές μου, καθώς δεν είχα από που να πιαστώ, θυμήθηκα το Σύνταγμα, θυμήθηκα τη Διακήρυξη του ΟΗΕ. Καί φώναζα στον Υποδιοικητή για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που συζητιούνται αυτές τις μέρες στα Ενωμένα Έθνη και για τα οποία είδα ότι αυτός "τάχε γραμμένα στα παλιά του τα παπούτσια" και χασκογέλαγε. Και ακριβώς τότε μέσα στην ακραία αδυναμία μου, σαν αστραπή πέρασε από νου μου ότι όταν αυτά τα δικαιώματα που δεν έχουν πόδια, δεν έχουν χέρια, δεν μπορούν να ρθούν δίπλα σου να σε βοηθήσουν, όταν τα χρειάζεσαι, Ε! τότε είναι Λόγια-λόγια, Και φουσκές που χάνουμε τον καιρό μας σπουδάζοντας τα στα Πανεπιστήμια. Και πρόστεσα

- Μαντή την κατάσταση και μ' όλα αυτά που βλέπουμε εδώ και με όσα ακούμε να γίνονται τα βράδια μέσα στους λάκκους, η κοντά στη θάλασσα, τί να σας πω και τί θα καταλάβετε; Οχι μόνο νοιώθω απροστάτευτος και τελεία εγκαταλειμένος από την κοινωνία και τον έξω κόσμο, αλλά και αισθάνομαι πώς είμαι σε μια ζούγκλα, πώς έχω πέσει στα χέρια μιας ορδής εγκληματιών, ενός άδικου κι εκδικητικού Θεού και των μανιασμένων και παρανοϊκών σταυροφόρων του. Δεν ξέρετε τί σημαίνει να σας καρπαζώνει μέχρι θανάτου, ένας ανθρωπόμορφος Γορίλας, μπροστά σ' εκείνον που πιστεύατε ότι σας προστατεύει. Καί κείνος να γελάει σαδιστικά και αναίσθητα.

Κατακλύζεστε από τη σκέψη ότι χάνεστε απτή ζωή, ότι σας ρίχνουνε σένα γκρεμό, ότι δεν έχετε σωτηρία, ότι κανένας δεν θα μάθει τίποτα για τον εξαφανισμό σας, ότι είστε μόνος, κατάμονος μεταξύ ουρανού και γης, στα δόντια ανθρωποφάγων

Έκανα διάλειμμα για να πάρω μian ανάσα.... κι έπειτα συνέχισα

- Από καιρό σκεφτόμουνα, πώς είναι δυνατόν να πάει μπροστά ένας λαός, όταν εκείνοι πού τον καθοδηγούν νοιάζονται όχι για το πώς σκέφτονται οι πολίτες του για το μέλλον τους, αλλά για το πώς

σκέφτονταν στο παρελθόν. Τι έκανε ο πατέρας τους. Η μάνα τους. Οι αδερφοί τους. Και οι μέχρι έκτου βαθμού συγγενείς τους. Και αξιώνουν συμμόρφωση με την αρρωστημένη σκέψη τους. Κι όταν αυτό δεν γίνεται ανθρώπινα, με το λόγο, με πειθώ, με επιχειρήματα, τότε βάζουν δικούς τους ανθρώπους, διαλέγουν: άβουλα κτήνη, εκφυλισμένες αποφύσεις της κοινωνίας (που σε καμιά περίπτωση δεν θα τους χρησιμοποιούσαν και στην πιο ασήμαντη υπηρεσία του) τους βαφτίζουν διαφωτιστές, και τους αφήνουν λεύτερους, (ασύδοτους δηλαδή) «να βάλουν μυαλό» στους άλλους, βγάζοντας όλη την αγριότητα, τον εκφυλισμό, την εγκληματικότητα που έχει η μαύρη ψυχή τους στις πλάτες «των δήθεν παραπλανημένων». Εξευτελίζουν τους, βρίζοντας τους, δέρνοντας τους μέχρι θανάτου. Και να σημειωθεί ότι η δήθεν νουθεσία που δεν είναι παρά μια σκέτη εκδίκηση, γίνεται σε βάρος ανθρώπων που δεν πέρασαν από Δικαστήριο, και απομονώθηκαν από τον κόσμο (φυλακίστηκαν) για να μην ακούγεται ο κλαυθμός, ο οδυρμός και ο μεγάλος πόνος, των βασανιζομένων, με το «τερτίπι» της επιστράτευσης, σ' ένα άγονο νησί του Αιγαίου γιομάτο φίδια και σκελετούς πεθαμένων από πανούκλες και χολέρες ανθρώπων. Μου είναι αδύνατο να συλλάβω στο μυαλό μου ένα κράτος του εικοστού αιώνα, πού θέλει να κάνει τους πολίτες του να σκέφτονται σαν κοπάδι. Πού νουθετεί δέρνοντας και σκοτώνοντας «Από ποια σκοτεινή σπηλιά αγρίων, από ποιο μοχθηρό μυαλό αιματοβαμμένης ύαινας, ξεφύτρωσε αυτό το δικαίωμα του συγκροτημένου Κράτους, που λειτουργεί, με Αρχές, με Δημοκρατία;»... Πώς θα μπορούσατε να σταθείτε ασυγκίνητος, όταν μέσα σ' αυτόν τον χαμό, στον εκμηδενισμό, την απόλυτη ερημιά, αυτή την εγκατάλειψη από τους πάντες, ακούτε ανεπάντεχα να σας αναφέρουνε τρία ονόματα δικών σας ανθρώπων.; Ειλικρινά σας λέω, Μου φάνηκε σα νάγινε ένα θαύμα. Κι αυτοί οι τρεις να βρίσκονται κοντά μου, παρόντες, Να παρακολουθούν και να απλώνουν χέρι βοήθειας, Η σκέψη ότι δεν ήμουν μόνος, παντέρημος εγκαταλειμένος, στα χέρια ενός Άγριου Θεού, μου δίνει κουράγιο, με κάνει άλλο άνθρωπο.....

Κείνη τη στιγμή άνοιγε η πόρτα της σκηνής κι έμπαινε ο Νοσοκόμος από το Αναρρωτήριο.

- Κοιτάξτε να καλμάρετε τώρα, μου είπε ο υπολοχαγός. Και μείς τα ξαναλέμε.

Ο Νοσοκόμος πούταν γνωστός μου, φοιτητής της Ιατρικής άρχι-

σε να με περιποιείται, ψιθυρίζοντας σταυτί μου

- Βλέπω σε συγύρισαν για τα καλά.. Δεν είναι όμως τίποτα. Αμυχές του κερατά που θα φύγουν, γρήγορα.. Σηκώνει όμως, μια βδομάδα στο Αναρρωτήριο

Κι άρχισε να το περνάει στον υπολοχαγό, ψήνοντας τον αναλόγως..

Έμεινα στο αναρρωτήριο οχτώ μέρες. Ο υπίατρος του Αναρρωτηρίου βουτηγμένος μέχρι τα μπούνια, στις αμαρτίες και τα κακουργήματα της προηγούμενης Διοίκησης, δεν ήθελε ούτε νακούσει για μεταγωγή μου στην Αθήνα. Το αριστερό αυτί μου είχε προηστεί, με δυσκολία άκουγα, κι είχα πυρετό. Κανένας από κει μέσα δεν ήτανε σε θέση να πεί ποια θάναη η εξέλιξη του. Από το δεξί μου γόνατο έτρεχε αίμα.

Υπήρχε έντονη ανησυχία γύρω από την εξέλιξη της ακοής μου, κι αυτό μεταφέρονταν στους παραπάνω απτους σκαπανείς της σκηνης μου, που έρχονταν σχεδόν κάθε μέρα στο Αναρρωτήριο και ρωτούσανε τους βοηθούς-φοιτητές, δήθεν τυχαία

Με το μπλέξιμο αυτό, εγώ προτιμούνα σαπομόνωση. Ολομόναχος σε μια τεράστια σκηνή αναρρωτηρίου, όλη μέρα, είχα την ευκαιρία να ξαναβάλω απτην αρχή κάτω τα γεγονότα, και να ελέγξω σε βάθος την κατάσταση μου.

Δεν υπόγραφα επί έξη μήνες δήλωση αποκήρυξης του ΚΚΕ στο Μακρονήσι. Όχι γιατί ήμουνα Κουκουές, και δεν ήθελα να το κάνω στο κόμμα μου, αφού κουκουές δεν ήμουνα, αλλά από στοιχειώδη αξιοπρέπεια, κι επειδή σεβόμουνα τον εαυτό μου πού αξιώθηκε να ζήσει μέστήν Αντίσταση, μια μεγαλειώδη, μοναδική κι απίστευτη στιγμή της ιστορίας του τόπου μας, όσο κι αν ήξερα ότι μια τέτοια δήλωση που παίρνονταν από τους περισσότερους κάτω από τις πιο βάνανυρες συνθήκες, ξύλο μέχρι θανάτου, δίψα του σκοτωμού, εναγκαλισμό νυχτόημερο με μιλιούνια ποντίκια και βουνό τις μύγες, πνίξιμο στη θάλασσα, κρέμασμα ανάποδα κλπ, ήταν ένα κουρελόχαρτο. Δε μένοιαζε η στενοκεφαλιά του ΚΚΕ για τους δικούς του, που πίστευε πώς ένας δηλωσίας είναι κι απόβλητος της Κοινωνίας. Ούτε έπαιρνα στα σοβαρά τον κρετινισμό κείνων των μικρόμυαλων κιαφηνιασμένων στρατιωτικών, που μας είχανε μαντρώσει εκεί και μας βάζανε κάτω να μας χτυπάνε σαφου-

σκωμένα άδεια τουλούμια, με την ψευδαίσθηση ότι μένα τέτοιο άγριο, βάρβαρο, χυδαίο και πρόστυχο φέρσιμο και μια τέτοια δήλωση θα μπορούσαν να φτιάξουν την "κοινωνία τους" μια κοινωνία που θα βόλευε αυτή τη στρεβλωμένη κι ανιστόρητη αντίληψη τους για τον άνθρωπο, τον πολιτισμό του και τη ζωή. Με κανέναν τρόπο δεν επέτρεπα στον εαυτό μου να συμπορευτώ μαυτά τα κτήνη. Κατάλαβαινα πώς αυτοί που κουμάνταραν εκεί πέρα, όχι μόνο δεν είχαν μέσα τους τίποτα, αλλά σαν κύμβαλα αλαλάζοντα νόμιζαν πώς από μηδενικά γίνονταν μονάδες, πώς πλάθουν έναν καινούριο κόσμο, με την ευκαιρία πού τους δίνονταν εκεί, στην έρημη χώρα να εκτονώσουν τα απωθημένα τους, και τη μαύρη τους ψυχή, τον πρωτογονισμό, τον εκφυλισμό και τις σεξουαλικές τους ιδιαιτερότητες, που η κοινωνία εκείνου του καιρού εμπόδιζε να βρουν διέξοδο, όχι μόνον χωρίς να δίνουν λόγο πουθενά, αλλά και να εισπράττουν από πάνω εύγε και προαγωγές, από κοκορομάκους της κοινωνίας και της "κυβέρνησης".

Όλα θα μπορούσες να τα καταπιεις και σόλα να πείς ένα πέκιαφέντη μου, γιατί και σαυτά υπάρχει μια ιεραρχία, μια σκάλα που σε κατεβάζει από κακό στο χειρότερο, ένα όριο ανοχής που σε απανθρωπίζει και σε κάνει κοπάδι στην ανθρώπινη κοινωνία κείνο όμως που μας σταματούσε στο τελευταίο κι όλας σκαλοπάτι του κατήφορου και μας "σταματούσε όλους ανεξαίρετα," κείνο πουκανε και το τελευταίο κύτταρο της ύπαρξης μας ν' αντιστέκεται, ήταν που μαζί με την αποκήρυξη του Κουκουέ, των παραφυάδων του και του δευτέρου αντάρτικου, ήταν ότι μας ζήτηγαν όταν μπαίναμε στο λούκι και παίρναμε για τα καλά την κατηφόρα από τη μια μεριά να πάρουμε και μείς στα χέρια μας, "δαβάκηδες πια", "ένα χοντρό καλάμι και να βγαίνουμε "τσάρκα" στα τσαντήρια κάθε βράδυ, για να συμμορφώνουμε και τους άλλους συναδέφους μας, που παρόλες τις φιλότιμες προσπάθειες τους δεν θέλανε να γίνουν ευπατρίδες, μένανε αμετανόητοι στα παλιά, , κι από την άλλη να σβύσουμε απ' την ψυχή μας τη συμμετοχή μας στην Εθνική Αντίσταση., που εμείς επιμέναμε να θεωρούμε ως την πιο λαμπρή ώρα της Ιστορίας μας, Την μοναδική κι ανεπανάληπτη απογείωση του λαού μας, που μεστή φωτιά της επικής προσπάθειας του κατάφερε να κάνει το όνειρο και το φανταστικό πραγματικότητα. Το αδύνατο... δυνατό.

Αυτοί οι άνθρωποι του ζόφου, δεν μπορούσαν και δεν ήθελαν

να καταλάβουν πώς πάνω από δικό τους βούρκο και τη χυδαία ισοπέδωση των πάντων, υπάρχουν και κάποια κορυφώματα στη ζωή του ανθρώπου, κάποιες στιγμές που γίνονται σύμβολα, και ξεγράφουν απ' τις λίστες των ανθρώπων καθένα που τα βεβηλώνει., η τα ξεχνάει και τ' απαρνιέται.

Δεν ήμουν ούτε και τώρα είμαι, ιδεαλιστής, σεβόμουν μονον τον άνθρωπο και την ταυτότητα μου.

Θα πείς.... Ζητάω από της μυλωνούς τον πισινό καλλιγραφίες... Ναί γίνεται κιαυτό καμιά φορά, γιατί υπάρχει και φιλότιμο. Και αγανάκτηση. Υπάρχει και κάποιο Όριο ανοχής των παλιάνθρωπων που σαν τρίχα από ζυμάρι βγαίνουν κάθε φορά αλώβητοι κυκλοφορούν σε κάθε μια κατάσταση λήπτεροι, αμέριμοι και αραίοι, σαν τα τζιτζίκια (Αχ! ρε Λαφονταίν, αν σε βρω θα σε διαλύσω).

Όταν κάπως άρχισα να ξεπρήζομαι, ο υπίατρος βιάστηκε να με ξαποστείλει στη σκηνή μου. Εκεί μεπισκέφτηκε ο γνωστός μου σκαπανέας Γιώργος Σωτίδης, με εντολή του υπολοχαγού κυρίου Πορφυρίου, να συζητήσουμε καλοπροαίρετα, για μια κάποια δήλωση, να υπογράψω, όπως εγώ την ήθελα.

Βρήκαμε μια λύση ανθρώπινη. Περιορίστηκα να γράψω ότι δεν ανήκω στο ΚΚΕ και δε συμφωνώ με το δεύτερο αντάρτικο. Και τη δήλωση αυτή στείλαμε στον υπολοχαγό.

Σε δυο μέρες, ο υπολοχαγός με φώναξε στο γραφείο του. Μου είπε

Βοήθε το φίλο σας το Σωτίδη, αμέσως τώρα, Και καθαρογράψατε τη δήλωση σας, όπως τη μαγειρέψατε. Εγώ δεν έχω αντίρρηση. Θέλω σήμερα να την έχω στα χαρτιά μου.

Κάτι πήγα να πω.

- Μη ρωτάτε περισσότερα. Εγινε σάλος, κι ο Διοικητής ανάθεσε σε μένανε να τελειώνουμε. Είναι ευκαιρία.

Έτσι και έγινε. Άλλο δεν τράβαγε. Σκόλασε αυτό το θέμα.

Σ' ολόκληρο το Τάγμα δύο άλλοι σκαπανείς και γώ, κατά τα λεγόμενα στις απογευματινές συνάξεις του, είχαμε μείνει χωρίς να υπογράψουμε. Γι' αυτούς δεν ήξερα τί απέγινε. Εγώ την πάτησα κι ένοιωθα τύψεις.

Δεν ήμουν σίγουρος, έστω και μαυτήν την μουζαβέζικη δήλωση ότι έκανα καλά. Στριφογύριζα στον ύπνο μου και είχα εφιάλτες

Ωστόσο ξεκαθάριζα σιγά-σιγά μέσα μου, πώς ήταν και μια ευκαιρία να λήξει οριστικά αυτό το αβάσταχτο κι ανεπιθύμητο από καιρό βαρίδι, αυτή η περίεργη σκλαβιά, που μέκανε να σέρνουμε από πολύν καιρό και να μην ξεκαθαρίζω τον ακούσιο εναγκαλισμό μου από το Κουκουέ. Η ματωμένη πείρα μου από το Μακρονήσι άρχισε να με κάνει να σκέφτομαι στα σοβαρά το φίλο μου το Βλαδίμηρο, Ρώσο αξιωματικό που γνώρισα στο Αντάρτικο και να βλέπω πώς η ύπαρξη ενός Γκουλάγκ (εκεί πέθανε ο πατέρας του ε-ξόριστος, παλιός μπολσεβίκος της παλιάς επαναστατικής γενιάς), που εγώ από τυφλή προκατάληψη μέχρις ότου φτάσω στο Μακρονήσι, αρνιόμουνα να παραδεχτώ "σαν έργο Ανθρώπων, φανατισμένων", όλο και γίνονταν πιο πιθανή. Αφού το έβλεπα μπροστά μου, και το ζούσα με το κορμί μου, και τίς ταλαιπωρίες μου. " Ο Άνθρωπος για τον άνθρωπο είναι λύκος".

Από κουβέντες πού κάναμε αργότερα με τον υπολοχαγό συμπατριώτη μου έμαθα πώς στο Τάγμα ήταν και τρεις τέσσερις από τους αξιωματικούς που είχαν τη δική τους περιπέτεια. Μάλλον ανήκαν σε αιρετική μαρξιστική ομάδα (Αρχείο, Τεταρτοδιεθνική κλπ) πού κυνηγήθηκε από το ΚΚΕ. Αυτό θεωρήθηκε από το Υπουργείο προσόν μερικής ανεκτικότητας. Τους επιστράτευσαν μεν "αλλά δεν τους έστειλαν στο μέτωπο. Τους έφεραν εδώ σεμιά κατάσταση "αξιωματικού υπό επιτήρηση". Γιαυτό είναι αναγκασμένοι να προσέχουν κάθε βήμα τους. Ευτυχώς ο νέος Διοικητής δεν ήταν ακραίος.

Με την ευκαιρία, μου ανακοίνωσε ότι κατάφερε να με αποσπάσει απ τις αγγαρείες και τα βάσανα. Μόλις γινόμουνα καλά θα πήγαινα γραφιάς στο γραφείο του λεγόμενου "Επιτελούς του Τάγματος".

- Καλό ανθρωπάκι, πρόστεσε. Υπολοχαγός από ανακατάταξη. Εγώ γέλασα., και συμπλήρωσα
- Γραφικός και νούμερο εδώ πέρα.
- Δεν ξέρω. Αγαθός είναι. Και ευγενής. Μάλλον καλά θα περάσεις.

Κι έτσι σε μια βδομάδα, πήγα στο γραφείο του κυρίου «Επιτελή», πού 'χε πάρει τους βαθμούς του στη Μικρασιατική Καταστροφή, και ήτανε κομμωτής κυριών στην πολιτική ζωή του. Μάλλον άνεργος.

Ήταν σίγουρα ένας καλός άνθρωπος. Αλλά όσο ήτανε καλός

τόσο αγράμματος κι αφελής ήταν. Ούτε καν είχε πάρει χαμπάρι περί του τί γίνονταν γύρω του. Προχωρημένη διανοητική γήρανση, ελάττωνε τις όποιες δυνατότητες είχε κάποτε το μυαλό του, που πολύ συχνά εμφάνιζε νοσηρές εκδηλώσεις. Με δυσάρεστες αντανακλάσεις. Πότε-πότε παρακολουθούσα μια έντονη αποθάρρυνση, μελαγχολία, και φόβο για τη ζωή. Και πότε γινόμουνα μάρτυρας σε ξαφνικές αναλαμπές στη θέληση του να συμμετάσχει ενεργά κιορμητικά σαυτό που γίνονταν στο Τάγμα, όπως τάκουγε και το συλλάμβανε με το μικρό μυαλό του και τον τρομερά περιορισμένο ορίζοντα του, στίς καθημερινές συγκεντρώσεις εθνικής αγωγής.

Στο γραφείο του Επιτελή, δεν μπόρεσα να καταλάβω γιατί μέ-
στειλαν. Αυτός δεν έκανε απολύτως τίποτα και δεν είχε ανάγκη α-
πό γραμματικό, που τον είχε ζητήσει ο ίδιος.

Μόλις πήγα μου ανακοίνωσε ότι εκεί δεν είχα τίποτα να κάνω. Πότε-πότε θα συντάσσαμε κάποια Ημερήσια Διαταγή, που φυσικά ποτέ δε συντάξαμε. Κι αν χρειαστεί, να πάω κοντά του καμμιά μέ-
ρα στίς επιθεωρήσεις που κάνει. Κι αυτό ποτέ δεν έγινε.

Έπρεπε τώρα να ψάξω για δεκάδες βιβλία που κυκλοφορού-
σαν ανάμεσα στους συναδέσφους. Το αστείο ήταν ότι όταν εγώ
διάβαζα, ο Επιτελής κάθονταν απέναντι έχοντας τα χέρια του δι-
πλωμένα πάνω στο στομάχι του, με καμάρωνε σαν ήμουνα γιος
του, κι έκλεινε σιγά-σιγά τα μάτια. Τον έπιανε ένας βαρύς, αστα-
μάτητος ύπνος που εγώ μπορούσα και να φύγω απτή σκηνή χωρίς
εκείνος να πάρει είδηση. Και τόκανα σχεδόν κάθε μέρα.

Τότε είχαμε κεί στο Τάγμα, εμείς οι παλιοί, δυο τρία στέκια α-
πτά οποία περνούσαμε και τρώγαμε κάποιες ώρες

Είχαμε ακόμα και την έγνοια των επιστολών. Ο φίλος μου ο
Γιώργος και κάποιοι άλλοι αρπάζανε από το γραφείο που συγκε-
ντώνονταν οι επιστολές των σκαπανέων οι οποίες ήταν έτοιμες να
φύγουν έξω, στα χωριά τους, στον παπά, στο δάσκαλο.... για να
διαλαλήσουν την μετάνοια των αποστολέων και το γύρισμα που έ-
καναν στίς απόψεις τους, με την νουθεσία που τους είχε γίνει "εδώ
στο Τρίτο Ελληνικό Πανεπιστήμιο" Καί ότι όλα αυτά που διαδίδο-
νται έξω για βασανιστήρια "εδώ στην "κολυμβήθρα του Σιλωάμ", ό-
λα είναι ψέματα, συκοφαντίες και δάκτυλος κομμουνιστικός. Και
τίς δίνανε σε μας. Πότε στο Σταμάτη, πότε σε μένα, και σε κάτι άλ-
λους. Εμείς ανάλογα, ή τίς σχίζαμε η τίς επιστρέφαμε στον αποστο-

λέα για νάχει το μυαλό του ήσυχο, Μια δύο φορές βέβαια, κιντυνέψαμε να την πάθουμε και θα πηγαίναμε κατευθείαν στρατοδικείο, αν δε βόηθαγε ο Γιώργος και δεν ενεργούσε με ψυχραιμία για να σκεπαστεί η όλη υπόθεση. Το μεγάλο πρόβλημα, απ' ό,τι θυμάμαι, ανέκυψε, όταν ο καχύποπτος Υποδιοικητής, για δικούς του λόγους, ζήτησε να ιδεί την τελευταία στιγμή και την ώρα που αυτή θάφευγε για 'έξω, μια τέτοια επιστολή ενός πρωταθλητή πάλης. Και αυτή δε βρίσκονταν. Φάγανε τα σίδερα, κι ετοιμάζονταν να το πούνε στον αποστολέα τον ίδιο να τη ξαναγράψει. Το πρόβλημα ήταν ότι αυτός δεν ήξερε τίποτα, και δεν έδειχνε άνθρωπος που θα μπορούσε να το καταλάβει. Ευτυχώς που εμείς, δεν την είχαμε καταστρέψει, και τη δόσαμε στο Γιώργο. Ο Γιώργος ψάχνοντας στα πόδια του τραπέζιου, οπού πριν φύγουν μαζεύονταν οι επιστολές, έκανε πως τη βρήκε τσαλακωμένη. Και θριαμβευτικά την παράδωσε στον Υποδιοικητή, μιλώντας για τη στραβωμάρα των άλλων.

Από τον ίδιο δρόμο, βγάσαμε πολλές φορές και τίς ανταποκρίσεις μας στις εφημερίδες. Ίδιοι φάκελλοι, ίδιες σφραγίδες απέξω, ιδιώτες οι αποδέκτες, κι ο μηχανισμός δούλευε ρολόι.

Απ' τόν συμπατριώτη μου υπολογαγό απόφευγα το πέραςμα, για να μη παρεξηγηθώ απ'αυτούς που δεν με ξέρανε. Είχε βγάλει το γραφείο του από προηγούμενη δράση, τον καιρό πούτανε ο Μάκης εκεί αφεντικό κιεκοβε κι έρραβε, κακό όνομα.. Κρανίου Τόπος.

Πάντως, μια φορά που πέρασα είδα πως εκεί μέσα όλα τώρα ήταν ήσυχα και τακτοποιημένα. Μου είπε πώς ο Υποδιοικητής όποτε τον συναντάει τον ρωτάει "πώς πάει ο συμπατριώτης σου, "εννοώντας εμένα. Και ήξερε, από δική του πληροφόρηση, ότι βρίσκομαι κοντά στον Επιτελή του Τάγματος.

Σκυλοβαριόμουνα εκεί μέσα στον Επιτελή, γιατί δε είχαμε ούτε και μια κουβέντα νανταλλάξουμε. Το επίπεδο του ήταν πολύ χαμηλό, επίπεδο γειτονιάς. Θάλεγα, ήταν επίπεδο μικρού παιδιού που δεν άρχισε ακόμα να λέει κουβέντες. Επιανε τα βιβλία που είχα στο τραπέζι για διάβασμα, τα άνοιγε, τα φυλλομετρούσε για πολύ λίγο κι έπειτα ταφινε με μεγάλη προσοχή πάνω στο τραπέζι και τον έπιανε ο βαρύς ύπνος.

Όλο αυτό το μαχμουρλίκι στο γραφείο του Επιτελή, σκόλασε όταν ήρθε κεί και θρονιάστηκε ένας έφεδρος ανθυπολογαγός, πε-

ρίεργη φιγούρα. Κάθονταν απέναντι μου και με κοίταζε, ανήσυχος. Ασφαλώς θα με πέρναγε για κάποιον χαφιέ. Δε μιλούσε, δε λαλούσε. Δεν γνώριζε κανέναν μεστό Τάγμα. Μόλις είχε έρθει, ούτε ξέραμε από πού. Και τόνομά του δεν ήμουν σίγουρος αν το πρόφερνα σωστά. Εμοιαζε ποντιακό. Αλλοιώς τον έλεγα εγώ, άλλοιώς τον πρόφερνε ο Επιτελής. Κι αυτός μας άφινε να το λέμε όπως ήθελε ο καθένας. Τίς δυο πρώτες μέρες δε βγήκε από τη σκηνή. Και ήταν σφόδρα πιθανό να μην είχε πάρει συσσίτιο κι όλας.

Την τρίτη μέρα ο Επιτελής τον κάλεσε να κατέβει στη Συγκέντρωση. Αυτός το πήρε για διαταγή ανώτερου, και μας ακολούθησε. Έκατσε στο παγκάκι δίπλα στον Επιτελή. Εγώ τράβηξα για το σταυροπόδι μου στην αλάνα. Ήταν κείνο το απόγευμα ο Πανταζής, ένας φιλόλογος, που όταν δεν υπήρχε τίποτα άλλο να ερωθεί, έβγαινε και μίλαγε με τις ώρες για τα Ομηρικά Έπη. Είχε κάνει παραμυθάκι την Τροία, την Ωραία Ελένη, την απαγωγή της απ' τον Πάρη, τον Τρωικό Πόλεμο, τον Αχιλέα, τον Οδύσσεια, τις περιπέτειες τους κλπ.

Δεν νομίζω ότι τον ακούγανε πολλοί. Λίγο -πολύ όλοι τάξεραν αυτά. Κείνος όμως που ήταν σίγουρο ότι παρακολουθούσε με φανατισμό ήταν ο Επιτελής μας. Κι αυτό φάνηκε που την άλλη μέρα όταν συγκεντρωθήκαμε στο γραφείο του, εμείς οι άλλοι δυο, και γενήκαμε τρεις.

Ο Επιτελής μας, απευθυνόμενος στον ξένο ανθυπολοχαγό, τον ρωτούσε για τις χθεσινοβραδυνές του εντυπώσεις από τη Συγκέντρωση και την "διάλεξη" του σκαπανέα Πανταζή. Επέμενε πάρα-πολύ στην απορία του με το χαρακτήρα των αρχαίων, που εμείς τους θεωρούμε σπουδαίους, έχυσαν τόσο αίμα, έκατσαν δέκα χρόνια μακριά απτά σπίτια τους, για ένα θηλυκό....

Ο άλλος έλεγε κάποιες γενικότητες, και φαινότανε ότι δεν τον είχε απασχολήσει το θέμα. Έδειχνε όμως άνθρωπος προβληματισμένος. Με καλό λεκτικό. Και φωνή ζεστή. Στο τέλος απευθυνόμενος σε μένα λέει.

- Εγώ μαθηματικός είμαι. Δεν ξέρω, περισσότερα. Μήπως ξέρει από δω ο στρατιώτης που διαβάσει και βιβλία, να μας ειπεί τίποτα.

Όχι τόσο για τον Επιτελή, που έτσι κι αλλοιώς δεν θα καταλάβαινε και πολλά πράγματα, όσο γιαυτόν που καθώς έδειξε ήταν ένας διανοούμενος άρχισα να εκθέτω αυτό που είχα διαβάσει πα-

λιότερα σένα εγγλέζικο σύγγραμμα, γύρω από το Ίλιον.

Στα Δαρδανέλια υπάρχει από πάντοτε ένα πολύ δυνατό ρεύμα αέρα από μέσα προς τα έξω, το Αιγαίο.

Αυτό το ρεύμα εμπόδιζε από κείνα τα χρόνια τα κωπήλατα πλοία των Μυκηναίων και των άλλων Ελλήνων της πρώιμης αρχαιότητας να περνούν από το Αιγαίο στη Μαύρη Θάλασσα, όπου έπρεπε να πάνε, για να μεταφέρουν από κει σιτάρι κι άλλα εμπορεύματα, στην Ελλάδα. Αναγκάζονταν λοιπόν να παρακάμπουν το εμπόδιο αυτό, με το να μεταφέρουν τα εμπορεύματα, είτε αυτά που έρχονταν από μέσα προς τα έξω, είτε αυτά που πήγαιναν από έξω μέσα, "δια ξηράς", που σημαίνει Ότι τα πλοία που έρχονταν από μέσα, σταματούσαν στα Δαρδανέλια πριν από την έξοδο, και μεταφόρτωναν τα εμπορεύματα σε βοϊδάμαξα, τα οποία ακολουθώντας έναν ειδικά χαραγμένο δρόμο για τīs ρόδες, μετάφεραν τα εμπορεύματα από την άλλη πλευρά της γεσσηνήσου, όπου ανάμεναν άλλα πλοία κι έπαιρναν τα εμπορεύματα για την Ελλάδα.

Όπως ήταν μοιραίο, σ' αυτή τη διαδρομή επάνω, φύτρωσε το Ίλιον, το οποίο σαν ένα είδος συγκρονημένου Τελωνείου φορολογούσε με δασμούς το διερχόμενο εμπόρευμα. Οι δασμοί αυτοί όσο πήγαινε ο καιρός, όλο και γίνονταν δυσβάσταχτοι, έτσι που όταν οι Μυκηναίοι και οι άλλοι ένοιωσαν τον εαυτό τους αρκετά δυνατό, έκαναν εκστρατεία και ξεπάτωσαν το Ίλιο και όλους εκεί τους οικισμούς που ζούσανε απ' αυτές τīs φορολογίες.

Η Θεωρία αυτή, φάνηκε πολύ πειστική στον μαθηματικό που μ' άκουγε, με μεγάλη προσοχή και το δήλωσε εκεί πέρα ανεπιφύλακτα. Το περίεργο ήταν ότι κι ο Επιτελής έμεινε με το στόμα ανοιχτό. Εγώ βέβαια σκεφτόμουνα ότι ο επιτελής πολλά θ' άκουσε αλλά λίγα θα κατάλαβε, και κοιμήθηκα μαυτό το πλευρό.

Στīs δυο-τρεις μέρες που ακολούθησαν, παρακολουθούσα ότι στην υπόληψη του Επιτελή είχα ανεβεί πολλά σκαλιά. Μου μίλαγε στον πληθυντικό. Είχε δώσει εντολή στο μαγειρείο των αξιωματικών να βάζουν περισσότερο φαγητό για τον και τον άλλο αξιωματικό, ώστε να υπάρχει μπόλικο και για μένα. Αναμέραγε κάθε φορά που ήταν να περάσω μπροστά του. Κι έδειχνε μαζί με την ευγένεια του, που την είχε έμφυτη και σεβασμό απέναντι μου, τουλάχιστον όσο είμαστε εκεί μέσα.

Ο άλλος αξιωματικός κάπου αλλού τακτοποιήθηκε κι έφυγε από το Τάγμα. Μάλλον τον ξήλωσαν και τον έρριξαν στο Τάγμα των

κρατούμενων αξιωματικών. Και ξαναμείναμε οι δυο μας με τον κύριο Επιτελή. .

Έτσι, το πρώτο απόγευμα που στη Συγκέντρωση θα ξαναμίλαγε ο Πανταζής για τον Τρωικό Πόλεμο, παρατήρησα μια νευρικήτητα στον Επιτελή, Να βιάζεται για να μη καθυστερήσει.. Λέγοντας και σε μένα κάτι παρόμοιο.

Καθίσαμε λοιπόν στην αλάνα. Εγιναν τα προκαταρκτικά. Κι άρχισε ο Πανταζής το παραμύθι του. Η ατυχία του ήταν, ότι για να συνδέσει αυτό που θάλεγε σε λίγο, έκανε μια περίληψη των προηγούμενων, επαναλαμβάνοντας τα αίτια και τις αφορμές του Τρωικού Πολέμου,

Εκεί έγινε η "σφαγή". Ποιος είδε το Θεό και δε φοβήθηκε! Έξαλλος σαν ο Νεφεληγερέτης Δίας, που τούβαλαν μπουρλότιο, Ξεσπάθωσε ο Επιτελής μας κι άρχισε να ωρύεται

- Τι είναι αυτά που μας λες σκαπανέα; Δε μας σέβασαι λιγάκι; Ποια Ελένη και ποιος Πάρης; Τι παραμύθια είναι αυτά, που θέλεις και να σε πιστέψουμε, γιατί είσαι καθηγητής και ξέρεις πέντε κολυβογράμματα.. Ο Τρωικός πόλεμος έγινε γιατί οι Έλληνες ήθελαν να ξεπαστρέψουμε τους Τρώες που είχανε εγκατασταθεί εκεί στην Προποντίδα και φορολογούσανε τα στάρια από τον Εύξεινο Πόντο. Δυσκολεύονταν τα καράβια να μπούνε μέσα στην Προποντίδα γιατί φύσαγε δυνατό ρεύμα, κι αναγκάζονταν να παραδίνονται στους εκβιασμούς των Τρωών...

Ο Πανταζής έμεινε σύξυλος και περιδεής κατέβηκε από πεζούλι. Οι άλλοι αξιωματικοί λέγανε χαμογελώντας

- Αφίστε τον.... αφίστε τον Επιτελή να μας πεί τί θέλει ο άνθρωπος.

Ο παμπόνηρος Υποδιοικητής κι αυτός έξαλλος, κατακόκκινος απτόν πυρετό, γιατί κάθε τόσο είχε ερεθισμένες τις αμυγδαλές του, όρθιος, φώναζε χειρονομώντας απτή μια μεριά στον Πανταζή να νεβεί ξανά, πάνω στο πεζούλι για να συνεχίσει, κι απ' τήν άλλη ψάχνοντας μεστή μάζα να βρει εμένα για να με σηκώσει όρθιο και να μου ειπεί να μην ξαναπάω στο γραφείο του Επιτελή, και να κάτσω να κοιμάμαι στη σκηνή μου., Όσο θέλω. Καθώς ήμουν όρθιος και τάχα χαμένα, μια ομάδα χτυπάδων ήρθε δίπλα μου, έτοιμη να πέσει πάνω μου να με λυντσάρει. Ένοιωσα για μια στιγμή να φεύγει το έδαφος από τα πόδια μου. Την απελπισία μου ψιλλιάστηκε κείνη τη στιγμή ο υπολοχαγός Πορφυρίου και πρόλαβε να παρέμ-

βει διατάσσοντάς τους να απομακρυνθούν. Και τότε ήρθε η ψυχή μου στον τόπο της.

Δεν ξαναπήγα στον Επιτελή και κοπρίτευα κάνα δυο μέρες στη σκηνή μου. Το αστείο ήταν που με τον Επιτελή πότε-πότε συναντιόμαστε, αλλ' αυτός γύριζε το κεφάλι του αλλού, σανάμαστε τσακωμένοι.

Στον πατριώτη μου τον υπολοχαγό πήγα, με πάρα πολλές προφυλάξεις, κι όταν αυτός με είδε άρχισε να γελάει κι έδιωξε απτή σκηνή του το στρατιώτη για να μιλήσουμε.

- Ευτυχώς μου, λέει. Ο Υποδιοικητής δεν το πήρε σοβαρά. Με κάλεσε για να μου ειπεί ότι ξέρω τον πατριώτη σου, είναι πολύ διαβασμένος. Στον Επιτελή, δε θα μπορεί να κάθεται σα βουβός. Θα λέει αυτός κι ο κλωνόγυρος θα τα παίρνει τοις μετρητοίς και θα μας τριβιλίζει το κεφάλι. Όχι βέβαια ότι αυτά που είπε ο Επιτελής δεν ήτανε σωστά... αν και κατά βάθος "παρξίζανε ολίγον" Τέλος πάντων, βρες κάπου να έχουν ανάγκη και στείλ τόνε.

Συζητήσαμε για το ενδεχόμενο να πάω κάπου αλλού «για λούφα». Κι έφυγα με την ελπίδα μιας άλλης θέσης που θα βρεθεί για μένα.

Γυρίζοντας προς τη σκηνή μου, βλέπω το λοχαγό του Λόχου μου. Τον χαιρετάω στρατιωτικά κι αυτός μου λέει να τον ακολουθήσω.

Αλήτης ο ατιμος, μέχρι μυελού οστέων. Ανθυπολοχαγός εξ εφέδρων. Μαζύ μου από τότε που λογόκρινε ένα γράμμα του πατέρα μου, ο οποίος με υπόδειξη του μικρού μου αδερφού (όταν του μίλησα για το «μωραίτικο ψώνιο» του λοχαγού,) έγγραφε πως μας κυνηγάνε εδώ στην "Ηπειρο γιατί είμαστε Μωραϊτες, το πήρε "πατριωτικά", καθότι Μανιάτης, και μου φερότανε σαν παλιός φίλος "Μακαντάσης", όπως έλεγε.

Έξω απτή σκηνή του, στήνεται απέναντι μου και μου λέει.

- Έπρεπε να στείλω στην Αθήνα, κάποιον Σκαπανέα, για κατεπείγουσα δουλειά. Σκέφτηκα εσένα Πήγα στο Δεύτερο γραφείο, αλλά είδα ότι ισχύει για σένα, απαγόρευση εξόδου.. Έτσι ζήτησα άδεια για το φίλο σου Γιώργο Σωτίδη. Αυτόν όμως δεν τον αφήνει ο Ανθυπασπιστής του Τάγματος που βγάζει τις υπηρεσίες γιατί είναι το δεξί του χέρι στη δουλειά.. Τώρα που σε είδα σκέφτηκα ότι εσύ μπορείς να πάς για λίγες μέρες στη θέση του Σωτίδη. Ελπί-

ζω πώς ο Σωτίδης, παρότι Σαλονικιός είναι απείδωτος και θα τα καταφέρει. Εξάλλου καθώς μου είπε "Ο άνθρωπος έχει και τρεις δουλειές του, Τρεις συναντήσεις του για το Κόμμα του, το Κόμμα των Μικροϊδιοκτητών

- Όπως διατάξετε κύριε Λοχαγέ.

- Ωραία, λέει. Αύριο θα σε φωνάξω.

Έτσι κι έγινε. Πήγαμε μαζί την άλλη μέρα, στον Ανθυπασπιστή που βγάζει τις υπηρεσίες.

Καί 'μεινα από τότε εκεί για μήνες. Ο φίλος μου ο Γιώργος Σωτίδης ετοιμάστηκε να πάει στην Αθήνα.

Ο Γιώργος Σωτίδης ήταν κι αυτός τελειόφοιτος της Νομικής. Στόν ΕΛΑΣ είχε υπηρετήσει ως αξιωματικός, απόφοιτος της Σχολής του Άρη. Και στο νησί βασανίστηκε αρκετά. Όταν μπήκε στο νόημα και κατάλαβε πώς τα πράγματα εκεί είναι πολύ δύσκολα, γιατί δεν είμαστε απλοί πολιτικοί εξόριστοι, αλλά είμαστε στρατιώτες, που για κάθε δική μας παράβαση ή παράβαση που μας την έστηναν οι άλλοι, μας στέλνανε Στρατοδικείο υπόγραψε δήλωση και τόρριξε στην "τρελλή". Μεταξύ αστείου και μπαρούφας ίδρυσε εκεί μέσα το κόμμα των Μικροϊδιοκτητών. (Μιμούμενος το ναύαρχο Χόρτι της Ουγγαρίας) Όλοι, ακόμα και οι αξιωματικοί τον φώναζαν ' Αρχηγό "και «Πρόεδρο» Κανόνιζε αναλόγως, ποιόν θα γράψει αλλά και ποιόν θα διαγράψει από το κόμμα του. Με τον καιρό είχε παραγνωριστεί με τους περισσότερους αξιωματικούς. Που τον φώναζαν στις σκηνές τους κι έσπαζαν πλάκα.

Έτσι ο Γιώργος Σωτίδης βοηθούσε σ' όλα. Και να κλέβουμε "επιστολές". Και να στέλνουμε τις ανταποκρίσεις μας στις εφημερίδες. Και να μαθαίνουμε τους χαφιεδισμούς που μας έκαναν οι διάφοροι συνάδελφοι. Ποιοι είναι οι λεγόμενοι βαλτοί, που τους έρριχναν κάθε τόσο ανάμεσα μας Καί,.. Καί... Καί...

Τώρα όμως που θάφευγε για την Αθήνα, ο Γιώργος, για λόγους πρόνοιας είχαμε αποφασίσει να μη πάρει τίποτα το ύποπτο μαζί του. Δεν ξέραμε τί γίνεται και γιατί αυτή η απότομη μεταστροφή... Ο διάολος έχει πολλά ποδάρια. Ίσως να μας έφερνε κανένα νέο απέξω, αλλά κι αυτό προφορικά" και με μεγάλη προφύλαξη.

Ήταν από τους πρώτους "δικούς μας που έφευγαν με άδεια και γιαυτό ούτε στο καίκι της αναχώρησης του φάνηκε κανένας από μας.

Έτσι έφυγε με άδεια για την Αθήνα ο Γιώργος, κρατώντας στα χέρια του καλοτυληγμένη, μια τεράστια ψαρούκλα, που ψαρεύτηκε χτες βράδυ σ' ολονύχτια έξοδο ψαράδων του λόχου, και "για χατήρι του λοχαγού του τσίφτη." Η εντολή του Λοχαγού ήταν να την πάει ο "Αρχηγός μόνος του στο σπίτι του λοχαγού, δώρο στην αρραβωνιάρα του".

Άλλωστε αυτό ήταν και το επείγον, να 'ναι η ψαρούκλα φρέσκια κιαπό τα δίχτυα.

Στήν καινούρια υπηρεσία μου η δουλειά κρατούσε μισή ώρα το πρωί. Αφηναν εκεί οι λόχοι, καταστάσεις με ονόματα σκαπανέων, κιεγώ τίσπαράδινα στα συνεργεία που κάνανε τα "έργα" στο Γαμμα. Δεν έπρεπε "να επιτρέπει ο Ανθυπασπιστής" να παρονούνται πολλοί άντρες σε μικρά "έργα."

Μεταξύ των άλλων συνεργείων που βγάξαμε ήταν και το συνεργείο που πήγαινε στο Λόχο Διοικήσεως για την καθαριότητα των διαδρόμων του. Το συνεργείο αυτό όταν έγινε ο Ραδιοφωνικός σταθμός Μακρονήσου εξελίχθηκε στο λεγόμενο Συνεργείο Αυθορητισμού. Το συνεργείο τότε κάθονταν έξω από το Σταθμό και φώναζε (έκανε κλάκα). "Θέλουμε όπλα, κάτω οι κομμουνιστές. Στα καράβια μας (οι ναύτες του πέμπτου Λόχου)" κλπ. Για να μεταδίνονται τα συνθήματα από το Ραδιόφωνο. Αυτό το φώναγμα είχε την έννοια του αυθορητου. Δεν υπήρξε μεγαλύτερη φαρσοκωμωδία απ' αυτό το Συνεργείο.

Οι σκαπανείς του Συνεργείου δεν ήταν πάντοτε στα κέφια τους. Βαριότανε, ήταν αφηρημένοι ή κάνανε Αντίσταση. Ο επικεφαλής λοχίας όμως είχε εντολή από τη Διοίκηση αν δεν "πετυχαίνονταν ενθουσιώδης αυθορητισμός" να το "έβγαζε" και με ξυλοδαρμό. Οπότε άκουγες όταν ήσουν κοντά σ' αυτό το Συνεργείο τον λοχία με τη χαρακτηριστική θεσσαλική προφορά του να ωρύεται "Αυθορητισθήτε ρε τεμπέληδες με το καλό. Διότι αν δεν αυθορητισθήτε θα σας περιλάβω εγώ με το καλάμι και με το άγριο, οπότε θάχουμε και ξύλο και αυθορητισμό. Η καλύτερα (και γέλαγε χαχανιστικά)... θάχουμε αυθορητισμό με ξύλο".

Σπαρακτικό ανέκδοτο κωμικοτραγικού αλαλούμ.

Πέρασε μια βδομάδα και περιμέναμε να γυρίσει ο Γιώργος, που καθώς ήταν ευφάνταστος μυθοποιός, θάχε να μας αφηγείται μέρες

Γύρισε από την Αθήνα ο Γιώργος με το βραδυνό καΐκι και πήγε κατευθείαν στο Λοχαγό, που τον κράτησε μία ώρα για ξεψάχνισμα. Επειτα ήρθε σε μένα βιαστικά λέγοντας "Θα τα πούμε- θα τα πούμε. Ήταν Ωραία. Πέρασα ζωή χαρισάμενη" Κι εξαφανίστηκε στα δικά του στέκια

Ψάχναμε δυο μέρες συνέχεια, να τον βρούμε με το Σταμάτη. Άφαντος ο Γιώργος. Πότε από τον ένα λόχο. πότε από τον άλλο μαθαίναμε ότι οι αφηγήσεις του Γιώργου απ' την Αθήνα είχαν γίνει ρομάντσο. Είχανε βγάλει φτερά και πέταγαν.

Με τρόπο κυκλοφορούσε πώς μία από τις αδερφές του λοχαγού του κόλλησε για τα καλά κι ο Γιώργος πέρασε ζωή και κότα στην Αθήνα.

Άλλοι λέγανε πώς δεν ήτανε αδερφή του λοχαγού, αλλά ξαδέρφη του ή κουνιάδα του κι ότι δεν ήτανε μία αλλά δύο, που μέχρι την τελευταία στιγμή δεν εννοούσαν να τον αφήσουν ήσυχο. Ήρθε στο νησί και ησύχασε ο άνθρωπος. Επese και κοιμήθηκε είκοσι τέσσερις ώρες συνέχεια.

Ο μύθος γύρω απ'αυτήν την ιστορία, μας έβαζε όλους σε πειρασμό.

Τελικά ο Γιώργος πέρασε από το γραφείο μου βράδυ, για να μου δώσει μια μηχανή ξηρίσματος που του είχα παραγγείλει. Ήταν ή ώρα που μαζεύονταν εκεί ο Σταμάτης, ο Κρίτωνας, δυο τρεις άλλοι κι ο επικεφαλής του γραφείου Ανθυπασπιστής. Όλοι τους ξέρανε την Αθήνα καλά..

Ζορίσαμε τον Γιώργο, να μας πεί λεπτομέρειες, γιαυτά που ακούγονται. Αλλά φαίνεται πως η ιστορία γιαυτόν είχε ξεξουμίσει και μας απάντησε βαρυστημένα. -

- Δε βαρυνέστε, εγώ δυο μέρες έμεινα στην Αθήνα. Τίς άλλες πέντε, πήγα στον αδελφό μου στην Λεβαδειά.

- Και για τα όργια που διαδίδονται πότε έγιναν.; Τον ρωτάει ένας από μας.

- Ποια όργια και πράσινα άλογα

- Να αυτά πού λένε, για την αδερφή του λοχαγού, την ξαδέρφη του και...

- Α! Ναί ρε παιδιά. Τί σπίτι αλήθεια κι αυτό του λοχαγού. ! Ούτε καν φανταζόμουνα..

Μέγαρο, πραγματικό, στο Κέντρο της Αθήνας. Κάθονται εκεί η αρραβωνιαστικιά του και οι τέσσερες αδερφές της. Πολυτέλεια κι

Αγιος ο Θεός! Όταν είδαν την Ψαρούκλα από το Μίμη, και τι δεν μούκαναν. Με κράτησαν να κοιμηθώ μαζί τους στο παραπάνω πάτωμα, που είχε τρία δωμάτια. Έκανα μπάνιο, κι έφεραν εκεί να φάμε όλοι μαζί. Κάτω πέρασαν κάτι φίλοι τους φωνακλάδες, αλλά μια από τίς αδερφές δεν ξεκόλλαγε από κοντά μου... Ε! Τι να γίνει!....

Είχαμε πιεί κρασί κόκκινο, Και.. Μια... δυο φορές δε θυμάμαι κι όλας. Κοιμηθήκαμε εκεί που λέτε ή μάλλον ξενυχτήσαμε. Μέχρι τα χαράματα. Το κορίτσι ήταν αξέβγαλτο.. Αλλά καλοπροαίρετο. Την επόμενη ξαναπήγα. Πάλι τα ίδια. Έγινε όργιο όλη τη νύχτα.. Αγάπες, λουλούδια. Ενθουσιασμοί. Αλλά εγώ πονηρός βλάχης. Κατάλαβα πώς πάνε να με μπλέξουν. Σηκώθηκα τα χαράματα, δήθεν να φύγω, και ετοιμάστηκα. Η μικρή μόλις ξύπνησε δεν ήθελε να μαφίσει. Τελικά πείστηκε. Όλοι οι άλλοι κοιμότανε. Κατεβήκαμε μαζί. Με πήγε μέχρι το Πρακτορείο κι έφυγα για τη Λειβαδιά.. Μού πε πώς όταν ξανά βρεθώ στην Αθήνα να πάω να τη βρω. Όμως εγώ, έγινα Λούης... και δεν ξαναπέρασα. Ανησύχησαν και πήρανε το Λοχαγό τηλέφωνο. Τώρα που γύρισα, είπα στο λοχαγό για το καταπληκτικό σπίτι του, και κείνος κούναγε το κεφάλι" Ναί ωραίο-ωραίο είναι'...

Αυτά, που λέτε, με την Αθήνα, Είχα και γώ ένα λαχείο, τί να γίνει!....

- Ήταν καλό το κορίτσι ε;

- Τί να σας πω, ρε παιδιά. Μπουκιά και Συχώριο... Καταπληκτικό... "όσο το σκέφτομαι, τόσο και μετανοιώνω, που γυρίζοντας απτή Λειβαδιά δε βρήκα μια κάποια πρόφαση να ξαναπεράσω.

- Τι θα γίνονταν εδώ με το Λοχαγό, όμως;

- Α! Δε νομίζω. Απ' αυτά που είπαμε τώρα που γύρισα, ούτε τίποτα του είπανε, ούτε και κείνος κατάλαβε τίποτα.. Αδερφές της μνηστής του είναι. Κι αυτός για γαμπρό ψάχνει....

- Ρε Γιώργο, μας φλόμωσες! Για στάσου. Που είναι αυτό το Μέγαρο στην Αθήνα. Με τα όμορφα κορίτσια, που εμείς δεν ξέρουμε; Θυμάσαι, οδό.... αριθμό;

- Πώς δε θυμάμαι. Να εδώ έχω το σημείωμα, όπως μου τόδωσε ο Λοχαγός όταν έφυγα.

Κάνει έτσι. Και βγάζει από τη τσέπη του ένα διπλωμένο χαρτί το απλώνει και λέει πανηγυρικά-

- Σωκράτους τριάντα πέντε.

Τότε όλοι μας με μια φωνή

- Αμ πέστο μας! Σωκράτους τριάντα πέντε είπες;.

Κι αρχίσαμε να κοιτάζει ο ένας τον άλλον ερευνητικά και να σκάμε στα γέλια.

- Μα τί μας λες ρε Γιώργο, Σωκράτους τριάντα πέντε; Αυτό είναι γνωστό μπορντέλο της Αθήνας Το αξέβγαλτο κορίτσι κλπ Μας έφερες τη σκούφια γύρω.

Ο Γιώργος φάνηκε σα νάτρωγε μάπα στο κεφάλι

- Αντε ρε! Που ξέρετε σείς και δεν ξέρω εγώ. Μπρίκια κολλάω;

Μας κοίταξε με περιφρόνηση κι αλαζονεία. Ανασήκωσε τους ώμους του για να μας το δείξει. Καί χωρίς να χαιρετίσει έφυγε από τη σκηνή σίγουρος για την ερωτική του επιτυχία.

IV. Ανάκριση

Ανήσυχος ο Ανθυπασπιστής με περίμενε στην πόρτα της σκηνής του - Έλα να τελειώνουμε γρήγορα με τα συνεργεία, γιατί σε θέλουνε στον " αξιωματικό ανακρίσεων".

Μου κόπηκαν τα πόδια. Κάθε αλλαγή, και κάθε "πρόσκληση" εκεί πέρα, εννιά φορές στίς δέκα ήταν για κακό. Και μάλιστα, όταν σου λένε να πάς στο γραφείο του Αξιωματικού Ανακρίσεων.

Κάθισα στο τραπέζι μου, για να βάλω σε τάξη τα σημειώματα των λόχων αλλά το μυαλό μου δεν εννοούσε να συγκεντρωθεί. Ο Ανθυπασπιστής μπήκε στίς σκέψεις και τους φόβους μου από την αρχή, αλλά δεν έλεγε τίποτα. Σφύριζε μονάχα, φανερά εκνευρισμένος και μπαινόβγαινε στη σκηνή.

Κάποια στιγμή ήρθε και στάθηκε πάνω μου, κοιτάζοντας τις καταστάσεις

-Θέλεις ,μήπως βοήθεια; μου λέει.

- Οχι ,του λέω. Είμαστε , σχεδόν έτοιμοι.

- Να φωνάξω δηλαδή το σαλπιγκτή, μου κάνει.. Και γυρίζοντας προς την πόρτα πρόστεσε., στενοχωρημένος κι ανήσυχος.. Δε φαντάζομαι νάναι καμμιά καινούρια ιστορία αυτός ο Αξιωματικός Ανακρίσεων;

Ανασήκωσα τους ώμους μου, χωρίς να βγάλω τσιμουδιά, καταπίνοντας την πίκρα και τους φόβους μου. Ο Ανθυπασπιστής ήταν ένας δικός μας άνθρωπος. Του ήρθαν φαίνεται τα χαρτιά, την ώρα πούχε τελειώσει τη σχολή εφέδρων, και τα χαρτιά ήταν τέτοια που το ξήλωμα θάπεφτε βαρύ, αλλά και να τον στείλουνε στο μέτωπο ανθυπολοχαγό, δεν τους πήγαινε. Έτσι βρέθηκε στο Μακρονήσι ο άνθρωπος ως "Ανθυπασπιστής".

Όταν ήμουν έτοιμος να ξεκινήσω, μούδωσε ακριβείς πληροφορίες πώς θα βρω τη σκηνή του Αξιωματικού Ανακρίσεων, τις οποίες κι αυτός έμαθε από το στρατιώτη πού με ζήτησε, και συμπλήρωσε ότι αν έβλεπε πώς αργούσα, θα πήγαινε κατευθείαν

στο "Θείο μου." Θείο λέγαμε τότε τον συμπατριώτη μου Υπολοχαγό του Γραφείου Εθνικής και Ηθικής αγωγής., που με βοήθουσε.

Μέσα στο χάος και το μπέρδεμα των σκηνών, πάνω στο λόφο Διοικήσεως, κατάληξα στη σκηνή του Αξιωματικού Ανακρίσεων του ανθυπολοχαγού κυρίου Θεοδώρου, όπου εγώ περίμενα να βρω κάποιον αγριάνθρωπο, με πολύ προκατάληψη και στενοκεφαλιά, κι έπεσα πάνω σ' έναν εξαιρετο κύριο. Μόλις του ανάφερα τόνομά μου, κάπως δισταχτικά, σηκώθηκε απτήν καρέκλα του, μούδωσε χέρι για χειραψία, ένα κάθισμα να καθήσω και μου δήλωσε ότι εκεί μέσα θα είμαστε ίσοι μεταξύ μας, ως συνάδελφοι προσθέτοντας.

- Απ' τή Στρατολογία του Τάγματος μούδωσαν τα στοιχεία σας, το ότι και σεις είστε πτυχιούχος της Νομικής. Και ξέρετε, εντελώς μεταξύ μας, με φώναξε ο Διοικητής και μου ανέθεσε, ως νεοτοποθετημένο εδώ, να αναλάβω τις ανακρίσεις, για την αυτοκτονία ενός σκαπανέως, που το πτώμα του βρέθηκε σήμερα το πρωί, δίπλα στους βράχους, κάτω από το Λόχο αξιωματικών, κοντά στη θάλασσα. Κι αποτελεί για την ώρα, γεγονός υπό απόλυτον εχεμύθεια του τάγματος. Εγώ, επειδή άκουγα όταν ήμουνα έξω, και βλέπω πώς εδώ πέρα γίνονται περίεργα πράγματα, και δεν θάθελα να μπλεχτώ σ' αυτές τις ιστορίες, σκέφτηκα νάχω και κάποιον άλλο νομικό μαζί μου, στη διαδικασία των ανακρίσεων, από τη μια μεριά, να διευκολυνθώ ώστε το έργο να γίνει αντικειμενικά σωστό, ανεπιρρέαστο και χωρίς παρεμβάσεις, κι από την άλλη να υπάρχει και κάποιος αξιόπιστος μάρτυρας δίπλα μου. Δεν ξέρω αν έκανα καλά, που διάλεξα εσάς.

Κείνη τη στιγμή, είδα πως το πρόσωπο του είχε γίνει κατακόκκινο απ' τη συγκίνηση. Μπορώ να πω ότι κι η φωνή του έμοιαζε να κυριαρχείται από ανησυχία και διέγερση μιας ταραχής και μιας πρόκλησης που του γίνονταν, κι αυτό όλο επέδρασε στη δική μου συναισθηματική φόρτιση και καταλάβαινα πώς ολόκληρο το κορμί μου σπαραχούσε από τη βαθιά επιθυμία μου να βρω ένα σταθερό σημείο στήριξης του κλυδωνιζόμενου γύρω μου γίγνεσθαι και διατρέχονταν από ρίγος συγκίνησης, που μου ανέβαζε το αίμα στο κεφάλι.

Σηκώθηκα όρθιος και χωρίς να λογαριάσω το δικό μου "ψυχικό μακρονησιώτικο τσαλάκωμα" άπλωσα το δεξί μου χέρι για να

δείξω στο συνομιλητή μου ανθυπολοχαγό το πόσο βρίσκομαι κοντά του, κι' έσφιξα το δικό του, με κουράγιο.

- Δε θέλω να νομίζετε κύριε Ανθυπολοχαγέ, πώς παίρνω θάρρος με τις πέντε κουβέντες που είπαμε, και ξεφεύγω από τη θέση μου, τη θέση του απλού σκαπανέα... Αλλά μέσα σ' αυτο το ζόφο του νησιού, με συγκινεί η πρόθεση σας και η πρόθεση του καινούριου Διοικητή επιτέλους να γίνει και εδώ κάτι σωστό και δίκαιο. Φυσικά είμαι μαζί σας Και φυσικά θα βοηθήσω όσο μπορώ το έργο σας.

Ξανασφίξαμε τα χέρια μας. Κι αυτό δούλεψε σπασμολυτικά. Τον είδα να παίρνει άλλον αέρα. Οι σφιγμένοι μυς του προσώπου του απελευθερώθηκαν κι έτσι χαλαρωμένος μου είπε

-Καθίστε τώρα κάτω ,να δούμε από που θαρχίσουμε και πώς θα προχωρήσουμε.

Κι έπρεπε να βιαστούμε.

Τελικά μια κιο κύριος Θεοδώρου ήτανε φρέσκος μεσ' το Τάγμα, ήμουν εγώ που άρχισα να σκεφτούμαι πρόσωπα που θάπρεπε να καλέσουμε για μάρτυρες. Έτσι πρότεινα ν' αρχίσουμε από έναν Γιώργο, που κυκλοφορούσε σαν ορντινάτσα ανάμεσα στους αξιωματικούς. Έναν τύπο που μπαινόβγαινε σ' όλες τις σκηνές, με χαμηλό δείκτη νοημοσύνης, χαφιεδάκο, δουλοπρεπή και τσανακογλύφη.

Στείλαμε έναν σκαπανέα που τον είχανε δώσει γι' αυτή τη δουλειά στον Ανθυπολοχαγό και περίμενε στη διπλανή σκηνή. Αυτός, ήταν παλιός σκαπανέας στο Τάγμα, ήξερε και το Γιώργο κι ήξερε που θα τον βρεί.. Αλλά αργούσε να μας τον φέρει. Αναγκάστηκα να πάω και γώ ψάχνοντας. Προχωρώντας ανάμεσα στις σκηνές των αξιωματικών, με δισταγμό και φόβο, καταλάβαινα πώς η παρουσία μου δημιουργούσε μικροταραχή και διαισθανόμουνα ότι με παρακολουθούσαν ερευνητικά βλέμματα. Τελικά διασταυρωθήκαμε με τον σκαπανέα, ο οποίος μου ανακοίνωσε ότι ο Γιώργος έρχεται σ' ένα λεπτό. Θα περνούσε από τη Γραμματεία ναφίσει κάτι πράγματα. Στον Ανακριτή ανθυπολοχαγό είπα γυρίζοντας, πώς η λεγόμενη Γραμματεία από που θα περνούσε ο κληθείς μάρτυρας, έχει τη φήμη "άντρου", μέσα στο οποίο τεκταίνεται και βυσοδομείται(μαγειρεύεται) ό,τι αμαρτωλό γίνεται στο Τάγμα

- Μάλλον θα πέρασε από κει να πάρει γραμμή, ψιθύρισε ο

Ανθυπολοχαγός.

Και κείνη τη στιγμή φάνηκε ο Γιώργος να προβάλλει το κεφάλι του μέσα από το άνοιγμα της σκηνής μας.

Ρώτησε αν τον ζήτησε ο κύριος Ανθυπολοχαγός, που κάνοντας τον ανήξερο ρώτησε πώς λέγεται ο σκαπανέας. Κι όταν άκουσε τόνομά του, ο Ανθυπολοχαγός τούπε να καθήσει στο κάθισμα μπροστά μας.

Έτσι άρχισε ή εξέταση. Εγώ έγραφα σε μια κόλλα χαρτί, ο Ανθυπολοχαγός ρωτούσε κι ο Γιώργος με φανερό εκνευρισμό και αδημονία απαντούσε τραυλίζοντας, προσθέτοντας κάθε τόσο πώς τον ζήτησε ο Υποδιοικητής, και πρέπει να μην τον αργήσουμε.

Στην αρχή, μας είπε, πώς κάτι άκουσε το πρωί για τον σκοτωμένο σκαπανέα, αόριστα, από δω κι από κει. Έπειτα μας βεβαίωσε πώς ο σκοτωμένος είχε αυτοκτονήσει. Και το επιχείρημα του να μα; πείσει, ήταν ότι είχε κατεβεί κι ο ίδιος στους βράχους κάτω, από περιέργεια και είδε τον σκοτωμένο μέσα σύρμα στο λαιμό. Δεν ήξερε αν είναι ακόμα εκεί ο σκοτωμένος. Πάντως αν η θάλασσα αγριέψει οπωσδήποτε θα τον πάρει μέσα. Στην ερώτηση αν είχε ξαναδεί τον σκοτωμένο, ποιος είναι και πώς λέγονταν, τα μέρδευε σε τέτοιο σημείο που ο ανακριτής άρχισε να θυμώνει. Στην αρχή μας έλεγε ότι τον έφερναν πολλές φορές απάνω, εννοώντας στο λόφο των αξιωματικών, οι αλφαμίτες. Αλλά δεν ήξερε που τον πήγαιναν. Έπειτα μας είπε ότι αυτός δεν τον είχε δει. Οι άλλοι του το είχαν πει αυτό. Και δε θυμότανε ποιοι ήταν οι άλλοι. Άρχισε μετά απ' αυτό να τα χάνει και να λέει ασυναρτησίες. Όταν εγώ τον ρώτησα ποιόν θα μπορούσαμε να φωνάξουμε για να μας ειπεί αυτά και τι ακριβώς έγινε. Χωρίς να σκεφτεί μας είπε

- Ξέρω γω, φωνάξτε τον Χατζημανώλη.
- Και γιατί το Χατζημανώλη; Τί σχέση μπορεί νάχει ο Χατζημανώλης μαυτόν πού αυτοκτόνησε, ρωτάει ο Ανακριτής
- Τί να σας πω; Αυτόν σκέφτηκα. Αυτός έδερνε.... Μπορεί και να μην ξέρει τίποτα. Ρωτήστε κανένα από το λόχο του.
- Καί ποιος είναι ο Λόχος του;
- Νομίζω ο δεύτερος.
- Μα εσύ είπες ότι δεν ήξερες τον σκοτωμένο.
- Τώρα το σκέφτηκα... Το λέγανε από το πρωί
- Ποιος τόλεγε;

- Δεν ξέρω, διάφοροι.

- Θα μπορούσε να βρεθεί κάποιος εκεί κάτω απ' τούς βράχους αν δεν κατέβαινε από το λόφο αξιωματικών κι έρχονταν από το στρατόπεδο πουναι το Τάγμα Σκαπανέων, κάτω;

- Και ναί και όχι. Αν πέραγε κρυφά, μέσα απτίς σκηνές των αξιωματικών ή πήγαινε κολυμπώντας απτή θάλασσα.

- Ήταν γυμνός ο σκοτωμένος;

- Α! Όχι

- Ήταν βρεγμένος, μούσκεμα;

- Δεν τον έπιασα να ιδώ.

Κείνη τη στιγμή προβάλλει στην πόρτα της σκηνής ο στρατιώτης που ήταν υπεύθυνος του Γραφείου Γραμματείας του Τάγματος. Καί μας ρωτάει αν τελειώσαμε με το Γιώργο, γιατί τον προτιμεί κατεπειγόντως ο Υποδιοικητής, προσθέτοντας πώς όταν τελειώσει από τον Υποδιοικητή, ο Γιώργος θα είναι στη διάθεσή σας.

Ο Ανθυπολοχαγός με κοίταξε κι όπως εγώ προσπαθούσα να δείξω πώς δεν παίζω κανένα ουσιαστικό ρόλο στην ανάκριση κούνησε το κεφάλι του και

- ;Όχι, δεν τον θέλουμε άλλο, λέει... Έναν Χατζημανώλη, όμως της Αστυνομίας Μονάδος, έχετε την καλωσύνη να μας τον φωνάξετε;

- Μ.μμμμμ Δεν ξέρω... Νομίζω ότι δεν είναι εδώ. Έφυγε πρωί-πρωί για το Λαύριο, υπηρεσία.

- Πότε θα γυρίσει;

- Δεν ξέρω.... Αύριο - μεθαύριο.... Δεν ξέρω - δέν ξέρω.

- Εσείς δεν ξέρετε τίποτα γιαυτό, του λέει ο Ανθυπολοχαγός. Για την υπόθεση της αυτοκτονίας ενός σκαπανέα, που βρέθηκε νεκρός κάτω απτό βράχο του Λόφου Αξιωματικών, ξέρετε τίποτα;

- Αυτοκτονία είπατε; Σκαπανέας βρέθηκε νεκρός; Πρώτη φορά το ακούω

- Πρώτη φορά το ακούτε, του λέει ο Ανθυπολοχαγός. Ένας σκαπανέας νεκρός, δυο βήματα κάτω απτή σκηνή σας, και δεν ξέρετε τίποτα.

Σήκωσε τους ώμους του

- Μη σας φαίνεται παράξενο πραγματικά δεν έχω ακούσει τίποτα.

- Καλά - καλά του είπε ο Ανθυπολοχαγός, που μέσα του έ-

βραζε..

Όταν απομακρύνθηκαν και οι δυο, σηκώθηκε μόνος του ο κύριος Θεοδώρου έρριξε μια ματιά έξω απτή σκηνή του, έκλεισε καλά την πόρτα της και στρεφόμενος σε μένα, κατακόκκινος μέχρι τ' αυτιά

-Είδες τα κτήνη; Ο ένας χειρότερος από τον άλλο. Έχουμε μπλέξει, αλλά μ αυτά που μας είπε ο δεύτερος, φοβάμαι πως έχουν εξαφανίσει από κεί το πτώμα.

- Πάμε γρήγορα και μείς να δούμε.... Ανάκριση κάνουμε. Έχουμε κάθε δικαίωμα.... Ποιος θα μας εμποδίσει;

- Σωστό. Πάμε γρήγορα.

- Θα χρειαστεί νομίζω κι ο Γιατρός

- Ας τον φωνάξουμε

Ο Ανθυπολοχαγός πήγε στη διπλανή σκηνή. Σ' ένα λεπτό βγήκε κουνώντας το κεφάλι

- Πρέπει να πάω μόνος μου. Ο Γιατρός έτσι κι αλλιώς με φαντάρο δεν έρχεται.

-Εγώ θα περιμένω εδώ. Πειράζει

Και περίμενα ένα τέταρτο περίπου. Οπότε καταφθάνει ο Ανθυπολοχαγός μένα σκαπανέα, φοιτητή της Ιατρικής, γνωστό μου.

- Ο Γιατρός δε θέλησε ναρθεί, χωρίς διαταγή από το Διοικητή. Ο Σκαπανέας από δω, λέει ότι θα τα καταφέρει και μόνος του. Ας πάμε

Και κατηρώσαμε προς τη θάλασσα, οι τρεις μαζί.

Ψηλά από το βράχο τρεις αξιωματικοί έβλεπαν προς τη θέση που ήταν το πτώμα, συζητούσαν μεταξύ τους, αλλά δεν κατέβαιναν να δουν γιατί πραγματικά ήταν δύσκολο κι επικίνδυνο το κατέβασμα. Εμείς το κάναμε με μεγάλη δυσκολία., και κίνδυνο να γκρεμοτσακιστούμε.. Και φτάσαμε πάνω από το πτώμα.

Ανάσκελα, καταξεσχισμένα ρούχα, γιομάτος μώλωπες στα χέρια και το πρόσωπο, αίματα παντού. Ένα μάτι βγαλμένο από την κόχη και κρεμασμένο πάνω στο μάγουλο. Ένα υποτυπώδες σύρμα περασμένο στο λαιμό, που συνεχίζοντας δένονταν στο βράχο από πίσω. Κανένα αιμάτωμα στα σημεία πού πέρναγε το σύρμα. Σκέφτηκα. "Δουλειά μικρού παιδιού, πούγινε μάλιστα στα γρήγορα, απρόσεχτα και νύχτα".

Κοιταχτήκαμε καχύποπτα οι τρεις μεταξύ μας. Με φόβο. Τρομοκρατημένοι σχεδόν. Και μείναμε σιωπηλοί κάμποση ώρα.

Πάνω στο βράχο είχανε μαζευτεί αρκετοί και περίμεναν να-
κούσουν τί θα πούμε.

- Πάρε πέννα και χαρτί, λέει στον φοιτητή της Ιατρικής ο Αν-
θυπολοχαγός και γράψε με λεπτομέρειες αυτά που βλέπεις

- Τι βλέπω; Πάντως απαγχονισμός και μάλιστα αυτοχειρία,
χιλία τοις εκατόν αποκλείεται να είναι.

Έτσι που φώναζε ο φοιτητής της Ιατρικής, γιατί η θάλασσα
είχε αρχίσει να γριεύει άκουγαν και αυτοί πουτανε πάνω στο
βράχο.

- Κάνε τη δουλειά σου εσύ, με σκέτη περιγραφή και μη κα-
ταλήγεις σε συμπεράσματα... είπε ο Ανακριτής.

Πάνω στο βράχο μένανε στην αρχή, όλοι τους βουβοί και ά-
λαλοι. Ομως σε δευτερόλεπτα η κατάσταση άλλαξε κι άρχισε η
βαβούρα. Που σε λίγο έγινε διαμαρτυρία. Γίνονταν τέτοιος σα-
ματάς, που ήταν αδύνατο να καταλάβω γιατί διαμαρτύρονταν ό-
λος αυτός ο κόσμος. Με ποιόν ήταν και γιατί φώναζε;

Ο "Γιατρός" είχε μαζί του ένα μεγάλο μπλοκ κι άρχισε να
γράφει. Ο Ανθυπολοχαγός-ανακριτής παρακολουθούσε από κο-
ντά. Το θέαμα ήταν τρομερά δυσάρεστο και η φρίκη πού ένοιω-
θα μέκανε ναπομακρυνθώ. Ο Γιατρός κάθε τόσο γύρναγε προς
τον Ανακριτή και τουδειχνε διάφορες ενδείξεις πάνω στο σώμα
του νεκρού. Κι ο Ανακριτής συμβούλευε

- Εσύ, γράψτο κι αυτό. Και μου ένευσε να πλησιάσω. Κι όταν
πλησίασα μου ψιθύρισε.

- Δεν πρέπει να αφίσουμε μόνο, το γιατρουδάκο, γιατί αυτοί,
εκεί πάνω έχουν λυσσάξει και θα τον φάνε κι αυτόν.

Τότε συνειδητοποίησα ότι οι περισσότεροι απ' αυτούς τάχανε
βάλει με μας και ιδιαίτερα με το φοιτητή γιατρό, και τη γνωμά-
τευση του. Που και που, ακούγονταν και φωνές " Να έρθει ο ί-
διος ο Γιατρός, ποιος άφησε αυτά τα παιδαρέλια να κάνουνε
κουμάντο"

- Για να φωνάζουνε όλοι αυτοί, μου ξαναλέει στ' αντί ο Αν-
θυπολοχαγός, έχουνε λερωμένη τη φωλιά τους. Εγώ δεν ξέρω
κανέναν.... εσείς που είστε παλιός, εδώ, σημειώστε στο μυαλό
σας ποιοι είναι. Να τους εξετάσουμε, οπωσδήποτε θάχουνε σχέ-
ση με την υπόθεση.

Κείνη τη στιγμή, πιο πάνω σε μια προεξοχή του λόφου πρό-
βαλε η αυστηρή φιγούρα του Διοικητή, που με τη βαρεία φωνή

του διάταξε όλους αυτούς.

- Διαλυθείτε γρήγορα. Ο καθένας στην υπηρεσία του. Αφήστε τους αρμόδιους να κάνουν τη δουλειά τους

Έκανε ένα διάλειμμα, περιμένοντας να εξαφανιστούν οι συγκεντρωμένοι και απευθύνθηκε στον Ανθυπολοχαγό

- Ανθυπολοχαγέ. Μόλις τελειώσετε από κεί, περάστε παρακαλώ από το γραφείο μου.

- Μάλιστα Κύριε Διοικητά, όπως διατάξετε. Και χαιρέτησε στρατιωτικά. Άφησε να περάσουν δυό-τρία λεφτά όσο να φύγει ο Διοικητής, για να μας ειπεί

- Ευτυχώς, φτηνά τη γλυτώσαμε απ' αυτούς.

- Για σήμερα ναι.... αύριο όμως τι θα γίνει!.... Συμπλήρωσε ο Γιατρός μας

- Τώρα που θα πάω στο Διοικητή, θα προσπαθήσω να βρω και γιαυτό μια λύση.

Ο φοιτητής γιατρός, που ήταν παλιός σκαπανέας στο Τάγμα, μου χαμογέλασε μενόμενα και κούνησε το κεφάλι "Κούνια που μας κούναγε!

Τελείωσε ο "Γιατρός". Τελειώσαμε και μεις.

Και με μεγάλη δυσκολία, πότε-πότε και με τα τέσσερα, ανεβήκαμε το πρανές και φτάνοντας στο πρώτο επίπεδο της ανηφόρας, ο Ανθυπολοχαγός μας ειπε-

- Εσείς, απευθυνόμενος προς το "Γιατρό", καθαρογράψτε αυτά που γράφατε κι αύριο πρωί φερτε τα στο γραφείο μου. Και σεις, προς εμένα, να πάτε για συσσίτιο τώρα, κι αύριο νωρίς το πρωί, πάλι στο γραφείο μου

Και τράβηξε κατευθείαν προς το Διοικητή.

Εγώ κατηφόρησα προς το γραφείο του Ανθυπασπιστή, όπου με περίμενε η καραβάνα με το συσσίτιο μου.

Ο Ανθυπασπιστής ανήσυχος. Το γεγονός του σκοτωμένου είχε κυκλοφορήσει παντού, κι όλοι που πέρασαν από κεί ξέρανε περισσότερα πράγματα κι από μένα. Πώς λεγότανε ο νεκρός. Από που ήτανε. Πόσες φορές τον είχανε βασανίσει άγρια... Πόσες φορές τον είχανε λυντσάρει στις συγκεντρώσεις του τάγματος...

Η μέρα ήταν δύσκολη, γεμάτη οργή, ερεθισμό και πίκρα. Κι αυτό φαίνονταν ακόμα και στα πρόσωπα όλων, μέσα στη σκηνή μου, που πήγα να ξεκουραστώ.

Την ώρα του βραδινού συσσιτίου, ο Διοικητής του Λόχου μας

πλησίασε τη Διμοιρία μου που προχωρούσε για συσσίτιο και μου ζήτησε να βγω απτή σειρά. Με τράβηξε στην άκρη, και με ύφος επιτιμητικό στην αρχή, που όσο πήγαινε γίνονταν και πιο άγριο, με κατσάδιασε που χωρίς να πάρω την άδεια του βρέθηκα να κάνω το Γραμματικό της Ανάκρισης και τον εξέθεσα στη Διοίκηση.

Προσπάθησα να δικαιολογηθώ λέγοντας ότι ο κύριος Θεόδωρου μου είπε όταν με κάλεσε στη σκηνή του, ότι όλο αυτό γίνονταν κατ' εντολήν του Διοικητή του Τάγματος, κι αναγκάστηκα να πειθαρχήσω. Αλλά είδα πώς η δικαιολογία μου έπεφτε στο κενό. Ο λοχαγός μου δεν ήθελε να μ' ακούσει.

Τελικά, κατάληξε πως αυτό το "παράπτωμα μου" δεν θα κερράσει στο ντούκο.

- Αύριο, σου απαγορεύω να ξαναπάς στην Ανάκριση. Άσε τους αυτούς να δουν πώς θα σ' αντικαταστήσουν. Οποίος έχει τα γένια, έχει και τα χτένια ... Προς το παρόν, για απόψε σέχω βγάλει υπηρεσία.

Κάηκα

- Δηλαδή κύριε Λοχαγέ, τι θα κάνω απόψε;

- Μετά το βραδυνό προσκλητήριο, εσύ και δυο άλλοι, θα 'ρθείτε στη σκηνή μου και κεί θα κανονίσουμε τι θα κάνετε... Μη το κάνεις όμως βούκινο.

Ωπα! είπα μέσα μου. "Αρχίσανε τα όργανα". Πήγα στη σειρά μου για συσσίτιο, αλλά δεν μπόρεσα να κατεβάσω μπουκιά. Δυο γνωστοί "πεινάλες" από λόχο κλήθηκαν κρυφά, να παραλάβουνε το φαγητό μου. Σε μένα απαγορεύονταν να φανεί ότι δεν το τρώω, αλλά και να το πετάξω; Αυτό ήταν σαμποτάζ.

Μέχρις ότου τελειώσει και το βραδυνό προσκλητήριο, το κεφάλι μου πήγαινε να σπάσει και είχα το μαύρο χάλι μου. Και το χειρότερο, δεν είχα καμμιά δυνατότητα να επικοινωνήσω με κάποιον, γιατί ασφαλώς βρισκόμουνα υπό παρακολούθηση. Τ' αφήνα για να δω μέχρι που θα φτάσει ο Λοχαγός. Ήμουν βέβαιος πώς εκτελούσε διαταγές. Φαίνονταν από το ύφος του. Μέχρι χτες τα πηγαίναμε μια χαρά.... Στην ανάγκη, έλεγα, και στο "θείο" θα πάω, και στο Διοικητή, αν χρειαστεί.

Απ' ότι φάνηκε, μετά το προσκλητήριο, πήραμε τρεις γνωστοί και φίλοι, σα μελλοθάνατοι, το δρόμο για τη σκηνή του Λοχαγού. Και γω σκεφτόμουνα πως, μαντούς τους άλλους δυο μαζί μου, διαπράττεται η σατανική συνωμοσία.(Ο Λοχαγός ρίχνει σιάχτη στα μάτια) Δεν τους

είπα όμως τίποτα για να μη μου το κρατούνε "άχτι".

Από το Λοχαγό μάθαμε ότι η υπηρεσία μας θα διαρκούσε δίωρο, δέκα ως δώδεκα. Κι ο καθένας από μας θα πάει κοντά σ' αντίστοιχη συνοδεία περιπολίας φυλάκων από την Αστυνομία Μονάδος.

Δεν ξέρω κατά ποιόν τρόπο οι άλλοι δυο αντέδρασαν στο "παλούκι" αυτό που μας έβαζε ο Λοχαγός, εγώ όμως έδειξα με ό-τι μπορούσα κείνη τη στιγμή και την απορία μου και την αλλαγή στάσης του λοχαγού μου, αλλά προ παντός το φόβο μου, γιαυτή τη βραδινή έξοδο με δαβάκηδες της αστυνομίας μονάδος, έχο-ντας στο μυαλό μου τη μεσημεριάτικη αγανάχτηση αυτών που βρίσκονταν πάνω στο βράχο του Λόφου Αξιωματικών.

Ο Λοχαγός, που από καιρό έδειχνε να είναι φιλικός απέναντι μου, ήτανε γάτα, και το πήρε μυρουδιά. Γιαυτό μόλις οι άλλοι βγή-καν έξω με κράτησε στη σκηνή για να μου ειπεί εμπιστευτικά.

- Μη φοβάσαι εγώ είμαι δω. Θα κανονίσω οι αλφαιμίτες που θάναι μαζί σου, να 'ναι δικοί μου άνθρωποι. Τώρα άσε αυτό το ύφος και δείξε μου ότι μούχεις εμπιστοσύνη.

Γέλασα. Και ένοιωσα μέσα μου ένα ξεμπλοκάρισμα. Ο φό-βος έφευγε. Μας έμεινε όμως η νυχτιάτικη περιπέτεια, έτσι στα καλά καθούμενα.

Περιμέναμε μέχρι τις εννιάμιση έξω απ' τή σκηνή και λέγαμε ανέκδοτα για να περάσει η ώρα. Μέσα ο Λοχαγός είχε βάλει ραδιόφωνο κι ακούγε αμανέδες.

Στίς εννιάμιση βγήκε και μας πήρε, ανακοινώνοντας μας ότι τη βδομάδα αυτή είναι αξιωματικός υπηρεσίας του Τάγματος. Το σημείωσα αυτό γιατί βόλευε περισσότερο το γιομάτο δαίμο-νες κι ανησυχία δικό μου αδιέξοδο.

Πάνω στο Λόχο Αξιωματικών, οι χαραμάδες απότις σκηνές των αξιωματικών ήταν όλες φωτισμένες, κι ακούγονταν από μέ-σα συζητήσεις, μαλακές, ήρεμες σαν να μην έτρεχε τίποτα. Κείνη τη στιγμή τους μακάριζα όλους, συγκρίνοντάς τους με το δικό μου χάλι, που επέμεινε να μου σαλπίζει μηνύματα απόγνωσης...

Ο Λοχαγός μας πήγαινε μπροστά σιγοσφυρίζοντας. Και μας έβαλε να περιμένουμε έξω από μια μακριά σκηνή. Τον ακούσα-με να βγάζει υπηρεσία, σε συνεργασία μέναν λοχία, γνωστό φω-νακλά στο Τάγμα.

Τελικά, όταν έξω απτή σκηνή παρατάχτηκαν τρεις ομάδες, ο

ίδιος καθόρισε με ποια θα πάει ο καθένας από μας τους τρεις άοπλους. Και ξεκινήσαμε.

Αυτό ήταν το μαρτύριο. Νύχτα χωρίς φεγγάρι.

Ήμαστε τέσσερις στην Περίπολο. Τρεις οπλισμένοι, κι εγώ ο τέταρτος, άοπλος. Ο επικεφαλής της δικής μας ομάδας ήταν συμπατριώτης του Λοχαγού, και μου το είπε από την πρώτη στιγμή. Η εντολή που είχε από το Τάγμα ήταν να προχωρούμε γρήγορα, κι αυτό μούβγαλε την πίστη ανάποδα. Κρατούσε στα χέρια του ένα ηλεκτρικό φανό που το άναβε στις κακοτοπιές, που δυσκολεύονταν ο ίδιος. Και φτάσαμε σε σημείο, όταν βρεθήκαμε πίσω από τους λόφους, το φανάρι να μένει μόνιμα ανοιχτό.

Πήγαμε πρώτα, μέχρι τις Στρατιωτικές φυλακές κι ανταμώσαμε με την περίπολο των ΣΦΑ, που παρολίγο να μας ρίξει από παρεξήγηση, στα σκοτεινά. Μια παρεξήγηση που μούκοψε τα ήπατα έπειτα ακολουθήσαμε την κορυφογραμμή στο Λόφο, αριστερά, και φτάσαμε στα Μαντριά, πίσω από Λόφο, σε κάτι τρομερά κατσάβραχα, που ακόμα και τη μέρα θα κιντύνευες να γλυστήσεις και να βρεθείς στη θάλασσα. Μεστό σκοτάδι φάνταζε να μην υπάρχει ομαλή πλαγιά, αλλά ξεκόμματα απότομα. Εκεί ήταν το φυλάκιο του Ταγματός. Δούλεψε "Σύνθημα και Παρασύνθημα". Ήταν νωρίς, παίζανε χαρτιά μέσα στο μισοσκοτάδο της σκηνής και κανένας τους δεν κοιμότανε. Ο επικεφαλής του φυλακίου παραξενεύτηκε για τον αιφνιδιασμό μας. Σχολίασε, μάλιστα πιερόγολα, που ο καινούριος Διοικητής επανέφερε το σύστημα των περιπολιών.

Στο ίδιο σημείο, κάποιους μήνες γρηγορότερα με είχανε φέρει μάλλους τριάντα, για να μας κλείσουνε το στόμα κρύβοντας μας από τον Υπουργό Στρατιωτικών, στη νέα Κυβέρνηση Κέντρου, πούθελε αυτοπρόσωπα δήθεν, να δει, τι επί τέλους συμβαίνει σαυτό το Μακρονήσι, που οι Κακοί Έλληνες ονομάζανε Κολασμένο Νησί. Φυσικά την άφιξη του Υπουργού, εμείς τη μάθαμε τότε, κατόπιν εορτής. Πάντως και πίσω εμείς καλοπεράσαμε., μόλες τις ψιλολαχτάρες που μας επεφύλαξε ένας λοχίας.-αντράκι.

Κι απ' αυτή την περιπέτεια έμεινε κάποιο γράμμα πού μούστειλε απτήν Αθήνα ο γιος του Υπουργού, για να μου αναγγείλει ότι θάρθει ο πατέρας του πληροφορημένος για μένα. Γράμμα πού δεν μου παραδόθηκε ποτέ. Έμεινε όμως στα χέρια της Λογοκρισίας και καθώς φαίνεται έγινε η προίκα μου στο νησί και κάλμαρε πολλές φορές τις άγριες διαθέσεις των δημίων μου..

Ο επικεφαλής στη δική μας περίπολο, όταν απομακρυνθήκαμε από το φυλάκιο, με κράτησε πίσω-πίσω επιβραδύνοντας το περπάτημα μας. Κι όταν σε λίγο το άλλο τμήμα είχε χαθεί μεστό σκοτάδι, ο ίδιος άρχισε να μου μιλάει, ήσυχα-ήσυχα αλλ' ειρωνικά, για την πρωινή συμμετοχή μου στην Ανάκριση. Κάποια στιγμή άκουσα ένα κλικ και κατάλαβα ότι όπλιζε το ντουφέκι του, που τό 'νοιωθα ν' ακουμπάει στην πλάτη μου. Έκοψε απότομα τη φλυαρία του. Καί μεσ' το σκοτάδι διαισθανόμουνα κάτι ναλλάζει στη συμπεριφορά του. Ν' αγριεύει στα καλά καθούμενα. Και βρίζοντας και ξεροβήχοντας γυρισμένος προς το σκοτεινό μαύρο κι αβυσσαλέο χάος που κατηφόριζε δεξιά μας, ψιθύρισε..

- Μου φαίνεται, πώς κάπως έτσι ήταν κι ο Βράχος του Ζαλόγγου, πούπεσαν οι Σουλιώτισσες κείνα τα ηρωικά χρόνια. Ρίγος αγωνίας και κρύος ιδρώτας με περιέλουσε. Έκοψα το βήμα μου κι ενώ ήθελα ν' αντιδράσω φωνάζοντας "βοήθεια", η λαλιά μου ήταν κομμένη.

- Τί έπαθες συνάδελφε, μου λέει... Μαριμαρώσες; Καί κάνοντας λίγα βήματα πιο πίσω, μ' έπιασε από το μπράτσο. Και με τίναξε για να με συνεφέρει. Εσύ, μου λέει, έγινες "παγοκολώνα"... Έλα να ξαλεγράρουμε λίγο μαζί, τραγουδάοντας. Εκτός κι αν εσείς οι διανοούμενοι δεν καταδέχεστε εμάς την "πλεμπάγια".

Καί σε κατάσταση ακατανόητη για μένα, πού μου θύμιζε μισομεθυσμένο πρεζάκια, άρχισε μόνος του να σιγοτραγουδάει, μεσ' τη νύχτα, κουνώντας πάνω κάτω το οπλισμένο ντουφέκι του.

"Έχε.ε.ε.ε γεια καημένε κόσμε.ε.ε Ε.ε.ε.χε γεια γλυκειά ζωή.." Φοβήθηκα πραγματικά, πάνω σαυτόν τον έρημο τόπο. Δίπλα στο γκρεμό, που από κάτω λυσομανούσε η άγρια θάλασσα. Η καρδιά μου άρχισε να χτυπάει και να μη ξέρω που βρίσκομαι. Ζαλίστηκα και πήγα να πέσω. Με συγκράτησε ο Λοχίας, την τελευταία στιγμή.

- Πω, πώ! Τί λιγόψυχος που είσαι, συνάδερφε Δικηγόρε. Ούτε ένα αστείο δε μπορεί να κάνει κανένας μαζί σας.

Έβγαλε το παγούρι του, και με περιέλουσε με νερό που μύριζε πετρέλαιο. Συνήλθα. Αλλά τον παρακάλεσα να μ' αφίσει να καθίσω λίγο κάτω. Αυτός χαζογέλαγε... επαναλαμβάνοντας".

- Ελα, έλα τώρα. Μη κάνεις σα γυναικούλα. Πλάκα ήταν... Μπορεί, βέβαια κι αυτό μια μέρα να συμβεί. Ποιος ξέρει; Η ζωή μας κρέμεται από μια κλωστή.

Αλλά δε μ' άφησε να καθήσω.

- Τί πλάκα μου λες. Πλάκα ήταν αυτή; Ακόμα μια τέτοια, και τώρα θάχα φθάσει κιόλας στη θάλασσα. Από συγκοπή.

- Καπνίζεις;

- Όχι, του λέω

- Εγώ έχω πνιγεί στο βήχα και δεν μπορώ, το "άτιμο", να το σταματήσω.

- Να... Να κάπνισε, του λέω. Και βγάζω από τη τζέπη μου ένα κουτί Αμερικάνικα τσιγάρα, που μου είχαν στείλει απ' την Αθήνα και τα κρατούσα για τέτοιες ώρες "εξαγοράς". Τα μοίραζα από δω κι από κεί.

Τάρπαξε με "βουλιμία" κι άρχισε να τα μυρίζει, αναστενάζοντας ταυτόχρονα.

- Αχ! Εσείς τ' αρχοντόπουλα! Δε σας λείπει τίποτα. Στη Μόσχα έχετε το μυαλό σας, αλλά τσιγάρα παίρνετε από την Αμερική.

Έβγαλε ένα τσιγάρο από το κουτί, τόβαλε στο στόμα και τσέπωσε όλα τάλλα, προσθέτοντας (γελώντας ταυτόχρονα αδέξια).

- Πρέπει όμως, να ξεκινήσουμε αμέσως, λέει μαλακωμένος από το δώρο. Οι άλλοι θα 'χουν απομακρυνθεί..Εξ άλλου έχουμε ακόμα δρόμο να κάνουμε. Κοίταξε το ρολόγι του χεριού του, ανάβοντας το φανό, που τα είχε φτύσει. Έντεκα και μισή. Ε! δεν είναι και πολύ ακόμα. Δε θα σε βασανίσουμε άλλο. Αρκετά ήταν μέχρις εδώ. Από δω και κάτω ο δρόμος είναι καλύτερος.

Κατεβαίνοντας σιγά-σιγα ήμουν στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Αφηρημένα έβλεπα απέναντι το Λόφο αξιωματικών με τα φώτα αναμμένα. Και στοχαζόμουνα, βγάζοντας με περισυλλογή και περίσκεψη τα συμπεράσματα μου απ αυτή την σατανική και κακόγουστη περιπέτεια-προειδοποίηση που μου επιφύλαξε το Τάγμα Σκαπανέων. Είχα μπλέξει οπωσδήποτε σένα λαβύρινθο ύπουλων απειλών και πειθαρχίας στο εγκληματικά έκλυτο κατεστημένο μιας ανορθόδοξης στρατιωτικής μονάδας, γνήσιου τέκνου ενός σκοτεινού και παγιδευμένου κόσμου που βγήκε στην επιφάνεια σε μια από τις πιο άτυχες ιστορικά στιγμές της ταλαίπωρου γεννιάς μου.

Είμαι και γω πολίτης αυτής της χώρας και σε επίπεδο έσχατης ανοχής σε μια Κομβική Περίοδο της Ιστορίας της, θα μπορούσα να αναγνωρίσω στην εξουσία το δικαίωμα της να μας περιμαντρώσει" Χωρίς νάχουμε περάσει από Δικαστήριο. Είναι μια μορφή άμυνας... Το καταλαβαίνω. Αλλά, το δικαίωμα να μας

περιμαντρώσει και να μας παραδώσει ανίκανους να αμυνθούμε, στην απόλυτη εξουσία υπάνθρωπων με στολή, που γλεντάνε όταν μας εξουθενώνουν, μας εξευτελίζουν, μας δέρνουν, και ηδονίζονται απάνθρωπα όταν μας δολοφονούν. Ε! Αυτό από κανένα κοινωνικό συμβόλαιο δε βρίσκει δικαίωση. Αυτό είναι εκδίκηση, είναι αυθαιρεσία, είναι παλιανθρωπιά και δειλία για την πατρίδα μου πού με τίποτα δεν της το αναγνωρίζω. Ντρέπομαι μάλιστα γιαυτό, ακόμα και τώρα που είμαι το θύμα.

Δεν μπορώ να καταλάβω πώς αυτό το Κράτος ένωσε σ' ένα ιστορικό άρρηκτο κύκλο την Αντίσταση, τη Μεγάλη Αντίσταση του Ελληνικού Λαού με την εμφύλια σύρραξη. Και θεωρεί ότι ο Αγώνας μας κατά των Ιταλών και των Γερμανών, πού τον έκαναν όλοι οι ελεύθεροι άνθρωποι, όλος ο κόσμος, όλη η Ευρώπη θεωρώντας τον κορυφαία στιγμή της Ιστορίας τους, και είναι περήφανοι γιαυτόν, σε μας «έγινε» προδοτικός, και δεν έχει χρονική αυτοτέλεια (σαν γεγονός πού τέλειωσε το 1944). Ένας αγώνας, πού όπως και να τον κάνουμε, μας απομάκρυνε από τον ολοκληρωτισμό του Μεταξά, και μας δημιούργησε ενιαία Δημοκρατική ταυτότητα, ικανή να ανασυνταχτεί και να προχωρήσει μόνη της.

Με αποτέλεσμα να δικαιώνονται και να κυριαρχούν τώρα οι άνθρωποι που συνεργάστηκαν με τους κατακτητές, στοιχεία που την κατοχή εύλογα, χυπήθηκαν από μας ως εχθροί και αντίπαλοι μας, ώστε να λυσσομανούν για ακραία εκδίκηση και να την «παίζουν με το Νόμο» σήμερα, μεθυσμένοι δερβίσηδες της εξουσίας, μετατρέποντας μας σε παθητικά υποκείμενα του μηχανισμού και της δικτατορίας μιας λυσσασμένης αντίπαλης σχέσης πού δημιούργησε ο εμφύλιος, ένας άλλος ιστορικά αυτοτελής κύκλος, που άνοιξε τρία χρόνια μετά (1947) και ήταν δημιούργημα της επακολουθήσασας δημοκρατικής δυσλειτουργίας, των ψευδαισθήσεων, από τη μια μεριά και των ξένων επεμβάσεων από την άλλη.

Κακοκοιμήθηκα. Μέσα μου η λαχτάρα πουχα πάθει, πάνω από το αβυσσαλέο χάος, μούχε αφίσει έναν έντονο ερεθισμό και μια ταραχή που δεν εννοούσε να καλμάρει. Έκλεινα τα μάτια μου κι έβλεπα μπροστά μου το απύθμενο βάθος του γκρεμού, και την αφρισμένη θάλασσα. Κουράζονταν το μυαλό μου, και μου έσφιγγε το κεφάλι. Μια κούραση που είναι η πιο βαριά κούραση του ανθρώπινου σώματος.

Στο πρωινό προσκλητήριο, ο λοχαγός με φώναξε γελώντας

πρόστυχα. Αντέγραφε τον Υποδιοικητή του Τάγματος. Κάτι είχε πληροφορηθεί. Ίσως νάταν κι αυτός ο ίδιος υποβολέας της... "πλάκας". Δε μ' άφησε να πάω στον Ανθυπασπιστή. Με πήρε μαζί του, και με πήγε στη σκηνή του σιτιστή του λόχου.

- Εδώ, μου λέει, θα μείνεις τώρα. Ούτε Ανακριτής. Ούτε Ανθυπασπιστής.. Στο λόχο μου θα κάνω εγώ αυτό που θέλω. "Βοηθός σιτιστή". Έτσι θα πάρεις και ειδικότητα εν τω στρατεύματι.

Ο σιτιστής αποδείχτηκε ένας θαυμάσιος φίλος.

Ο Ανθυπασπιστής ήρθε στη σκηνή που δούλευα να με βρει, για να δει τι απόγινα. Στον Ανακριτή πήγα μόνος μου να τον ιδώ, με χίλιες προφυλάξεις κι έμαθα από τον ίδιο ότι κατά πάσα πιθανότητα ο Διοικητής κι αυτός πήρανε μετάθεση για το Λαύριο. Η υπόθεση της Ανάκρισης, είχε παραδοθεί σάλλον αξιωματικό. Ο Γιατρός του Τάγματος αποφάνθηκε "ότι μάλλον πρόκειται για αυτοκτονία.

"Ο νεκρός θάφτηκε στο Λαύριο, και σ' εκείνο το Ληξιαρχείο καταχωρήθηκε ο θάνατος του".

Η υπόθεση ήταν πολύ σοβαρή... Κουνήσαμε τα κεφάλια μας για το κατάντεμα. Και τον χαιρέτησα. Αυτός μου ευχήθηκε καλή τύχη.

Έμαθα αργότερα ότι δικηγορεύει με επιτυχία κάπου στην περιφέρεια.

Το Μαζρονήσι ήταν ένα Στρατόπεδο βασανισμών, που είχαν σκοπό να ξεριζώσουν συνειδήσεις και να δημιουργήσουν καινούρια συλλογική ταυτότητα, διαφορετική από την προηγούμενη, σε ανθρώπους (παθητικό υποκείμενο) από τους οποίους είχε αφαιρεθεί κάθε δυνατότητα άμυνας.

Θέση αντιανθρώπινη κι εγκληματική.

Το ίδιο γίνονταν και στα Γκουλάγκ.

Για μας όμως: «Δεν υπάρχουν βασανιστήρια της δεξιάς και της αριστεράς. Δεν υπάρχει δεξιά και αριστερή δικτατορία. Τα θύματα είναι θύματα και είμαστε με το μέρος τους, ανεξάρτητα από ιδεολογικές και πολιτικές σημαίες».

Κορνήλιος Καστοριάδης.

Μέρος Β΄

ΤΟ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΤΑ

Ι Αποχαιρετώντας τον Άρη ή Προμηνύματα μιας εποχής στη θλιμμένη ματιά του Άρη

- Για ξαναπέστο αυτό... δεν τ' άκουσα καλά.
- Κανένας. Ούτε ένας, του λέει ο Πέτρο Παπαγάλης.
- Ούτε ένας. Είσαι βέβαιος; Μιλάς σοβαρά.

- Βεβαιότατος, Καπετάνιε. Αλλιώς, δεν θα σου το 'λεγα; Μιλάμε βέβαια, για Εγγλέζους, μέσα στην Κόνιτσα, γιατί όπως σου είπα γρηγορότερα, στο Μπουραβάνι κάτω, δέκα χιλιόμετρα μακριά, από χτες βράδυ, καθώς είπαν, έχουν μαζευτεί κάμποσοι και σήμερα πρωί ήρθαν κι άλλοι. Δεν είναι εύκολο να μάθεις πόσοι είναι, χώνονται μέσα στα δέντρα και στρατοπεδεύουν. Είναι μόνον Εγγλέζοι, Εθνοφύλακες είναι αυτοί που είναι στην Κόνιτσα και τίποτ' άλλο.

Τον είδε να συλλογίζεται. Κι έπειτα μέσα σε κείνο το μισό-φωτό με τις ξαφνικές αναλαμπές που 'φτιάχνε το δαδί πάνω στο λυχνοστάτη, στο τζάκι του σχολείου, κι ανάμεσα στο τρέμουλο του καπνού, πού 'κανε τη μικρή αίθουσα, με τα σκόρπια θρανία σωστή σπηλιά, έπιασε το μάτι του να αλλάζει η ατμόσφαιρα, κάτι να σκληραίνει γύρω. Κι ήταν φανερό πως μπαίνανε τα πράγματα στο στενό. Σα να ήρθε το πάνω-κάτω.

Ο Καπετάνιος άρχισε να βηματίζει. Πίσω-μπρος. Δεν τον χώραγε ο τόπος. Δεν ήταν πια κείνος ο Καπετάν Άρης που 'χε γνωρίσει στους Μελισσουργούς, ο ήρεμος, ο χαλιναγωγημένος, που κράταγε την κατάσταση σφιχτά στα χέρια του. Ούτε ο άλλος της Μεσοχώρας, ο παθιασμένος με τη μάχη, αυτός που δεν το 'βάζε κάτω και δεν κουράζονταν ποτέ. Και προ παντός δεν ήταν κεί-

νος ο πράος, ο ζεστός, ο συναισθηματικά ανοιχτός που στο Γαρδίκι, τότε τον Οχτώβρη του σαράντα τρία κατέβαινε κρυφά από το δεύτερο πάτωμα στο πρώτο, χτύπαγε σα συνωμότης την πόρτα του Πέτρου Πασχάλη και κάθονταν σχεδόν μαθητής προσηλωμένος κι αμίλητος στην άκρη του καναπέ για ν' ακούσει τη μουσική που 'βάζε ο «Μασόνος», καθώς τον έλεγε, από κάτι δίσκους 75 στροφών του Μπέλλα Μπάρτοκ ή του Μότσαρτ, που 'χαν βρεθεί τυχαία στις κασέλλες του εγκαταλειμμένου αρχοντόσπιτου που τους φιλοξενούσε. Ένας απλός, καθημερινός άνθρωπος που έκλεινε από τη μεγάλη κούραση τα μάτια, κι ήθελε να βρει την «ανθρωπιά» του, επαναλαμβάνοντας συχνά κάτι που 'χε παλιότερα διαβάσει πως «και η σιωπή, η κάθε σιωπή έχει τη δική της γλώσσα».

Η σκηνή της άφωνης αγανάκτησης βάσταξε δυο-τρία λεφτά, και μάζευε μέσα του το φούντωμα και την έκρηξη. Έρριξε μια ματιά από την ανοιχτή πόρτα στο σκοτάδι, έκανε τη στροφή και ξέσπασε:

- Ρε τους μπάσταρδους. Πανε να μου τη σκάσουν. Μιλάς σοβαρά, έτσι δεν είναι, Μασόνε;

Απ' όταν έφτασε στο Πεκλάρι, τ' όνομα του Πέτρου Πασχάλη, δεν του 'λέγε τίποτα, όσο κι αν του το επαναλάμβανε ο σκοπός. Όταν ο ίδιος πλησιάζοντας μέσα στο σκοτάδι του είπε το «Μασόνος», ο Καπετάνιος έγινε άλλος άνθρωπος. «Μασόνος, φώναξε, του ενός αστέρος» και τον κάλεσε ν' ανέβει στη σκάλα του σχολείου. Τις οίδε, ίσως για να τον αντιπαραθέσει στο στρατηγό Ζέρβα που τον έλεγε Μασόνο των τριών αστέρων (για τους τρεις αστέρες που έβαζε δίπλα στην υπογραφή του ο Ζέρβας), κείνη τη στιγμή έκανε τον υπαινιγμό.

- Δε χρειάζεται να σου το επαναλάβω Καπετάνιε, τον διέκοψε ο Πέτρο Πασχάλης, τα πράματα είναι έτσι όπως σου τα είπα, και πρόσθεσε κάτι άλλο. Μια μέρα ήρθαν τρεις Εγγλέζοι αξιωματικοί. Έκαναν περίεργες βόλτες και ερωτήσεις στο Παζάρι της Κόνιτσας. Κάποια στιγμή, ο ταγματάρχης της Εθνοφυλακής που δεν ήξερε εγγλέζικα και ζήτησε έναν Ελληνοαμερικάνο να βοηθήσει στη μετάφραση, τους πλησίασε, είπαν τρεις-τέσσερις κουβέντες κι αυτό ήταν όλο. Έπειτα ο Ελληνοαμερικάνος έλεγε στο καφενείο: «Α! μάλλον για τουρισμό ήρθαν οι μάγκες». Και σε λίγο κι αυτοί έφυγαν καθώς ήρθαν. Τίποτ' άλλο δεν ξέρω για

Εγγλέζους. Λένε πως στα Γιάννενα έχουν μαζευτεί πολλοί. Κι όπως μαθαίνω, με πολλά συμπράγκαλα.

Ο Καπετάνιος αποσύρθηκε στο εσωτερικό και κάθισε στο πρώτο θρανίο που βρέθηκε μπροστά του. Φαινότανε να 'χει ανάγκη από ξεκούραση. Αυτή η κίνηση και η στάση (τους αγκώνες πάνω στο θρανίο και στήριγμα του κεφαλιού με τις παλάμες), θύμιζε στον Πέτρο Πασχάλη τη δύσκολη ώρα στους Μελισσουρούς, που οι περισσότεροι έκαναν σκέψεις για συμβιβασμό με τους αλογοσούρτες, πάνω στα Αθαμάνια όρη μια κι από παντού έπεφταν όλμοι κι έμοιαζε να 'χάνε πιαστεί στη φάκα, κι η παρέμβαση του Καπετάνιου άλλαξε το σκηνικό.

Φάνηκε προς στιγμή ότι είχε ξεχάσει το συνομιλητή του. Ξαναδιάβασε το σημείωμα του Γούσια που του 'χε φέρει ο Πέτρο Πασχάλης, βγάζοντας το από τον τσαλακωμένο φάκελο, που κράταγε στα χέρια. Έκανε κάποιους μορφασμούς, σα να του μύρισε άσχημα, έρριξε μιαν αδιάφορη ματιά στον επισκέπτη του, έστρωσε το γράμμα και το φάκελο, χτύπησε στο θρανίο τη γροθιά του και υποτονθόρισε: «Όχι, δε θα τους περάσει». Στράφηκε έπειτα στον Πέτρο Πασχάλη και του είπε: «Κάθισε λίγο εδώ, Μασόνε», και του υπέδειξε το διπλανό θρανίο. Κάθισε, να φωνάξουμε τους πατριώτες σου. Όλοι μαζί, θα βρείτε την αλήθεια». Σηκώθηκε και τράβηξε κατά την πόρτα φωνάζοντας δυνατά: «Δέσπω! Δέσπω!».

Ο Πέτρο Πασχάλης ξαφνιάστηκε. Έτρεξε να συγκρατήσει τον Καπετάνιο.

Μη για το θεό! Εγώ, ήρθα εδώ με χίλιες προφυλάξεις. Και φεύγω πάλι απόψε, για την Κόνιτσα. Από τους γνωστούς μου, δεν μ' είδε κανένας. Κι ούτε πρέπει να με ιδεί. Τα σπίτια ήταν κλειστά στο χωριό. Κι ελπίζω φεύγοντας, να είναι το ίδιο. Είναι που είναι η κατάσταση στην Κόνιτσα μπερδεμένη κι επικίνδυνη, σε παρακαλώ Καπετάνιε να μη την μπερδέψουμε πιο πολύ. Προχτές είχαν βρει οι εθνοφύλακες οπλισμό στη Ζέλιστα και παραλίγο να με σφάξουν. Πώς τον βρήκαν; Ποιος τον υπέδειξε; Γι' αυτόν μόνο ο Χαρίσης ήξερε. Ο εθνικόφρονας Ελληνοαμερικανός που ανέβηκε στο τραπέζι του καφενείου, λέγοντας τα «εξ αμάξης» εναντίον μας, στο τέλος κατάληξε με αποστροφή εναντίον μου, προκαλώντας τον ταγματάρχη της Εθνοφυλακής να με συλλάβει, «να ξεβρωμίσει ο τόπος»... Το καθίκι! Δε σκέφτηκε,

που όταν είμαστε στο Παλιοσέλι κι οι Γερμανοί στην Κόνιτσα, ήμουν εγώ κείνος που τον τσίτσα και τον πότιτσα, του είχα εξασφαλίσει και τα τσιγάρα του... αλλά τι να πεις, από τομάρι γουρουνίσιο κρασί δεν πίνεις.

Ο Καπετάνιος έκανε πίσω. Κοίταξε τον επισκέπτη του απ' την κορφή ίσαμε τα νύχια. Ήθελε να βεβαιωθεί για την αξιοπιστία του. Ωστόσο, καταλάβαινε πως είχε να κάνει με έναν ασπούμε «διανοούμενο», που έτσι κι αλλιώς σ' αυτή τη φάση του αγώνα», του ήταν άχρηστος. Ίσως και να τον λυπότανε. Μέσα του ασφαλώς έπαιζε η λέξη «χαρτογιακάς». Δε θα το 'λέγε όμως. Είπαμε: Ήταν άνθρωπος ζαρίφικος, μπεσαλής, σέβονταν τον επισκέπτη του και δεν σκεφτότανε φωναχτά. Έκανε δυο-τρία βήματα, προς τα πίσω. Άπλωσε το δεξί του χέρι να χαιρετήσει. Συμβούλεψε να μη φύγει αμέσως, να τραβηχτεί καμιά ώρα μέσα στο δάσος. Να μην ανησυχήσει αν τον πιάσουν τα παιδιά. Θα γίνουν τώρα κάποιες κινήσεις προς τα πίσω. Και προ παντός να θυμάται ότι μόνον βουνό με βουνό δε σμίγει.

Η γλώσσα έχει τελειώσει. Έχει φραχτεί από παντού. Λέξεις δεν υπάρχουν να περιγράψουν αυτό το τεράστιο κενό που άρχισε να δείχνει τα σημάδια του σιγά-σιγά μέσα στον Πέτρο Πασχάλη, καθώς προχωρούσε, ώρα μία μετά τα μεσάνυχτα, στο μονοπάτι που οδηγεί από το Πεκλάρι προς την Κόνιτσα... Στα μάτια του Καπετάνιου της Αντίστασης είχε διαβάσει την απόλυτη απελπισία. Ήταν ένα προμήνυμα της εποχής που έρχονταν. Το τίποτα που κάλπαζε μες στο σκοτάδι. Η κατάρρευση ενός ονείρου. Και είδε την πραγματική Κόλαση της ζωής, τη γιομάτη πίκρα που άρχιζε από δω και μπρος. Ποιος μπορούσε να φαντασθεί ότι έτσι θα χάνονταν το λαμπρό όραμα ενός λαού. Τι έμεινε; Και από δω και μπρος τις γίνεται; ... Θεέ μου, τόση πίκρα μέσα του! Τόση θλίψη!

Τρεις μέρες μετά την απρόσμενη αυτή «εκδρομή» στο Πεκλάρι, που κόστισε στον Πέτρο Πασχάλη σε «λαχτάρα, πρεμούρα κι αδημονία» τη μισή ζωή του, ο ταγματάρχης της Εθνοφυλακής στην Κόνιτσα, μπορεί και για να τον ξεφορτωθεί, μπορεί και γιατί ήθελε να βοηθήσει «τον φοιτητή» να πάει για να τελειώσει τις σπουδές του, του 'δωσε ταυτότητα, που όπως του είπε «δεν ήταν σημαδεμένη». Μεγάλη υπόθεση τότε! Του υποσχέθηκε μάλι-

στα να του βρει και αυτοκίνητο, κάποιο φορτηγό πού 'φερνε τις προμήθειες του στρατού στην Κόνιτσα. Το υποσχέθηκε και τό 'κανε. Τον έβαλε μέσα μόνος του, «για να μη βρεθεί κάποιος και τον σταματήσει την τελευταία στιγμή». Έτσι είπε. Έδειχνε όμως πως ήθελε να 'ναι βέβαιος ότι τον ξεφορτώθηκε οριστικά.

Το σαραβαλιασμένο στρατιωτικό αυτοκίνητο πάνω στον άθλιο δρόμο Κόνιτσα - Γιάννενα, από λακούβα σε λακούβα, μέσα από παρακαμπτήριες και ατελείωτους όγκους υλικών επισκευής και σωρών από σπασμένη άσφαλτο, έκανε οχτώ ώρες για να φτάσει στα Γιάννενα, την ώρα που το μούχρωμα ήταν προχωρημένο.

Ο Πέτρο Πασχάλης, με τον φόβο στην ψυχή έλπιζε πως φθάνοντας στα Γιάννενα θα 'πέφτε πάνω σε γιορτές και πανηγύρια. Από εκείνα τα χρόνια έμεινε με την εντύπωση ότι τέτοια εποχή κι αυτή την ώρα οι Γιαννιώτες βρίσκονται όλοι στους δρόμους, στην Πλατεία, στο Μώλο. Οι νέοι και τα κορίτσια τρέχουν ξέγνοιαστοι στα σοκάκια. Και παντού φώτα και μουσικές. Μέσα του θέριεψαν μνήμες και πρόσωπα αγαπημένα της εφηβείας του. Καταλάβαινε πως τόσοσ καιρός που 'χε περάσει, με την κατοχή, πολλά πράγματα θα 'χουν αλλάξει. Κι ένοιωθε να 'ναι ένας ξένος, που 'ρχεται από μια σκοτεινή χώρα, μια σκοτεινή εποχή την εποχή της μεγάλης πίκρας και πάει σ' ένα άλλο κόσμο χαρούμενο, ξέγνοιαστο χωρίς προβλήματα σαν τα δικά του, εξοικειωμένο με την κατάσταση και προσαρμοσμένο στις καινούριες συνθήκες.

Κι αντί όλων αυτών, ο Πέτρο Πασχάλης έπεσε απ' τα σύννεφα. Βρήκε μια πόλη βουτηγμένη σ ένα άρρωστο σκοτεινιάσμα. Τον κόσμο της να κινείται πάνω στους δρόμους, μέσα σε μια θολούρα, σχεδόν ψηλαφητά. Κι ήταν φανερό πως όλοι τους πήγαιναν για τα σπίτια τους. Μέσα τους έσερναν ένα μούχρωμα. Μια κατάσταση ασαφή. Ένα είδος γρουσουλιάς.

Σ' αυτό το χάλι, σ' αυτή την συφοριασμένη κατάσταση, σ' αυτό το απρόσμενο, σ' αυτό το πνίξιμο δεν είχε ξαναδεί την αγαπημένη πόλη, ούτε ακόμα κι όταν βομβαρδίζονταν τις μαύρες ώρες του πολέμου.

Ξέχασε με μιας τ' αγαπημένα πρόσωπα.

Κιότεψε. Έπρεπε το γρηγορότερο να βρει ένα μέσο να τον μεταφέρει πάνω στο Συνοικισμό, κοντά στους πράσινους λόφους. Εκεί κάθονταν η ξαδέρφη του, που θα τον φιλοξενούσε.

Κι ήταν ανάγκη δυο φορές να πάει εκεί τώρα που όλο αυτό το μπέρδεμα της πόλης τον έκανε να υποψιάζεται παντού, καταδότες και δολοφόνους. Ύποπτους που τον παρακολουθούν. Χαφιέδες που τον παίρνουν από πίσω για να δουν πού θα καταλήξει και με ποιον θα συνδεθεί.

Έστριψε στην οδό Καραϊσκάκη και βρέθηκε μπροστά σ' ένα σταματημένο παετόνι, μ' αναμένα στο πλάι του τα φανάρια. Ο αμαξάς στη θέση του, έτοιμος να ξεκινήσει. Μόλις τον πρόλαβε. Ζήτησε αν είναι λέφτερος κι αν μπορούσε να τον πάει στον προορισμό του. Είπε και κείνος πως πάει προς τα κει και πως εκεί κοντά κάθεται.

Καθώς ο αμαξάς μέσα στο μισοσκοτάδο διάκρινε τη βαλίτσα, άφησε λίγη ώρα να περάσει για να ρωτήσει «Από πού μας έρχεσαι πατριώτη;»

- Απ' την Κόνιτσα, του λέει ο Πέτρο Πασχάλης.

Πέρασαν κάμποσα λεπτά σιωπής.

- Απ' την Κόνιτσα είπες; Τι γίνεται εκεί πάνω; Πάλι φασαρίες έχουν. Ήρθε ο Άρης, είπανε. Κι ετοιμάζεται να κάνει ντου στην πόλη. Ως τότε θα τραβάει τούτο το βιολί;... Τι λες και συ πατριώτη;

- Τι να σου ειπώ; Ούτε και γω ξέρω. Δε φαντάζομαι να το αποφασίσει ο Άρης. Αλλωστε, τι βγαίνει απ' αυτό.

Ο αμαξάς δε συνέχισε. Ήταν φανερό πως δίσταζε γιατί δεν ήξερε με ποιον είχε να κάνει. Το ίδιο κι ο Πέτρο Πασχάλης. Ωρες και μέρες πονηρές και δύσκολες.

Η εξαδέρφη ήταν εν τάξει. Λες και τον περίμενε. Κι απ' τις κουβέντες που αντάλλαξαν έβγαινε πως στο σπίτι της είχε εκτός των άλλων, κι ένα μοναδικό πλεονέκτημα για την περίπτωση και την κατάσταση: Ο «Κουνιάδος», καλό παιδί και φίλος. Ήταν αξιωματικός του στρατού «εν ενεργεία». Κι έμεινε σε δικό του διαμέρισμα αλλά στο ίδιο σπίτι. Είχε από τον Πέτρο Πασχάλη πολύ καλές εντυπώσεις κι αναμνήσεις. Και ρώταγε πολλές φορές γι' αυτόν, τι κάνει, πού βρίσκεται κι έδειχνε μεγάλο ενδιαφέρον.

Στις εξήμισυ η ώρα το πρωί, ο Πέτρο Πασχάλης πετάχτηκε από το μπάσι που τον είχαν βάλει να κοιμηθεί, στο ισόγειο του σπιτιού. Πίσω του κι έξω απ' το παράθυρο, στον κήπο γίνονταν χαλασμός. Όπως ήταν απ' τον ύπνο ζαλισμένος, το πρώτο που

φαντάστηκε ήταν ότι τον έχουν κλείσει από παντού οι χαρο κούλακες και σε λίγο θα μπούνε μέσα να τον πιάσουν.

Απόγνωση!

Ντύθηκε στα γρήγορα και περίμενε. Κείνο που του 'δίνε ελπίδες, ήταν που κανένας από τα άλλα διαμερίσματα του ίδιου σπιτιού δεν είχε κουνηθεί. Και προπαντός ο κουνιάδος, ο αξιωματικός.

Έτσι, όπως είχε αναταρρήσει λίγο, ανέβηκε στο μπάσι που ήταν απ' την πλευρά του κήπου να ιδεί περί τίνος πρόκειται. Και τότε άρχισε να γελάει μαζί και να κλαίει. Η σκηνή που εκτυλίσσονταν μπροστά του, ήταν ανέλπιστα κωμικοτραγική.

Δίπλα στο σπίτι, και πάνω στο μαντρότοιχο, ήταν χτισμένο ένα κοτέτσι. Όρθια, μπροστά στην πόρτα του κοτετσιού, ακουροξυπνημένη κι αναμαλλιάρα η ξαδέλφη, έβαζε κάθε τόσο το αριστερό της χέρι μέσα στο κοτέτσι και ανέσυρε από κει μια κότα. Με ιδιαίτερη τεχνική κατάφερε να της ακινητοποιεί το κεφάλι μέσα στην αριστερή μασχάλη της, και με το δεξί της χέρι που κράταε μακριά, αλλ' απειλητικά, έχοντας το μεσαίο δάχτυλο κάθετο στην παλάμη (που σου θύμιζε τη γνωστή πρόστυχη χειρονομία), προσπαθούσε να εξακριβώσει αν η εν λόγω κότα είχε στον πωπό της ετοιμόγεννο αυγό. Ανάλογα με τα ευρήματα αυτής της θορυβώδους πρωινής προεκτοσκόπησης, η κότα αφήνονταν ελεύθερη στον κήπο να βοσκίσει την ημέρα που έρχονταν ή ξαναρχίζονταν στο κοτέτσι να καθίσει εκεί τιμωρία μέχρις ότου κάνει το αναμενόμενο αυγό. Όλη αυτή η ιεροτελεστία γίνονταν με τέτοια παραρίσματα μέσα κι έξω από το κοτέτσι, που ο καλμαρισμένος πια Πέτρος Πασχάλης έφερε στο νου του τον μακαρίτη Ευγένιο Σύη, που σ' έναν απ' τα «ατέλειωτα» κείνα μυθιστορήματα του έγραφε, σ' ανάλογη περίπτωση ότι «ηκούοντο εκεί τέτοιοι κλαυθμοί κι οδυρμοί όσοι δεν ηκούσθησαν εν Ραμά ότε, η Ραχήλ έκλαιγε τα τέκνα αυτής».

Το επεισόδιο τέλειωσε και η ξαδέλφη ζήτησε χίλια συγγνώμη που της είχε διαφύγει η ειδική κατάσταση που βρίσκονταν ο ξάδερφος και για να τον παρηγορήσει του ανακοίνωσε ότι ο «κουνιάδος της, που 'ναι μεσ' τα πράματα, υποσχέθηκε χτες το βράδυ, πως θα βρει τρόπο και σήμερα ακόμα, να τον πάνε στην Αθήνα». Ήταν αυτό που ο Πέτρος Πασχάλης περίμενε ν' ακούσει

Δεν ήθελε να τον ακολουθήσει, ίσως από φόβο, ίσως γιατί επιθυμούσε κείνη τη στιγμή να μείνει μόνος, ν' απολαύσει μόνος του τα ηλιόλουστα Γιάννενα, κείνο το ανοιξιάτικο χάσμα του Μιτσικελιού πλημμυρισμένου από το φως της αιώνιας λίμνης που τόσο αγαπούσε. Ήθελε να μείνει μόνος για να συνεχίσει το δικό του όραμα, μια φαντασία που τον συνέπαιρνε.

Παρασέρνονταν προς το καφενείο όμως, γιατί δεν μπορούσε να πει όχι, ν' αρνηθεί την τόσο θερμή «υποδοχή» που του 'κανε ο Νίκος.

Ήταν αρκετά νωρίς ακόμα και το καφενείο είχε λιγοστούς πελάτες.

Ο Νίκος φαίνονταν θαμώνας τακτικός, και μ' όλους αυτούς γνωστός. Πήγε κατ' ευθεία στη γωνιά, δίπλα σε μια πόρτα που 'βγάζε σε κήπο.

Το γκαρσόνι ρώτησε «τι θα πάρει ο κύριος», δείχνοντας τον Πέτρο Πασχάλη. Για το Νίκο φάνηκε πως ήξερε την παραγγελία του.

Ο Νίκος έπιασε κουβέντα με τ' αφεντικό του καφενείου. Ήταν φανερό πως έδινε στην παρέα του καιρό να προσαρμοστεί στο περιβάλλον.

Κάποια στιγμή, γυρίζοντας προς τον Πέτρο Πασχάλη, τον ρωτάει για τα μαθήματα που χρωστάει στο Πανεπιστήμιο, κι αν θα 'παίρνε μέρος στις εξετάσεις του Ιουνίου. Κι αμέσως μετά, μίλησαν για το πώς ήταν τα πράγματα στην Κόνιτσα, που ο Νίκος απόφυγε να την ονομάσει, αντικαθιστώντας την με τη λέξη το «χωριό». Έτσι φθάσανε και στον Άρη. Μίλησαν για τη λαχτάρα που έδωσε στους Κονιτσιώτες, ιδιαίτερα στους συντηρητικούς, οι οποίοι έτρεχαν αυτές τις μέρες, κουβεντιάζοντας στα σοβαρά για τη συγκρότηση «Πανδημοκρατικού Μετώπου». Εκεί ο Πέτρο Πασχάλης έσκυψε και ψιθύρισε στο συνομιλητή του για τη συνάντησή του με τον Άρη. Ο Νίκος χαμογέλαγε, δεν έμεινε καμιά αμφιβολία, ότι ήταν ενήμερος.

- Πρωτοβουλία του Γούσια, πρόστεσε.

- Να 'ξερές όμως πώς φάνηκε σε μας, στο σπίτι, όταν ακούσαμε αργά το απόγευμα κάποιοι να κατεβαίνουνε το δρόμο και να σταματάνε έξω από τη δική μας πόρτα. Ήταν οι μέρες που περιμέναμε να μας συλλάβουν οι Εθνοφύλακες. Καλύτερα ν' άνοιγε η γη να μας καταπιεί. Η μάνα μου έπεσε λιπόθυμη. Κι έπειτα ο δρόμος ίσα-

με το Πεκλάρι. Βαθύ σκοτάδι. Αλτ! από δω. Αλτ! από κει. Ίσαμε δέκα φορές μας σταμάτησαν για να μας ελέγξουνε, και μας πήγαν μέχρι το χωριό έχοντας των όπλων τους τις κάννες στα πλευρά μας.

Ο Νίκος κοίταζε συλλογισμένος.

- Δυστυχώς δεν γίνονταν αλλοιώτικα. Φαίνεται δεν εμπιστευόνταν το Μήτσο, που ήταν άλλωστε κείνη τη στιγμή μακριά, και τα πράγματα εξελίσσονταν αστραπιαία. Ξέρεις πως όταν εσύ "ξεκίνησες για το Πεκλάρι με το σημείωμα του Γούσια ανά χείρας, ήδη η επιχείρηση «Χτύπημα της Κόνιτσας» βρισκότανε εν εξελίξει, και σταμάτησε πάνω στο τσακ. Καλή δουλειά έκανες φίλε μου. Και γλίτωσε κι η Κόνιτσα. Από κει τράβηξε ο Άρης για το Γράμμο. Μας παίδεψε πολύ η σκέψη. Δεν ξέραμε πώς θα το πάρει ο... Αλήθεια πώς τον βρήκες. Τι κατάλαβες απ' τις κουβέντες του;

- Τον βρήκα πολύ αλλαγμένο. Πεσμένο θα 'λεγα. Απογοητευμένο. Για μια στιγμή μάλιστα, μου φάνηκε ότι καιμένα και άλλους δικούς του μας πέρναγε για πράκτορες και ότι του παίζουμε άσχημο παιχνίδι... Με επιρρέασε η πικραμένη ματιά του. Κακά μαντάτα!

- Καλά - καλά, διέκοψε ο Νίκος και σηκώθηκε. Πάμε του λέει βιαστικά, «Σύρμα». Εσύ στρίψε αριστερά και γω από την άλλη.

Σύμφωνοι: Μιλούσαμε για τις σπουδές σου στην Αθήνα... τα μαθήματα που χρωστάς, κατάλαβες; Θα σε βρω εγώ.

Ήταν φανερό πως κάτι επικίνδυνο έβγαινε στη μέση. Έπρεπε και ο Πέτρο Πασχάλης να βγει από το καφενείο και ν' ακολουθήσει την πορεία που του διέγραψαν.

Βγαίνοντας αναστατωμένος, δε μπορούσε να συγκεντρωθεί.

Νόμιζε πως κάποιιοι είναι από πίσω και τον παρακολουθούν, αλλ' αυτός δε γύριζε κεφάλι για να ιδεί.

Και παράπαιε. Υποψιάζονταν κιόλας ότι τρίκλιζε στο δρόμο. Μπήκε στο πρώτο στενό αριστερά και βγήκε απ' τη Λεωφόρο. Ήταν αποφασισμένος να γυρίσει γρήγορα στο σπίτι που τον φιλοξενούσε. Άνοιξε το βήμα του, παίρνοντας βαθιές ανάσες καταμεσίς στο δρόμο.

Είχε προχωρήσει κάμποσο όταν ένα στρατιωτικό τζιπ ήρθε και κόλλησε κοντά του. Ο Πέτρο Πασχάλης έμεινε σύξυλος. Ένοιωσε ένα γερό σφάξιμο στα νεφρά. Και μόλις και μετά βίας κρατήθηκε όρθιος πάνω στο καπώ του τζιπ...

- Ε! Ξάδερφε, τι έπαθες, μήπως σε χτύπησα; Εσύ έγινες ά-

σπρος σαν το κερί, του λέει ο οδηγός του τζιπ. Στον ουρανό σε ψάχνω και στη γη σε βρίσκω. Έφαγα τα Γιάννενα όλα.

Ήταν ο «Κουνιάδος» της ξαδέρφης.

- Ανέβα πάνω, του προσθέτει, γιατί δεν έχουμε καιρό. Σε μια ώρα φεύγουμε. Θα περάσουμε από το σπίτι για τα πράγματα σου, κι έπειτα κατευθείαν για το Αγρίνιο.

Του 'ρθε η ψυχή στον τόπο. Με πόδια που έτρεμαν ακόμα από φόβο, ανέβηκε στο τζιπ, πλάι στον αξιωματικό. Δεν τολμούσε ούτε να το πιστέψει.

- Είχαμε από καιρό μίαν εκκρεμότητα στην υπηρεσία, άρχισε να λέει ο οδηγός, ξεκινώντας απότομα το τζιπ, κι είπα είναι ευκαιρία να πάμε να τα πούμε και στο δρόμο. Απ' το Αγρίνιο και πέρα, θα το κανονίσω εγώ. Μη σε νοιάζει.

Σε λιγότερο από μια ώρα το τζιπ μ' αυτούς τους δυο και δυο φαντάρους από πίσω, έβγαινε απ' τον Αγιάννη, και τράβαγε κατ' ευθείαν για το Αγρίνιο, με εκατό την ώρα Βολίδα για την εποχή.

Μέρες του 1950

Είχα να πάω στην Κόνιτσα από το Δημοψήφισμα του 1946. Οι δρόμοι ήταν κλεισμένοι και για να μπω έπρεπε να περάσω πρώτα απ' την Ασφάλεια, για άδεια εισόδου στην Επιτηρούμενη Παραμεθόρια ζώνη.

Το τελευταίο σημείο που μπορούσα να φτάσω χωρίς άδεια, ήταν το Καλπάκι. Εκεί γίνονταν το ξεκαθάρισμα.

Στήν Ασφάλεια βέβαια σε κοιτούσαν από τήν κορφή ως τα νύχια, μ' ένα βλέμμα πού καταλάβαινες ότι απορούσανε μάλλον, γιατί είσαι ακόμα έξω και δεν είχε βρεθεί ένας τρόπος να βρίσκεις και συ σε κάποια φυλακή ή έναν τόπο εξορίας.

Όσο κι αν το ήθελα να πάω στο σπίτι μου, στους δικούς μου, δέν το διακινδύνευα. Προτιμούσα να περνάω από το καφενείο το Νέο στην Ομόνοια να βρίσκω κάποιον πατριώτη, νά τα λέμε και να μου περνάει ο καημός. Κατά τα άλλα αλληλογραφούσαμε με τη μάνα μου, τον πατέρα μου και πέρναγε ο καιρός.

Όσπου πήγα φαντάρος. Εκεί έγινε το χατήρι της Ασφάλειας και με πήγανε στο Μακρονήσι. Λέω της Ασφάλειας, αλλά μέσα μου σκέφτομαι ότι η Ασφάλεια "έρχονταν δεύτερη". Πρώτη στην επιθυμία να με στείλουν εξορία, ήταν η Επιτροπή πού συνεδρίαζε στην Κόνιτσα και αποτελούνταν από συμπατριώτες και φίλους μου, πού καθώς είδα κάποτε στα Πρακτικά των συνεδριάσεών τους, με είχανε στολίσει γιά τα καλά. Και στυγερό δολοφόνο με βάφτισαν. Και εγκληματία με είπαν. Και αμετανόητος κομμουνιστής ήσαν βέβαιοι ότι είμαι. Και έτοιμος ν' ανεβώ "για συμμορίτης" στό βουνό ήμουν, κατά την απλοϊκή τους λογική. Είχαν εξαντλήσει πάνω σε μένα, όλες τις ιδιότητες και τα επίθετα, πού κείνη την εποχή ήταν της μόδας.

Οι πικρές εκείνες μέρες του Μακρονησιού, πέρασαν ύστερα από δυόμιση χρόνια απόγνωσης, ταλαιπωρίας κι εξάντλησης. Είδα πάνω σ' αυτό το ξερονήσι του Διαβόλου, μέ τα ίδια μου τα μάτια και γεύτηκα με το ίδιο μου το σώμα, στα έσχατα όρια την απανθρωπιά και την αγριότητα. Τον απόλυτο πόνο που είναι

κοινός σ' όλες τις γλώσσες του κόσμου. Καί κει έμαθα με σπαραγμό ψυχής για αδικοσκοτωμένους από δω κι από κει. Καί καταστροφές μέσα στην Κόνιτσα, τα Χριστούγεννα του σαράντα εφτά. Τήν εκτέλεση στα Γιάννενα των συμπατριωτών και φίλων μου Γιαννιωτών και Κονιτσιωτών ανάμεσα στους οποίους ήταν κι ο Τάσος Μιχάλης, ο γλυκός κι αξέχαστος τροβαδούρος της Κόνιτσας, που τό τραγούδι του "Ξανάρθα πάλι / μέ μια κιθάρα / γλυκά τραγούδια / σάν πρώτα να σου πω. -Ζωή καινούρια / νά ξαναρχίσω / μαζί σου πάλι / πού τόσο σ' αγαπώ" αντηχεί ακόμα στα αυτιά μου.

Μαύρα χρόνια το 47, το 48 και το 49. Δύσκολα. Με πολύ αίμα και πολλά δάκρυα. Σκληρά κι ανελήητα χρόνια για όλους μας.

Έτσι όταν το χίλια έννιακόσια πενήντα προκηρύχθηκαν για το Μάρτη βουλευτικές εκλογές ζήτησα να πάω δικαστικός αντιπρόσωπος σε στρατιωτικό εκλογικό τμήμα κοντά στα Γιάννενα. Σ' ένα τέτοιο τμήμα ενώ έφτανα κοντά στον τόπο μου, που η εντοπιότητά μου το απέκλειε στα πολιτικά, θάχα και το λεύθερο να κινούμαι στην ελεγχόμενη περιοχή, χωρίς άδεια εισόδου.

Με στείλανε λοιπόν, στο στρατιωτικό εκλογικό τμήμα του Λόχου της Μπαλντούμας, όπου έφτασα την παραμονή, Σάββατο μεσημέρι, μέ το Λεωφορείο της συγκοινωνίας πού πήγαινε στο Μέτσοβο.

Οι αξιωματικοί, δυό-τρεις πού ήταν στα γραφεία, μέ δέχτηκαν με καλοσύνη και ευγένεια. Άλλωστε, βάραινε πολύ σ' αυτούς, τό γεγονός ότι ερχόμουνα απ' τήν Αθήνα. Τα είχανε όλα έτοιμα. Χαρτιά, μελάνια, γραφείο, κάλπη. Ακόμα και το κρεβάτι πού θα κοιμόμουνα. Φώναξαν κι ένα φαντάρο από τό Προσήλιο, δάσκαλο πού θάκανε το γραμματέα, και μου τον "παρέδωσαν" να συνεργαστώ μαζί του. "Για ό,τι θέλω". Και την ώρα του φαγητού με τραπέζωσαν δίπλα τους.

Ο υπολοχαγός, μόνιμος πού έκανε και τον Διοικητή του Λόχου, ήταν Θεσσαλός. Οι άλλοι όλοι στο τραπέζι, ήσαν ηπειρώτες. Κανέννας όμως απ' τήν περιοχή της Κόνιτσας. Αλλά και μένα δε ρώτησε κανέννας για την καταγωγή μου. Είχαν φαίνεται διαταγή να μην ξανοίγονται στο Δικαστικό Αντιπρόσωπο και προ παντός να μην κάνουν μαζί του, συζητήσεις με θέματα πολιτικά.

Από τις εφημερίδες, τά περιοδικά και τα βιβλία πού ήταν σκορπισμένα από δω κι από κεί, μέσα στο εκλογικό κέντρο, και τα οποία

παρακάλεσα το Γραμματέα να τα μαζέψει, να μη φαίνονται, κατάλαβα ότι εκεί μέσα όλοι τους ήταν ή έκαναν ότι ήταν ακροδεξιοί.

Ο Λοχαγός, αμέσως μετά το φαγητό, θά πήγαινε βόλτα και επιθεώρηση και ζήτησε αν ήθελα να πάω και γώ να δω τα μέρη. Προφασίστηκα πως θά ήθελα να ξαπλώσω, χτές το Λεωφορείο απ' τήν Αθήνα με είχε ξεθεώσει. Δέκα ώρες ταξίδι, δεν είναι και λίγο. Αύριο... όπως νάχει το πράμα, θά ξυπνήσουμε πρωί, θάχουμε δουλειά. Γραψίματα. Μπορεί να προκύψουνε και θέματα.

- Όχι μου λέει. Όλα είναι κανονισμένα μέχρι τελευταία λεπτομέρεια.

Στίς δώδεκα το μεσημέρι θά σκολάσετε. Οπλίτες είναι εδώ. Φασαρίες δε θάχουμε... Μείνετε ήσυχος.

Μάρτης και βραδιάζει γρήγορα. Πολύ δε περισσότερο, εκεί στη Μπαλτούμα, που είναι τοπίο πνιγμένο γύρω-γύρω από βουνά πανύψηλα. Ο δάσκαλος, όταν ξύπνησα, κατά τις τέσσερες τα απόγευμα, ήταν εκεί απίκο κάθονταν στο υποστεγο από κάτω. Και μόλις με είδε, έτρεξε να με χαιρετήσει στρατιωτικά, κρατώντας στο αριστερό του χέρι ένα τεράστιο κιτάπι.

- Ξέρετε μου λέει, ο καθένας θα ψηφίσει τους υποψήφιους του νομού της καταγωγής του. Ψηφοδέλτια έχουμε για όλους. Μας λείπουν όμως τα ψηφοδέλτια του Νομού Αχαΐας, απ' όπου κατάγονται δυο οπλίτες. Και τα δικά σας. Εσείς πού θα ψηφίσετε;

Έκανα πως σκέφτουμαι, και τον ρωτώ.

- Τί λέει ο εκλογικός νόμος για τον Δικαστικό Αντιπρόσωπο, πού ψηφίζει;

- Εσείς έχετε τις οδηγίες... Νομίζω και σεις στο Νομό της καταγωγής σας.

- Ας το δούμε καλύτερα.

Μπαίνω μέσα. Βρίσκω τις οδηγίες πού μας είχαν δώσει στην Αθήνα. Καθόμαστε δίπλα-δίπλα με το Δάσκαλο και κάτω από το φως μιας λάμπας πετρελαίου βρίσκουμε τις λύσεις στα προβλήματα. Εγώ θα ψηφίζα τους υποψήφιους του Νομού όπου υπάγεται το εκλογικό τμήμα, δηλαδή του Νομού Ιωαννίνων και οι οπλίτες από την Αχαΐά, θα συμπλήρωναν δυο λευκά ψηφοδέλτια, με τόνομα του Συνδυασμού της προτίμησής τους.

Φαίνεται όμως ότι ο Δάσκαλος, σα Σαρακατσάνος πού ήτανε.. ήτανε και πονηρός. Τό πήγαινε αλλού.

- Αν δεν ήτανε έτσι ο Νόμος, πού θα ψηφίζατε;

- Πού άλλού; στην Αθήνα, τού λέω Εκεί έχω τα εκλογικά μου δικαιώματα.

- Ώστε λοιπόν είσθε Αθηναίος.!... τότε τί λένε....

- Τί λένε; τού λέω.

- Τίποτα, τίποτα μου λέει. Κι άλλαξε κουβέντα. Αύριο θαρχίσουμε στις επτά και μισή. Εγώ θάμαι δώ από τίς επτά.

Η ψηφοφορία δεν σταμάτησε στις δώδεκα το μεσημέρι όπως είπε ο Διοικητής. Τράβηξε μέχρι τίς έξι το βράδυ. Γιατί υπήρχαν και διμοιρίες του Στρατού απομακρυσμένες. Πήγαιναν οι αντικαταστάτες και έρχονταν αυτές.

Η ψηφοφορία πήγε ρολόι. Μια δυο φορές πού βγήκα από το Εκλογικό Τμήμα για να ξεμουδιάσω, είδα απέξω κάποια ανακάτεμα. Δεν υποψιάστηκα όμως τίποτα. Ήταν η πρώτη φορά στη ζωή μου πού πήγαινα δικαστικός αντιπρόσωπος. Καί είχα την ευθύνη της διεξαγωγής των εκλογών σε τμήμα.

Πριν κλείσουμε την κάλπη με το Δάσκαλο κι έναν άλλο αξιωματικό, που παρίστανε την Επιτροπή, ψήφισε κι ο Δικαστικός Αντιπρόσωπος...

Στίς εξήμισυ άρχισε η διαλογή.

Ψηφίσαντες διακόσιοι είκοσι δύο. Ανοιίξαμε καταλόγους για οχτώ περιφέρειες. Τα πράγματα δεν ήταν και τόσο εύκολα. Ο Δάσκαλος ήταν λεπτολόγος και τελειομανής. Κι εγώ δεν ήξερα και πολλά πράγματα. Επί πλέον δεν είχαμε αρκετό φως. Δυο λάμπες πετρελαίου δεν έφταναν και μας κούραζαν αφάνταστα.

Οι αξιωματικοί πού όσο γίνονταν η ψηφοφορία έδειχναν ιδιαίτερο ένδιαφέρον, μέ τα πρώτα αποτελέσματα, αποσύρθηκαν. Πήγανε σ' άλλο κτίριο, δίπλα στο ποτάμι και μας άφησαν μόνους. Τελειώσαμε τη διαλογή. Γράψαμε τα Πρακτικά. Κάναμε τα τηλεφωνήματά μας στο Πρωτοδικείο-Νομαρχία. Σφραγίσαμε τους φακέλους χωριστά και όλα τ' άλλα σένα δέμα, το πήρα εγώ και μ' ένα σάντουιτς στο χέρι, πήγα για ύπνο.

Εύπνησα από το σκούνημα ενός ανθυπολοχαγού. Ήταν ακόμα νωρίς.

- Πάμε να φύγουμε μου λέει. Θα σας πάω στα Γιάννενα.

Δε μου άρεσε το ύφος του. Η μόνη δικαιολογία θάταν ότι ήταν κι αυτός αγουροξυπνημένος. Κι ίσως έκανε τη δουλειά της μεταφοράς μου στα Γιάννενα με το ζόρι.

Ετοιμάστηκα στα γρήγορα. Πήρα το δέμα, μπήκα στο τζίπ πού

με περίμενε και τραβήξαμε τον ανήφορο, για τα Γιάννενα. Έκανε κρύο. Έλεφτε χιονόνερο, και με το τζίπ η προστασία μας ήταν κάτω από τό μηδέν. Εκείνο πού μούκανε εντύπωση ήταν ότι, κανένας από τους αξιωματικούς πού χτες και προχτές ήταν μαζί μου όλο ευγένεια και καλή διάθεση, δε φάνηκε να με αποχαιρετήσει. Ούτε κι ο Δάσκαλος, πούθελε να του υπογράψω κάποιο χαρτί για να πάρει την αποζημίωση του Γραμματέα, έδωσε σημαία ζωής.

Ήθελα, να μάθω από τον ανθυπολοχαγό πού με πήγαινε στα Γιάννενα, που οφείλονταν όλη αυτή η παγωμάρα. Μήπως έγινε τίποτα. Μήπως τους δυσαρέστησαν τα αποτελέσματα. Δέν τολμούσα όμως να πω τίποτα, όπως τον έβλεπα μουτρωμένο, κι ανεβαίναμε ένα δρόμο πού ήταν ...θεός φυλάξοι.

Τελικά ό ίδιος έσπασε τον πάγο.

- Δεν είστε απ' τήν Κόνιτσα; μου λέει

- Νάι, βέβαια, τού λέω.

- Τότε γιατί το κρύψατε;

- Δεν τόκρυψα, ποιός είπε τέτοιο πράμα;

- Δεν είπατε τίποτα.

- Τι έπρεπε να πώ; Κανένας δε με ρώτησε.

- Στο Λόχο έγινε ολόκληρη μάχη. Ο ανθυπολοχαγός του δεύτερου γραφείου έστειλε στην Αθήνα σήμα για να μάθει. Τελικά βέβαια όλα τα στοιχεία σας τα ξέραμε από χτες το απόγευμα.

- Και γιατί όλη αυτή η ιστορία; Τί ήταν αυτό πού σας έκοβε; Γιατί δε με ρωτήσανε ευθέως

- Ξέρω και γώ. Τάχανε χάσει. Φοβόντανε μη χαλάσετε τον τραχανά.

- Δηλαδή αυτό τί σημαίνει;

Σταμάτησε τη συζήτηση και με κοίταξε στα μάτια. Πέρασαν καμπόσα λεφτά έτσι.

- Δεν καταλαβαίνετε μου λέει;

- Όχι του λέω. Τί συμβαίνει;

- Με συγχωρείτε, μου λέει. Σάς είχα για πιο έξυπνο, πίο περπατημένο δηλαδή.

- Δεν ξέρω τι "εννοείς";

Κουνούσε το κεφάλι του για καμπόση ώρα. Κι έκανε γκριμάτσες απορίας.

Φτάσαμε στο Δρίσκο και σε λίγο αντικρίσαμε τα Γιάννενα μές

στό φιλόβροχο. Τη λίμνη κάτω γαλήνια. Πέρα, την Κυρα Φροσύνη και το Τζαμί του Ασλάν πασά. Όλα σε μιαν αρμονία τέλεια γραμμών, όγκων, τόνων, αναλλοίωτα για χρόνια. Μια ζωή αυτό το τοπίο δούλευε μέσα μου συναισθηματικά και ανέβαζε κάθε φορά τον πυρετό της φαντασίας μου για τον τόπο που τόσο αγαπούσα, και στον οποίο ξαναγύριζα όταν ένιωθα χαμένος. Για τον τόπο μου!

Ο Ανθυπολοχαγός παράμενε σιωπηλός. Προχωρούσαμε κι αρχίσαμε να παίρνουμε τον κατήφορο. Σέ ένα άπλωμα, κάτω απ' τις Λιγγιάδες, ο Ανθυπολοχαγός σταμάτησε. Τον ρώτησα αν κουράστηκε, νά σταματήσουμε.

- Όχι μου λέει. Δεν κοιμήθηκα χτες το βράδυ.

- Είχες υπηρεσία;

- Όχι, μου λέει. Αγανάκτηση μεγάλη είχα. Δεν ήθελα να το πω σε κανέναν, αλλά επειδή ξέρω θα σας το πω, γιά να ξεσκάσω.

Κοίταξε γύρω-γύρω από το τζίπ. Και συνέχισε

- Πώς σάς φάνηκαν τ' αποτελέσματα στο λόχο; μού λέει.

- Ποτέ μου δεν τα φανταζόμουνά έτσι. Δεξιά ενενήντα οχτώ τοίς εκατό. Μά πού είμαστε, Στην Αθήνα ήρθε πρώτη η Δημοκρατική Παράταξη με την ΕΠΕΚ, και σεις εδώ πέρα μόνο τρεις ψήφοι στην ΕΠΕΚ και δυο λευκά;

- Κι από τις τρεις, η μία είναι δική σας, η δεύτερη δική μου κι η τρίτη ενός οπλίτη, πού ο πατέρας του είναι φυλακή καταδικασμένος σε θάνατο και περιμένει μήπως αλλάξει η κατάσταση για να σωθεί ο πατέρας του.

Εσείς βέβαια, ξέρω ότι ψηφίσατε ΕΠΕΚ γιατί δεν είχαμε στα Γιάννενα Δημοκρατική Παράταξη... Είστε Γραμματέας της Νεολαίας της, καθώς μούπε ο φίλος μου Τάσος Καζαντζής, πού ήρθατε μαζί απ' την Αθήνα και σας ξέρει καλά.

Έκανα το σταυρό μου. Ανοιχτό βιβλίο. Τα ξέρανε όλα. Και γώ υπολόγιζα ότι ακολουθώντας την τακτική που ακολούθησα στη Μπαλντούμα, πέρασα χωρίς να αφήσω υποψία.

- Την αλυσίδα δεν την ξέρατε και σεις όπως και γώ. Τήν ήξερε όμως καλά το δεύτερο γραφείο και την εφάρμοσε με επιτυχία εκató τοίς εκατό. Τούς είχαν κάνει, φροντιστήριο στα Γιάννενα.

- Αλυσίδα, είπατε; Τί είναι αυτό πάλι.

Ο Ανθυπολοχαγός άρχισε να γελάει.

- Καλά είπα εγώ ότι σας είχα για πιο έξυπνο. Αλυσίδα, για να

το μάθετε, είναι σύστημα με το οποίο στο καθεστώς “μυστικής” ψηφοφορίας, ξέρουν αυτοί που θέλουν να είναι βέβαιοι αν τους ψηφίσει αυτός που λέει ότι θα τους ψηφίσει. Το κόλπο στήνεται με τον πρώτο, που κατά κάποιον τρόπο καταφέρει (συνήθως με το Γραμματέα, όπως έγινε εδώ) να προμηθευτεί ένα φάκελο σφραγισμένο με τη σφραγίδα του εκλογικού τμήματος και τη μονογραφή του Δικαστικού Αντιπροσώπου. Κείνος δε ρίχνει το ψηφοδέλτιο με το σφραγισμένο κι υπογεγραμμένο φάκελο που τούδωσε ο Δικαστικός αντιπρόσωπος, αλλά το άλλο. Αυτό το μεταφέρει έξω και το παραδίνει στον εποπτεύοντα την επιχείρηση. Έτσι ο επόμενος πάει να ψηφίσει με φάκελο σφραγισμένο και καλά κολλημένο που τούδωσαν ανοιχτό και ανέπαφο. Πώς να μη βγει μ’ αυτό το σύστημα το 98%. Ο στρατιώτης θα κάνει ό,τι του πουν.

Ζαλίστηκα μ’ αυτά που άκουγα, κι αισθάνθηκα τύψεις, που ήρθα αδιάβαστος, να κάνω τίμιες και σίγουρες εκλογές και έπεσα σε παγίδα. Κυριολεκτικώς βγήκα να περπατήσω ξυπόλητος στ’ αγκάθια. Τώρα πια ήταν αργά. Ο ανθυπολοχαγός ήταν έφεδρος και δεν είχε καμιά διάθεση να καταγγείλουμε μαζί αυτό το κόλπο και να βρεθεί καθώς μου είπε, σε λάκκο, από λάθος πυροβολισμό. Τον έχουνε που τον έχουνε στην μπούκα του κανονιού, δεν υπάρχει κανένας λόγος, να τον στείλουνε και στο Μακρονήσι.

Μέχρι τα Γιάννενα σκεφτόμουνα τη γκάφα μου, και δεν είχα όρεξη για κουβέντες. Ο ανθυπολοχαγός καλοπροαίρετα με πήγε να αφήσω τα χαρτιά. Έπειτα μ’ άφησε στο Πολιτικό Γραφείο του Υποψήφιου Γιώργου Μπαλάσκα, που βγήκε τότε βουλευτής με την παράταξη της ΕΠΕΚ, για να του καταγγείλω την πληροφορία. Κείνος την άκουσε και επεφυλάχτηκε να το κάνει ζήτημα στη Βουλή. Τελικά περπάτησα μόνος ίσαμε το πρακτορείο, απ’ όπου πήρα το λεωφορείο για την Κόνιτσα.

Παρότι είχε γίνει ο δρόμος από τη Βίγλα, το λεωφορείο πήγε πάλι απ’ το Μπουραζάνι. Κι έτσι το ταξίδι τράβηξε δυο ώρες παραπάνω. Για την Κόνιτσα καθημερινά δούλευαν τρία λεωφορεία. Το δεύτερο εξακολουθούσε ακόμα το παλιό δρομολόγιο που εξυπηρετούσε τα χωριά Αληζοτ Τσιφλίκ, Τσαραπλανά, Μπουραζάνι, Οστανίτσα, Δεπαλίτσα, Σανοβό και Μάζιο.

Έτσι όταν φτάσαμε στην Κόνιτσα, είχαμε μείνει σχεδόν οι μι-

σοί. Και ήταν τέσσερις τ' απόγευμα. Δευτέρα... Η επόμενη μετά τις εκλογές.

Προσπαθώντας μέσα απ' τό αυτοκίνητο να διακρίνω κάποιον γνωστό, μούκανε εντύπωση ότι ήταν σα νάμουννα σε ξένη πόλη. Στρατιώτες, σε μεγάλα νούμερα, χωροφύλακες, κι ελάχιστοι πολίτες χαζολόγαγαν από Παζάρι και με το που φάνηκε το λεωφορείο ήρθαν σχεδόν όλοι τους από πίσω και στήθηκαν γύρω-γύρω περίεργοι. Όταν άρχισαν να κατεβαίνουν οι επιβάτες κάποιοι πέσανε πάνω μας και δημιούργησαν συνωστισμό.

Ένωθα μέσα μου μια κρυάδα, ένα είδος αποξένωσης κάτι πού με απόδιωχνε.

Άλλοτε, ένας τέτοιος γυρισμός θα με γέμιζε συγκίνηση, κι αν δεν φαινότανε ενέργεια γελοία, και επιτηδευμένη, θα γονάτιζα να φιλήσω τα πεζούλια και τους κορμούς των δέντρων πού ήταν μπροστά από το Πρακτορείο.

Τούτη τη φορά όμως, κατέβηκα από το αυτοκίνητο τελευταίος και με χίλιους δισταγμούς. Κρατώντας το μικρό μου βαλιτσάκι, μπερδεύτηκα στη μάζα, πού μας έπνιγε, μέ διάθεση ν' απομακρυνθώ σαν ξένος. Η ενδόμυχη αυτή όμως πρόθεση μου δεν πέτυχε. Μόλις έκανα δυο βήματα παραπέρα από τους άλλους, ακούω από δίπλα να φωνάζει ένας της ηλικίας μου με μπαστούνι.

- Γιώργο... Πέτρο, πλάκωσαν πάλι οι κατσαπλιάδες.

Μούρθε νταμπλάς, στό κεφάλι.- Κι άρχισα να παραπατώ. Ούτε καν σκέφτηκα να αντιδράσω, φωναχτά. Δεν άξιζε τον κόπο Όμως περπατώντας για το σπίτι μου, έκανα μαύρες σκέψεις γι' αυτή την ασουλούπωτη, αβελτίωτη κι άγρια μάζα των ανθρώπων, από την κοινωνία της Κόνιτσας. Για όλους αυτούς πού μεγαλώσαμε μαζί, πού πήγαμε δίπλα-δίπλα στα σχολειά, που παίζαμε μαζί στο Λιβάδι, στό Περβόλι και στις Καρυές, δε σήμαινε τίποτα η επιστροφή μας στον κοινό δικό μας τόπο. Τίποτα οι προσπάθειές μου κι οι αγώνες μου για μια κοινωνία πιο δίκαιη. Μέ θεωρούσαν κατσαπλιά. Το μικρό μυαλό τους έγινε μικρότερο αυτά τα χρόνια. Και εκβαρβαρώθηκε επικίνδυνα αντικοινωνικά. Το μόνο πού τους έμεινε είναι να βλέπουν εμας τούς ξενητεμένους, κοπάδι λύκων πού πέφτουμε χωρίς κανένα δικαίωμα στο μαντρί τους. Έκαναν όπως τα άγρια θηριά, τόν εαυτό τους ιδιοκτήτη της φωλιάς πού σταυλίζονται, και πυροβολούν από κεί μέσα ανεύθυνα όλους τους "ξένους".

Ο πατέρας μου, όταν του τόπα, μού είπε ποιος ήταν ο τύπος και πόσες παλιανθρωπιές είχε κάνει. Εν τω μεταξύ είχε μάθει, από σίγουρες πηγές, ότι όλοι αυτοί κοπριτεύανε στην Αγορά, και μισθοδοτούνταν ταυτόχρονα από κάποιο Ταμείο, με πρόφαση τη γειτονική Κομμουνιστική Αλβανία και τη δήθεν αντικατασκοπεία, πού κάνουν. Στήν ουσία ρίχνουν νταβανόπροκες όπου ήθελαν κι όπου βόλευε κάποια αφεντικά. Και φηψίζουνε αυτόν πού θά τους εξασφάλιζε την αργομισθία.

“Αυτά τα τέσσερα τελευταία χρόνια, ήταν καταλυτικά για την Κοινωνία της Κόνιτσας. Δεν είναι πια η Κόνιτσα αυτή που αφήσατε. Ένας βούρκος βγήκε στην επιφάνεια πού εκστασιάζεται μέναν μνησίκακο κι εγκληματικό βασιλοφρονισμό. Και τα λέρωσε όλα. Αυτό τώρα κυριαρχεί. Πάω στη Αγορά και δε γνωρίζω κανέναν. Ήρθαν κι από τα χωριά, κόσμος κυνηγημένος, καμμένος, βομβαρδισμένος, άρρωστος, πνιγμένος στις καθημερινές ανάγκες. Παιδιά, αγγόνια, δυσκολίες. Αναγκάστηκαν κι αυτοί να μπουν στον ίδιο αχταρμά με τους άλλους. Εξαθλίωση σκέτη. Δέν έμεινε κουτσέκι και καλύβα ανοίκιαστη. Και στο Παζάρι όλες οι τρύπες έγιναν μαγαζιά. Άλλαξε ακόμα κι η γλώσσα των ανθρώπων. Ακούς χοντρές κουβέντες και πρόστυχες στα καλά καθούμενα. Δε σέβονται τίποτα. Αφήνιασαν κυριολεκτικά. Ήρθε το κάτω πάνω. Λέγαμε παλιότερα εκχυδαϊσμός και δεν καταλαβαίναμε τι σημαίνει. Τώρα να δεις τι προστυχιά, τι γαιδουριά και τι βαρβαρότητα κυκλοφορεί. Δε θά το πιστέψεις. Δε σου φταίνει τίποτα οι στρατιώτες κι οι χωροφύλακες. Οι περισσότεροι είναι νέροι σαν εσάς. Πολλοί μάλιστα παραείναι ευγενικοί, και καθώς πρέπει. Ιδιαίτερα οι στρατιώτες. Μ’ αυτούς τους άλλους, είναι αδύνατο να συννενοηθείς. Βάλτωσε η κοινωνία. Τώρα θά πρέπει να περιμένει κανένας είκοσι-είκοσιπέντε χρόνια, να ρθεί η καινούρια πια γενιά, νά ζυμωθεί με τον τόπο, νά αποχτήσει ενότητα πολιτισμού για να γίνει αυτό πού λέμε κοινωνία. Για την ώρα αυτό πού βλέπουμε είναι λίθοι και πλίνθοι και κέραμοι... ανεμομαζώματα διαολοσκορπίσματα. Αλλά αυτό είναι για σας... Εγώ σιγά-σιγά πάω”.

Είχε δίκαιο ο κύρ. Γιώργης έτσι ήταν και έτσι τράβηξε το πράμα για πολύ καιρό. Απ’ τό κακό στο χειρότερο. Αυτό δεν ήταν κοινωνία. Αυτό ήταν στρώματα, τόνα πάνω στα άλλο, πού δεν είχε ένα πιστεύω, δεν έβλεπε την Κόνιτσα σαν οντότητα, σάν πα-

τρίδα, σα μόρφωμα με παρελθόν, παρόν και μέλλον. Δέν έβλεπε καν την ευτυχία των παιδιών του, αλλά υπηρετούσε σα γιανίτσαρος τους καιροσκοπισμούς και την αναρρίχηση στην εξουσία του κάθε παλιάνθρωπου.

Ελάχιστοι απ' τήν παλιά κοινωνία της Κόνιτσας, είδα να κυκλοφορούν στους δρόμους, μέσα στις λίγες μέρες του Μαρτίου του 1950, πού έμεινα εκεί.

Η εντύπωση πού αποκόμισα ήταν πώς η Κόνιτσα, η κοινωνία πού τη συγκροτούσε είχε βουλιάξει. Ίσως και να είχε αποσυρθεί από τη μελαγχολία της προβληματικής επιβίωσής της. Πάντως δεν φαίνονταν πουθενά. Κι ενώ είχα προγραμματίσει να μείνω μέχρι τα τέλη του Μαρτίου, άρχισα να ετοιμάζουμαι απ' τήν πρώτη κι όλας εβδομάδα. Η μάνα μου επέμενε να μείνω περισσότερο και γιά να διευκολύνει το πράμα, καλούσε να φάνε σπίτι μας διάφορους συγγενείς. Ήταν μια κατάσταση πού μου στέκονταν στο λαιμό, σάν να μή μπορούσα ν' αναπνεύσω.

Για το Σάββατο βράδυ, η Κούλα η ξαδέρφη μου κι ο άντρας της ο Γιώργος, μού ζήτησαν να τους συνοδέψω στο Χορό του Τάγματος. Αρνήθηκα στην αρχή. Όμως κατάλαβα πώς τους δυσσαρεστούσα και δεν ήθελα, ήταν απ' τούς λίγους πού μου φέρθηκαν καλά. Κι ήξερα ότι μας αγαπούσαν. Δέχτηκα. Γίνονταν στο Σχολειό της Κάτω Κόνιτσας, και βρεθήκαμε εκεί.

Μεγάλη παρέα, όλοι τους ένας κι ένας. Εθνικόφρονες. Οι τρεις απαντητές είχανε πάρει μέρος στην Επιτροπή πού μέστειλε στο Μακρονήσι. Απ' ό,τι είχα διαβάσει στα Πρακτικά οι δυο μουχάνε κάνει το λάκκο, κι ο τρίτος ο Γιώργος δηλαδή, ο ξάδερφος ήταν ο μόνος πού πάλεψε εκεί μέσα να με σώσει. Με βάλανε να καθήσω δίπλα στα κορίτσια, τίς αδερφές δηλαδή, του ενός απ' αυτούς. Για να τίς χορεύω· τι έφταιγαν τα κορίτσια; Με την πιο μεγάλη είμαστε παλιά και φίλοι. Και θυμάμαι πως με κυνήγαγε ο αδερφός τους να μη πλησιάζω τότε το σπίτι τους. Τώρα, φαίνεται, πού μεγάλωσαν τα κορίτσια κι έδειχνε από μακριά ότι θα μένανε στο ράφι, ό αδερφός από την άλλη μεριά λέγανε ότι τάχε με μια δασκάλα και βιάζονταν να διώξει από το σπίτι τη μια τουλάχιστον από τίς δυο αδερφές, είχανε περάσει στο αναμεταξύ τόσοι αξιωματικοί από την Κόνιτσα, και δεν είχε γίνει τίποτα, γαμπροί ντόπιοι, εξ άλλου, δεν υπήρχαν, άλλαξε στάση ο αδερφός και τα κορίτσια έδειχναν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον γιά

το επάγγελμά μου, το πώς πέρασα στο στρατό ευτυχώς "που με το Μακρονήσι, τη γλύτωση, στάθηκα τυχερός, και δεν πήγα στο Μέτωπο", τι προοπτικές "υπάρχουν και δέχτηκα από όλους τους πρόσκληση για να περάσω κι απ' τα σπίτια τους. Όποτε θέλω κι αν έχω καμιά προτίμηση για γλυκό κονιτσιώτικο σαμσά, καταϊφι...ρετσέλια, καρούδι και τέτοια. Η μικρή μάλιστα αδερφή, πούταν και η πιο νόστιμη, μού έταζε να μου δείξει και κάτι φωτογραφίες που είμαι και γώ μαθητής σε κάτι εκδρομές, κάτι πανηγύρια στην Παναγία, στην Αγία Βαρβάρα... Για τις προσκλήσεις τους αυτές, μεγάλο ενδιαφέρον έδειχνε και η ξαδέρφη μου η Κούλα. Και κατάλαβα από το βλέμμα της, την αγωνία της γιατί τί θα απαντήσω, ότι η πρόσκληση για το χορό δεν ήτανε και τόσο άσχετη. Αισθανόμουν βέβαια αμηχανία, για όλα αυτά που μέφερναν σε δύσκολη θέση, αλλά ήξερα πώς η ξαδέρφη μου η Κούλα, ήταν καλός άνθρωπος, είχε δείξει μεγάλο ενδιαφέρον για το σπίτι μας και μου φαινότανε ιεροσημία να έχω απέναντί της επιφυλάξεις.

Προτού ανάψει ο χορός, ή αίθουσα είχε γεμίσει από στρατιωτικούς και ξένους. Είχανε έρθει κάμποσοι, κι από τα Γιάννενα.

Και κεί πού είχα αρχίσει, με όλα αυτά, να νιώθω σχεδόν ξένος με τους ανθρώπους του τόπου μου, μέ τους χορούς και τα πανηγύρια. Μπλεγμένος στολο αυτό το ανακάτεμα και το νταραβέρι, μπαίνει με θόρυβο στην αίθουσα μια παρέα ξένων, ανάμεσα στους οποίους βλέπω και το φίλο μου τον Αυγέρη, μηχανικό, πούμαστε μαζί και στο Μακρονήσι και είχαμε χωρίσει πριν από έξι μήνες.

Κατάγονταν κάπου απ' τή Λαμία και κανονικά δέν θάπρεπε να βρίσκεται καταχeyμωνο στην Κόνιτσα. Κάποιοι απ' την παρέα του κι αυτός ο ίδιος ήρθε στο τραπέζι μας και χαιρέτησαν δυο δικούς μας, πού βρίσκονταν στην άλλη άκρη του Τραπεζιού. Ξαφνιασμένος, λίγο χαμηλόφωνα στην αρχή, δυνατότερα αργότερα, άρχισα να φωνάζω " Αυγέρη - Αυγέρη προσπαθώντας να τον κάνω να προσέξει.

Κείνος, τίποτα. Στήν αρχή έκανε πως δεν άκουγε. Στο τέλος όμως γύρισε, με κοίταξε, έκανε μια γκριμάτσα έντονης απορίας κι αποτραβήχτηκε με τους άλλους.

Δεν καταλάβαινα απολύτως τίποτα. Ρώτησα τους δικούς μου από την άλλη μεριά του τραπέζιού. Ποιοί ήταν αυτοί; Και πήρα

την απάντηση. Μηχανικοί της εταιρίας, πού αποτελειώνει τον άλλο δρόμο. Το δρόμο δηλαδή της Βίγλας. Είναι τώρα δύο μήνες εδώ και πάνε κι έρχονται στα Γιάννενα. Τα ονόματα τους μάλλον δεν τάξεραν.

Δεν είπα τίποτα. Ή εγώ άλλαξα με τα πολιτικά ρούχα ή ο Αυγέρης δέν ήταν αυτός κι ήταν κάποιος που τούμοιαζε. Φαίνεται, το φως πού τόχα κόντρα άλλαζε τίς φυσιογνωμίες. Καί μπερδεύτηκα.

Καθόμουνα σκεπτικός. Χόρεψα δυο τρεις φορές, με τα κορίτσια της παρέας. Πλησίασα έτσι το τραπέζι, πού καθότανε η παρέα του δήθεν φίλου μου, Αλλά τίποτα. Όταν τελειώνοντας κάποιο χορό, πήγαινα γιά το τραπέζι μου, νάσου και με πλησιάζει ο γιατρός Θανάσης Μανέκας από τα Γιάννενα, πού δεν τον είχα δει να μπαίνει. Με χτυπάει στον ώμο και χαιρετούμαστε. Για μια στιγμή σταματάει την κουβέντα και μου λέει εμπιστευτικά. Ο Αυγέρης μου είπε να σου πω με τρόπο. Κάνε πώς δεν τον γνωρίζεις, όπως κάνει κι αυτός, θα βοει έναν τρόπο να τα πείτε.

Άνοιξε η καρδιά μου, λές και η υποτιθέμενη γκάφα πού έκανα γρηγορότερα ήταν συμφορά και μου είχε χαλάσει όλο το κέφι. Έφυγε από πάνω μου ένα βάρος. Πήγα στο τραπέζι μου, έκατσα κάτω κι άρχισα να κουβεντιάζω με την παρέα. Η μικρή φίλη μου, κατάλαβε την αλλαγή κι άρχισε να με πειράζει ότι δήθεν κάποια παλιά γνωριμία Κονιτσιώτισσας συνάντησα και μούστρωσε το κέφι. Δεν έπρεπε να πω τίποτα. Χαμογέλασα και της ζήτησα να ξαναχορέψουμε. Χορεύοντας εκείνη επέμενε να της πώ, ποιά είναι η "ανάμνηση" απ' την Κόνιτσα.. Καί γώ την κολάκευα λέγοντας της ότι εκεί μέσα, αυτή ήταν ή πιο καλή μου ανάμνηση.

Τελειώνοντας άφησα τη ντάμα μου στο τραπέζι και πριν μπω μαζί της για τη θέση μου, πού ήταν στο βάθος, τράβηξα γιά το τραπέζι του φίλου μου, όπως μου έκανε νόημα ο Θανάσης ο Μανέκας, πού κι αυτός κάθονταν εκεί. Έγιναν οι συστάσεις. Είπαμε με τον Αυγέρη και τους άλλους ότι χαιρόμαστε πολύ γιά τη γνωριμία και κάθισα γιά λίγο μαζί τους. Ανάμεσα στο Θανάση και τον Αυγέρη... Το πράγμα γίνονταν και λίγο κωμικό, αλλά το κάναμε από ανάγκη. Ο Αυγέρης πήγαινε κι ερχότανε στην Κόνιτσα χωρίς άδεια και τέτοια. Έτσι έκανε τη δουλειά του, και κανένας δεν τον ενοχλούσε. Το επώνυμο του, ήταν επώνυμο τότε και του στρατηγού, κι αυτό μπερδευε τα πράγματα, προς το κα-

λύτερο. Τό εκμεταλλεύονταν κι αυτός στό έπακρο όπως είπε. Πάντως όταν άκουσε απ' την παρέα μου να τον φωνάζουν με το μικρό του όνομα, και με είδε με το ασπράδι του ματιού είπε Τε-τέλεσαι. Αν γίνονταν γνωστό εκεί μέσα ότι γνωριζόμαστε και μάλιστα από το Μακρονήσι, θάτανε υποχρεωμένος να αλλάξει δουλειά. Έτρεμε από καιρό μην τύχει και βρεθώ στην Κόνιτσα και μαθευτεί η γνωριμία μας.

Καθώς κουβεντιάζαμε με το Θανάση και τον Αυγέρη σα φίλοι παλιοί, ένας άλλος μηχανικός από απέναντι, τό παρατήρησε

- Χα-χα! ψιθύρισε. Παλιές γνωριμίες βλέπω.

- Α! μπα, φίλος του Θανάση, βιάστηκε να ξεκαθαρίσει ο Αυγέρης...

Μάς έπιασε βουβαμάρα. Το καθίκι! ψιθυρίζει, ο Αυγέρης. Είχε ταυτί του κολλημένο εδώ ο ξεκω.....

Βιάστηκα να φύγω για να μη μπερδευτούν άλλο τα πράματα. Τα ίδια σχόλια έγιναν και στό δικό μου το τραπέζι. Αλλά εκεί ξέρανε ότι ο Θανάσης κατάγονταν απ' τη Σταρίτσανη κι η γνωριμία μας ήταν παλιά.

Την Δευτέρα πρωί- πρωί κάλεσαν στην ασφάλεια το φίλο και συμμαθητή μου Βασίλη, να του κάνουνε συστάσεις" για τις παρέες του" εννοώντας εμένα.

- "Είσαι Δημόσιος Υπάλληλος και τα πράματα δεν αλλάζουνε με τις εκλογές" του είπαν.

Κάθε μέρα πού περνούσε, μέσα μου στέριωνε ένα άθλιο αίσθημα ορφάνιας. Και καταλάβαινα ότι στην Κόνιτσα καθόμουνα πάνω σένα μαγκάλι κάρβουνα αναμμένα. Δεν σήκωνε ο τόπος, όσες εκλογές και να γίνονταν... Όσες Δημοκρατικές παρατάξεις κι αν έρχονταν πρώτες στις εκλογές. Στην Κόνιτσα συνεχίζονταν ο παλιός χαβάς.

- Ευτυχώς, σκεφτόμουν πως διατηρώ ακόμα τον εαυτό μου!

Όταν τα δυο κορίτσια του χορού πήγαν από καλοσύνη σπίτι μου, να δουν τη μάνα μου, εγώ βρισκόμουνα μια βδομάδα κι ό-λας στην Αθήνα.

49786

KON

«Βούνιμα», πόλις Ηπείρου, ουδετέρως, κτίσματα Οδυσσέως, ἦν ἐκτίσε πλησίον
Τραμπύας. Λαβών χρησμόν, ελθών, προς άνδρας οι ουκ οιασι θάλασσαν (XI, 121
Οδύσσεια) βουν ουν θύσας, ἐκτίσε.